๖. ปณฺฑิตวคฺควณฺณนา

------

๑. ราธตฺเถรวตฺถุ. [๖๐]

"นิธีนํว ปวตฺตารนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อายสฺมนฺตํ ราธํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร คิหิกาเล สาวตฺถิยํ ทุคฺคตพฺราหฺมโณ อโหสิ. โส "ภิกฺขูนํ สนฺติเก ชีวิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา อปหริตํ กโรนฺโต ปริเวณํ สมฺมชฺชนฺโต มุขโธวนาทีนิ ททนฺโต วิหาเร วสิ. ภิกฺขูปิ นํ สงฺคณฺหึสุ ปพฺพาเชตุํ ปน น อิจฺฉนฺติ. โส ปพฺพชฺชํ อลภมาโน กิโส อโหสิ.

อเถกทิวสํ สตฺถา ปจฺจูสกาเล โลกํ โวโลเกนฺโต ตํ พฺราหฺมณํ ทิสฺวา "กินฺนุ โข อุปธาเรนฺโต อรหา ภวิสฺสตีติ ญตฺวา สายณฺหสมเย วิหารจาริกํ จรนฺโต วิย พฺราหฺมณสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา "พฺราหฺมณ กึ กโรนฺโต วิจรสีติ อาห. "ภิกฺขูนํ วตฺตปฺปฏิวตฺตํ กโรมิ[๑] ภนฺเตติ อาหุ "ลภสิ เตสํ สนฺติกา สงฺคหนฺติ. "อาม ภนฺเต อาหารมตฺตํ ลภามิ น ปน มํ ปพฺพาเชนฺตีติ. สตฺถา เอตสฺมึ นิทาเน ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ตมตฺถํ ปุจฺฉิตฺวา "ภิกฺขเว อตฺถิ โกจิ อิมสฺส พฺราหฺมณสฺส อธิการํ สรนฺโตติ ปุจฺฉิ. สารีปุตฺตตฺเถโร "อหํ ภนฺเต สรามิ,

๑. สี. ม. ยุ. กโรนฺโต.

อยํ เม ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตสฺส อตฺตโน อภิหฏํ กฏจฺฉุภิกฺขํ ทาเปสิ อิมสฺสาหํ อธิการํ สรามีติ อาห. โส สตฺถารา กึ ปน เต สารีปุตฺต เอวํ กโตปการํ ทุกฺขโต โมเจตุํ น วฏฺฏตีติ วุตฺเต สาธุ ภนฺเต ปพฺพาเชสฺสามีติ ตํ พฺราหฺมณํ ปพฺพาเชสิ. ตสฺส ภตฺตคฺเค อาสนปริยนฺเต อาสนํ ปาปุณาติ ยาคุภตฺตาทีหิ กิลมติ. เถโร ตํ อาทาย จาริกํ ปกฺกามิ อภิกฺขณํ นํ อิทนฺเต กตฺตพฺพํ อิทนฺเต น กตฺตพฺพนฺติ โอวทิ อนุสาสิ. โส สุวโจ อโหสิ ปทกฺขิณคฺคาหี ตสฺมา ยถานุสิฏฺฐํ ปฏิปชฺชมาโน กติปาเหเนว อรหตฺตํ ปาปุณิ. เถโร ตํ อาทาย สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา นิสีทิ. อถ นํ สตฺถา ปฏิสนฺถารํ กตฺวา อาห สุวโจ นุ โข เต สารีปุตฺต อนฺเตวาสิโกติ อาม ภนฺเต อติวิย สุวโจ กิสฺมิญฺจิ โทเส วุจฺจมาเนปิ น กุทฺธปุพฺโพติ. สารีปุตฺต เอวรูเป สทฺธิวิหาริเก ลภมาโน กิตฺตเก คณฺเหยฺยาสีติ. ภนฺเต พหุเกปิ คณฺเหยฺยาเมวาติ.

อเถกทิวสํ ธมฺมสภายํ ภิกฺขู กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ สารีปุตฺตตฺเถโร กิร กตญฺญู กตเวที กฏจฺฉุภิกฺขามตฺตํ อุปการํ สริตฺวา ทุคฺคตพฺราหฺมณํ ปพฺพาเชสิ ราธตฺเถโรปิ โอวาทกฺขโม โอวาทกฺขมเมว* ลภีติ. สตฺถา เตสํ กถํ สุตฺวา น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพปิ สารีปุตฺโต กตญฺญู กตเวทีเยวาติ วตฺวา ตมตฺถํ ปกาเสตุํ

๑. โอวาทกเมว. [?]

อลีนจิตฺตํ นิสฺสาย ปหฏฺฐา มหตี จมู
โกสลํ เสนาสนฺตุฏฺฐํ ชีวคฺคาหํ อคาหยิ
เอวํ นิสฺสยสมฺปนฺโน ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย
ภาวยํ กุสลํ ธมฺมํ โยคกฺเขมสฺส ปตฺติยา
ปาปุเณ อนุปุพฺเพน สพฺพสํโยชนกฺขยนฺติ

อิมํ ทุกนิปาเต อลีนจิตฺตชาตกํ[๑] วิตฺถาเรตฺวา กเถสิ. ตทา กิร วฑฺฒกีหิ ปาทสฺส อโรคกรณภาเวน กตํ อตฺตโน อุปการํ ญตฺวา สพฺพเสตสฺส หตฺถิโปตกสฺส ทายโก เอกจาริโก หตฺถี สารีปุตฺตตฺเถโร อโหสิ. เอวํ เถรํ อารพฺภ ชาตกํ กเถตฺวา ราธตฺเถรํ อารพฺภ ภิกฺขเว ภิกฺขุนา นาม ราเธน วิย สุวเจน ภวิตพฺพํ โทสํ ทสฺเสตฺวา โอวทิยมาเนนปิ น กุชฺฌิตพฺพํ โอวาททายโก ปน นิธิอาจิกฺขนโก วิย ทฏฺฐพฺโพติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" นิธีนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ
นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช
ตาทิสํ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโยติ. "

ตตฺถ **นิธีนนฺติ** ตตฺถ ตตฺถ นิทหิตฺวา ฐปิตานํ หิรญฺญ-สุวณฺณาทิปูรานํ นิธิกุมฺภีนํ. ปวตฺตารนฺติ กิจฺฉชีวิเก ทุคฺคตมนุสฺเส อนุกมฺปํ กตฺวา เอหิ สุเขน เต ชีวิตุปายํ ทสฺเสสฺสามีติ นิธิฏฺฐานํ เนตฺวา หตฺถํ ปสาเรตฺวา อิมํ คเหตฺวา สุขํ ชีวาติ อาจิกฺขนฺตารํ[๒]

๑. ขุ. ชา. ๒๗/๕๒. ตทฏฺฐกถา. ๓/๒๓. ๒. สี. อาจิกฺขาตารํ. ม. ยุ. อาจิกฺขิตารํ.

วิย. **วชฺชทสฺสินนฺติ** เทฺว วชฺชทสฺสิโน อิมินา นํ อสารุปฺเปน วา ขลิเตน วา สงฺฆมชฺเฌ นิคฺคณฺหิสฺสามีติ รนฺธคเวสโก จ อญฺญาตญฺญาปนตฺถาย ญาตํ อนุคฺคณฺหนตฺถาย สีลาทีนมสฺส วุฑฺฒิกามตาย ตํ ตํ วชฺชํ โอโลกเนน อุลฺลุมฺปนวเสน สภาวสณฺฐิโต จ อยมิธาธิปฺเปโต ยถา ทุคฺคตมนุสฺโส อิมํ คณฺหาหีติ ตชฺเชตฺวาปิ โปเถตฺวาปิ นิธึ ทสฺสิโต โกปํ น กโรติ ปมุทิโตว โหติ เอวเมว เอวรูเป ปุคฺคเล อสารุปฺปํ วา ขลิตํ วา ทิสฺวา อาจิกฺขนฺเต โกโป น กาตพฺโพ ตุฏฺเฐเนว ภวิตพฺพํ ภนฺเต มหนฺตํ โว กมฺมํ กตํ มยฺหํ อาจริยุปชฺฌายฏฺฐาเน ฐตฺวา โอวทนฺเตหิ ปุนปิ มํ โอวเทยฺยาถาติ ปวาเรตพฺพเมว. นิคฺคยฺหวาทินฺติ เอกจฺโจ หิ สทฺธิวิหาริกาทีนํ อสารุปฺปํ วา ขลิตํ วา ทิสฺวา อยํ เม มุโขทกทานาทีหิ สกฺกจฺจํ อุปฏฺฐหติ สเจ ตํ วกฺขามิ น มํ อุปฏฺฐหิสฺสติ เอวํ เม ปริหานิ ภวิสฺสตีติ วตฺตุํ อวิสหนฺโต น นิคฺคยฺหวาที นาม โหติ โส อิมสฺมึ สาสเน กจวรํ อากิรติ. โย ปน ตถารูปํ วชฺชํ ทิสฺวา วชฺชานุรูปํ ตชฺเชนฺโต ปณาเมนฺโต ทณฺฑกมฺมํ กโรนฺโต วิหารา นีหรนฺโต สิกฺขาเปติ. อยํ นิคฺคยฺหวาที นาม เสยฺยถาปิ สมฺมาสมฺพุทฺโธ. วุตฺตญฺเหตํ[๑] นิคฺคยฺห นิคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ ปคฺคยฺห ปคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ โย สาโร โส ฐสฺสตีติ. เมธาวินฺติ ธมฺโมชปญฺญาย สมนฺนาคตํ. ตาทิสนฺติ เอวรูปํ ปณฺฑิตํ ภเชยฺย ปยิรุปาเสยฺย ตาทิสํ หิ

๑. ม. อุ. ๑๔/๒๔๕. ตตฺถ ปน...ปวยฺห ปวยฺหาหนฺติ ทิสฺสติ.

อาจริยํ ภชมานสฺส อนฺเตวาสิกสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย วุฑฺฒิเยว โหติ น ปริหานีติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ราธตฺเถรวตฺถุ.

----

๒. อสฺสชิปุนพฺพสุกวตฺถุ. [๖๑]

โอวเทยฺยานุสาเสยฺยาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อสฺสชิปุนพฺพสุเก อารพฺภ กเถสิ.

เทสนา ปน กิฏาคิริสฺมึ สมุฏฺฐิตา. เต กิร[๑] กิญฺจาปิ อคฺคสาวกานํ สทฺธิวิหาริกา อลชฺชิโน ปน อเหสุํ ปาปภิกฺขู. เต ปาปเกหิ อตฺตโน ปริวาเรหิ ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ สทฺธึ กิฏาคิริสฺมึ วิหรนฺตา มาลาวจฺฉํ โรเปนฺติปิ โรปาเปนฺติปีติอาทิกํ นานปฺปการํ อนาจารํ กโรนฺตา กุลทูสกกมฺมํ กตฺวา ตโต อุปฺปนฺเนหิ ปจฺจเยหิ ชีวิตํ กปฺเปนฺตา ตํ อาวาสํ เปสลานํ ภิกฺขูนํ อนาวาสํ อกํสุ. สตฺถา ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา เตสํ ปพฺพาชนียกมฺมกรณตฺถาย สปริวาเร เทฺว อคฺคสาวเก อามนฺเตตฺวา คจฺฉถ สารีปุตฺตา เตสุ เย ตุมฺหากํ วจนํ น กโรนฺติ เตสํ ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรถ เย ปน กโรนฺติ เต โอวทถ อนุสาสถ โอวทนฺโต หิ อนุสาสนฺโต อปณฺฑิตานํเยว อปฺปิโย โหติ[๒] ปณฺฑิตานํ ปน ปิโย โหติ มนาโปติ[๓] อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

๑. ม. เอตฺถนฺตเร เทฺว ภิกฺขูติ อตฺถิ. ๒. วินยปิฏก มหาวิภงฺค. ๑/๔๑๕.
๓. ม. เอตฺถนฺตเร อมนาโปติ อตฺถิ.

" โอวเทยฺยานุสาเสยฺย อสพฺภา จ นิวารเย
สตํ หิ โส ปิโย โหติ อสตํ โหติ อปฺปิโยติ. "

ตตฺถ โอวเทยฺยาติ อุปฺปนฺเน วตฺถุสฺมึ วทนฺโต โอวทติ นาม อนุปฺปนฺเน วตฺถุสฺมึ อยโสปิ เต สิยาติอาทิวเสน อนาคตํ วชฺชํ ทสฺเสนฺโต อนุสาสติ นาม สมฺมุขา วทนฺโต โอวทติ นาม ปรมฺมุขา ทูตํ วา สาสนํ วา เปเสนฺโต อนุสาสติ นาม สกึ วทนฺโตปิ โอวทติ นาม ปุนปฺปุนํ วทนฺโต อนุสาสติ นาม โอวทนฺโตเอว วา อนุสาสติ นามาติ เอวํ โอวเทยฺย อนุสาเสยฺย. อสพฺภาติ อกุสลธมฺมา นิวาเรยฺย กุสลธมฺเม ปติฏฺฐาเปยฺยาติ อตฺโถ. สตนฺติ โส เอวรูโป ปุคฺคโล พุทฺธาทีนํ สปฺปุริสานํ ปิโย โหติ เย ปน อทิฏฺฐธมฺมา วิติณฺณปรโลกา อามิสจกฺขุกา ชีวิตตฺถาย ปพฺพชิตา เตสํ อสตํ โส โอวาทโก อนุสาสโก น ตฺวํ อมฺหากํ อุปชฺฌาโย น อาจริโย กสฺมา อมฺเห โอวทสีติ เอวํ มุขสตฺตีหิ วิชฺฌนฺตานํ อปฺปิโย โหตีติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสุ.

สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานาปิ ตตฺถ คนฺตฺวา เต ภิกฺขู โอวทึสุ อนุสาสึสุ. เตสุ เอกจฺเจ โอวาทํ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา สมฺมา วตฺตึสุ เอกจฺเจ วิพฺภมึสุ เอกจฺเจ ปพฺพาชนียกมฺมํ ปาปุณึสูติ.

อสฺสชิปุนพฺพสุกวตฺถุ.

----

๓. ฉนฺนตฺเถรวตฺถุ. [๖๒]

น ภเช ปาปเก มิตฺเตติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ฉนฺนตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิรายสฺมา อมฺหากํ อยฺยปุตฺเตน สทฺธึ มหาภินิกฺขมนํ นิกฺขมนฺโต ตทา อญฺญํ เอกมฺปิ น ปสฺสามิ อิทานิ ปน อหํ สารีปุตฺโต นาม อหํ โมคฺคลฺลาโน นาม มยํ อคฺคสาวกมฺหาติ วตฺวา อิเม วิจรนฺตีติ เทฺว อคฺคสาวเก อกฺโกสติ. สตฺถา ภิกฺขูนํ สนฺติกา ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา ฉนฺนตฺเถรํ ปกฺโกสาเปตฺวา โอวทิ. โส ตํขณญฺเญว ตุณฺหี หุตฺวา ปุน คนฺตฺวา เถเร อกฺโกสติเยว. เอวํ ยาวตติยํ อกฺโกสนฺตํ ปกฺโกสาเปตฺวา สตฺถา โอวทิตฺวา ฉนฺน เทฺว อคฺคสาวกา นาม ตุยฺหํ กลฺยาณมิตฺตา อุตฺตมปุริสา เอวรูเป กลฺยาณมิตฺเต เสวสฺสุ ภชสฺสูติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" น ภเช ปาปเก มิตฺเต น ภเช ปุริสาธเม
ภเชถ มิตฺเต กลฺยาเณ ภเชถ ปุริสุตฺตเมติ."

ตสฺสตฺโถ กายทุจฺจริตาทิอกุสลกมฺมาภิรตา ปาปมิตฺตา นาม สนฺธิจฺเฉทนาทิเก วา เอกวีสติอเนสนาปเภเท[๑] วา อฏฺฐาเน นิโยชกา ปุริสาธมา นาม อุโภปิ เอเต ปาปมิตฺตา เจว ปุริสาธมา จ เต

๑. เวฬุทานํ ปตฺตทานํ ปุปฺผทานํ ผลทานํ ทนฺตกฏฺฐทานํ มุโขทกทานํ สินานทานํ จุณฺณทานํ มตฺติกาทานํ ปาตุกมฺยตา มุคฺคสุปฺปตา ปาริภฏฺยตา ชงฺฆเปสนิกํ เวชฺชกมฺมํ ทูตกมฺมํ ปหิณคมนํ ปิณฺฑปฏิปิณฺฑทานานุปฺปทานํ วตฺถุวิชฺชา เขตฺตวิชฺชา นกฺขตฺตวิชฺชา องฺควิชฺชาติ เมตฺตสุตฺต- วณฺณนานโย.

น ภเชยฺย น ปยิรุปาเสยฺย วิปริตา ปน กลฺยาณมิตฺตา เจว สปฺปุริสา จ เต ภเชถ ปยิรุปาเสถาติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสุ.

ฉนฺนตฺเถโร ปน โอวาทํ สุตฺวาปิ ปุริมนเยเนว ปุน ภิกฺขู อกฺโกสติ ปริภาสติ. ปุนปิ สตฺถุ ภิกฺขู อาโรจยึสุ. สตฺถา ภิกฺขเว มยิ ธรนฺเต ฉนฺนํ สิกฺขาเปตุํ น สกฺขิสฺสถ มยิ ปน ปรินิพฺพุเต สกฺขิสฺสถาติ วตฺวา ปรินิพฺพานกาเล อายสฺมตา อานนฺเทน ภนฺเต กถํ ฉนฺนตฺเถเร อมฺเหหิ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ วุตฺเต อานนฺท ฉนฺนสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมทณฺโฑ ทาตพฺโพติ อาณาเปสิ. โส สตฺถริ ปรินิพฺพุเต อานนฺทตฺเถเรน อาโรปิตํ พฺรหฺมทณฺฑํ สุตฺวา ทุกฺขี ทุมฺมโน ติกฺขตฺตุํ มุจฺฉิโต ปปติตฺวา มา มํ ภนฺเต นาสยิตฺถาติ ยาจิตฺวา สมฺมา วตฺตํ ปูเรนฺโต น จิรสฺเสว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณีติ.

ฉนฺนตฺเถรวตฺถุ.

----

๔. มหากปฺปินตฺเถรวตฺถุ. [๖๓]

ธมฺมปีติ สุขํ เสตีติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต มหากปฺปินตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

ตตฺรายํ อนุปุพฺพีกถา อตีเต กิรายสฺมา มหากปฺปิโน ปทุมุตฺตรพุทฺธสฺส ปาทมูเล กตาภินีหาโร สํสาเร สํสรนฺโต พาราณสิโต อวิทูเร เอกสฺมึ เปสการคาเม เชฏฺฐกเปสกาโร หุตฺวา นิพฺพตฺติ. ตทา สหสฺสมตฺตา ปจฺเจกพุทฺธา อฏฺฐ มาเส หิมวนฺเต วสิตฺวา วสฺสิเก จตฺตาโร มาเส ชนปเท วสนฺติ. เต เอกวารํ พาราณสิยา อวิทูเร โอตริตฺวา เสนาสนกรณตฺถาย หตฺถกมฺมํ ยาจถาติ รญฺโญ สนฺติกํ อฏฺฐ ปจฺเจกพุทฺเธ ปหิณึสุ. ตทา ปน รญฺโญ วปฺปมงฺคลกาโล โหติ. โส ปจฺเจกพุทฺธา กิราคตาติ สุตฺวา นิกฺขมิตฺวา อาคตการณํ ปุจฺฉิตฺวา อชฺช ภนฺเต โอกาโส นตฺถิ เสฺว อมฺหากํ วปฺปมงฺคลํ ตติยทิวเส กริสฺสามีติ วตฺวา ปจฺเจกพุทฺเธ อนิมนฺเตตฺวาว ปาวิสิ. ปจฺเจกพุทฺธา อญฺญํ คามํ ปวิสิสฺสามาติ ปกฺกมึสุ. ตสฺมึ ขเณ เชฏฺฐกเปสการสฺส ภริยา เกนจิเทว กรณีเยน พาราณสึ คจฺฉนฺตี เต ปจฺเจกพุทฺเธ ทิสฺวา วนฺทิตฺวา กึ ภนฺเต อเวลาย อยฺยา อาคตาติ ปุจฺฉิตฺวา อาทิโต ปฏฺฐาย ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา สทฺธา ปญฺญาสมฺปนฺนา อิตฺถี เสฺว ภนฺเต อมฺหากํ ภิกฺขํ คณฺหถาติ นิมนฺเตสิ. พหุกา มยํ ภคินีติ. กิตฺตกา ภนฺเตติ. สหสฺสมาตฺตา

ภคินีติ ภนฺเต อิมสฺมึ คาเม สหสฺสมตฺตา วสิมฺหา เอเกโก เอเกกสฺส ภิกฺขํ ทสฺสติ ภิกฺขํ อธิวาเสถ อหเมว ตุมฺหากํ วสนฏฺฐานํปิ การาเปสฺสามีติ อาห. ปจฺเจกพุทฺธา อธิวาสยึสุ. สา คามํ ปวิสิตฺวา อุคฺโฆเสสิ อหํ สหสฺสมตฺเต ปจฺเจกพุทฺเธ ทิสฺวา นิมนฺเตสึ อยฺยานํ นิสีทนฏฺฐานํ สํวิทหถ ยาคุภตฺตาทีนิ สมฺปาเทถาติ คามมชฺเฌ มณฺฑปํ การาเปตฺวา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา ปุนทิวเส ปจฺเจกพุทฺเธ นิสีทาเปตฺวา ปณีเตน[๑] โภชเนน ปริวิสิตฺวา ภตฺตกิจฺจาวสาเน ตสฺมึ คาเม สพฺพา อิตฺถิโย อาทาย ตาหิ สทฺธึ ปจฺเจกพุทฺเธ วนฺทิตฺวา เตมาสํ วสนตฺถาย ปฏิญฺญํ คเหตฺวา ปุน คาเม อุคฺโฆเสสิ อมฺมตาตา เอเกกกุลโต เอเกโก ปุริโส วาสีอาทีนิ คเหตฺวา อรญฺญํ ปวิสิตฺวา ทพฺพสมฺภาเร อาหริตฺวา อยฺยานํ วสนฏฺฐานํ กโรตูติ. คามวาสิโน ตสฺสา วจเน ฐตฺวา เอเกโก เอเกกํ กตฺวา สทฺธึ รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐาเนหิ ปณฺณสาลาสหสฺสํ กาเรตฺวา อตฺตโน อตฺตโน ปณฺณสาลายํ วสฺสูปคเต ปจฺเจกพุทฺเธ อหํ สกฺกจฺจํ อุปฏฺฐหิสฺสามิ อหํ สกฺกจฺจํ อุปฏฺฐหิสฺสามีติ อุปฏฺฐหึสุ. วสฺสํ วุตฺถกาเล อตฺตโน อตฺตโน ปณฺณสาลาย วสฺสํ วุตฺถานํ ปจฺเจกพุทฺธานํ จีวรสาฏเก สชฺเชถาติ สมาทเปตฺวา เอเกกสฺส สหสฺสมูลํ จีวรํ[๒] ทาเปสิ. ปจฺเจกพุทฺธา วุตฺถวสฺสา อนุโมทนํ กตฺวา ปกฺกมึสุ. คามวาสิโนปิ อิมํ ปุญฺญํ กตฺวา ตโต[๓] จุตา ตาวตึสภวเน นิพฺพตฺติตฺวา คณเทวปุตฺตา นาม อเหสุํ. เต ตตฺถ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ขาทนีเยนาติ อตฺถิ. ๒. สี. ยุ. ติจีวรํ. ๓. ม. อิโต.

ทิพฺพสมฺปตฺตึ อนุภวิตฺวา กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล พาราณสิยํ กุฏุมฺพิกเคเหสุ นิพฺพตฺตึสุ. เชฏฺฐกเปสกาโร เชฏฺฐกกุฏุมฺพิกสฺส ปุตฺโต อโหสิ. ภริยาปิสฺส เชฏฺฐกกุฏุมฺพิกสฺเสว ธีตา อโหสิ. ตา สพฺพาปิ วยปฺปตฺตา ปรกุลํ คจฺฉนฺติโย เตสํเยว เคหานิ อคมํสุ.

อเถกทิวสํ วิหาเร ธมฺมสฺสวนํ สงฺฆุฏฺฐํ. สตฺถา ธมฺมํ เทเสตีติ สุตฺวา สพฺเพปิ เต กุฏุมฺพิกา ธมฺมํ สุณิสฺสามาติ ภริยาย สทฺธึ วิหารํ อคมํสุ. เตสํ วิหารมชฺฌํ ปวิฏฺฐกฺขเณ วสฺสํ อุฏฺฐหิ. เยสํ กุลุปกา วา ญาตี วา สามเณราทโย อตฺถิ เต เตสํ ปริเวณานิ ปวิสึสุ. เต ปน ตถารูปานํ นตฺถิตาย กตฺถจิ ปวิสิตุํ อวิสหนฺตา วิหารมชฺเฌเยว อฏฺฐํสุ. อถ เน เชฏฺฐกกุฏุมฺพิโก อาห ปสฺสถ อมฺหากํ วิปฺปการํ กุลปุตฺเตหิ นาม เอตฺตเกน ลชฺชิตุํ ยุตฺตนฺติ. อยฺย กึ กโรมาติ. มยํ วิสฺสาสิกฏฺฐานสฺส อภาเวน อิมํ วิปฺปการํ ปตฺตา สพฺเพ ธนํ สํหริตฺวา ปริเวณํ กโรมาติ. สาธุ อยฺยาติ. เชฏฺฐโก สหสฺสํ อทาสิ เสสา ปญฺจ ปญฺจ สตานิ อิตฺถิโย อฑฺฒเตยฺยานิ อฑฺฒเตยฺยานิ สตานิ. เต ตํ ธนํ สํหริตฺวา สหสฺสกูฏาคารปริวารํ สตฺถุ วสนตฺถาย มหาปริเวณํ นาม อารภึสุ. นวกมฺมสฺส มหนฺตตาย ธเน อปฺปโหนฺเต ปุพฺเพ ทินฺนธนโต ปุน อุปฑฺฒุปฑฺฒํ อทํสุ. นิฏฺฐิเต ปริเวเณ วิหารมหํ กโรนฺตา พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส สตฺตาหํ มหาทานํ ทตฺวา วีสติยา ภิกฺขุสหสฺสานํ จีวรานิ สชฺชยึสุ. เชฏฺฐกกุฏุมฺพิกสฺส ปน ภริยา สพฺเพหิ สมภาคิกํ อกตฺวา อตฺตโน ปญฺญาย ฐิตา

อติเรกตรํ กตฺวา สตฺถารํ ปูเชสฺสามีติ อโนชปุปฺผวณฺเณน สหสฺสมูเลน สาฏเกน สทฺธึ อโนชปุปฺผจงฺโคฏกํ คเหตฺวา อนุโมทนกาเล สตฺถารํ อโนชปุปฺเผหิ ปูเชตฺวา ตํ สาฏกํ สตฺถุ ปาทมูเล ฐเปตฺวา ภนฺเต นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน อโนชปุปฺผ-วณฺณํเยว เม สรีรํ โหตุ อโนชาเอว จ เม นามํ โหตูติ ปตฺถนํ ฐเปสิ. สตฺถา เอวํ โหตูติ อนุโมทนํ อกาสิ. เต สพฺเพปิ ยาวตายุกํ ฐตฺวา ตโต จุตา เทวโลเก นิพฺพตฺติตฺวา อิมสฺมึ พุทฺธุปฺปาเท เทวโลกา จวิตฺวา เชฏฺฐกกุฏฺฏมฺพิโก กุกฺกุฏฺฏวตีนคเร ราชกุเล นิพฺพตฺติตฺวา วยปฺปตฺโต มหากปฺปินราชา นาม อโหสิ เสสา อมจฺจกุเลสุ นิพฺพตฺตึสุ เชฏฺฐกกุฏฺฏมฺพิกสฺส ภริยา มทฺทรฏฺเฐ สาคลนคเร๑ ราชกุเล นิพฺพตฺติ อโนชปุปฺผวณฺณเมวสฺสา สรีรํ อโหสิ. อโนชาเตฺววสฺสา นามํ กรึสุ สา วยปฺปตฺตา กปฺปินรญฺโญ เคหํ คนฺตฺวา อโนชาเทวี นาม อโหสิ เสสิตฺถิโยปิ อมจฺจกุเลสุ นิพฺพตฺติตฺวา วยปฺปตฺตา เตสํเยว อมจฺจปุตฺตานํ เคหานิ อคมํสุ. เต สพฺเพปิ รญฺโญ สมฺปตฺติสทิสํ สมฺปตฺตึ อนุภวึสุ. ยทา ราชา สพฺพาลงฺการปฺปฏิมณฺฑิโต หตฺถึ อภิรุหิตฺวา วิจรติ ตทา เตปิ ตเถว วิจรนฺติ. ตสฺมึ อสฺเสน วา รเถน วา วิจรนฺเต เตปิ ตเถว วิจรนฺติ. เอวํ เต เอกโต หุตฺวา กตานํ ปุญฺญานํ อานุภาเวน เอกโตว สมฺปตฺตึ อนุภวึสุ. รญฺโญ ปน พโล พลวาหโน ปุปฺโผ ปุปฺผวาหโน สุปตฺโตติ ปญฺจ อสฺสา โหนฺติ.

๑. สากลนคเรติปิ อตฺถิ.

ราชา เตสุ สุปตฺตํ สยํ อาโรหติ. อิตเร จตฺตาโร อสฺสาโรหานํ สาสนาหรณตฺถาย อทาสิ. ราชา เต ปาโตว โภเชตฺวา คจฺฉถ เทฺว วา ตีณิ วา โยชนานิ อาหิณฺฑิตฺวา พุทฺธสฺส วา ธมฺมสฺส วา สงฺฆสฺส วา อุปฺปนฺนภาวํ ญตฺวา มยฺหํ สุขสาสนํ อาหรถาติ เปเสสิ. เต จตูหิ ทฺวาเรหิ นิกฺขมิตฺวา เทฺว ตีณิ โยชนานิ อาหิณฺฑิตฺวา สาสนํ อลภิตฺวา ปจฺจาคจฺฉนฺติ.

อเถกทิวสํ ราชา สุปตฺตํ นาม อสฺสมารุยฺห อมจฺจสหสฺส-ปริวุโต อุยฺยานํ คจฺฉนฺโต กิลนฺตรูเป ปญฺจสตมตฺเต วาณิชเก นครํ ปวิสนฺเต ทิสฺวา อิเม อทฺธานกิลนฺตา อทฺธา อิเมสํ สนฺติกา เอกํ ภทฺทกํ สาสนํ โสสฺสามีติ เต ปกฺโกสาเปตฺวา กุโต อาคจฺฉถาติ ปุจฺฉิ. อตฺถิ เทว อิโต วีสติโยชนสตมตฺถเก สาวตฺถี นาม นครํ ตโต อาคจฺฉามาติ. อตฺถิ ปน โว เทเส กิญฺจิ สาสนํ อุปฺปนฺนนฺติ. เทว อญฺญํ กิญฺจิ นตฺถิ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปน อุปฺปนฺโนติ. ราชา ตาวเทว ปญฺจวณฺณาย ปีติยา ผุฏฺฐสรีโร กิญฺจิ สลฺลกฺเขตุํ อสกฺโกนฺโต มุหุตฺตํ วีตินาเมตฺวา ตาตา กึ วเทถาติ ปุจฺฉิ. พุทฺโธ เทว อุปฺปนฺโนติ. ราชา ทุติยํปิ ตติยํปิ ตเถว วีตินาเมตฺวา จตุตฺถวาเร กึ วเทถ ตาตาติ ปุจฺฉิตฺวา พุทฺโธ เทว อุปฺปนฺโนติ วุตฺเต ตาตา สตสหสฺสํ โว ทมฺมีติ วตฺวา อปรํปิ กิญฺจิ สาสนํ อตฺถิ ตาตาติ ปุจฺฉิ. อตฺถิ เทว ธมฺโม อุปฺปนฺโนติ. ราชา ตํปิ สุตฺวา ปุริมนเยเนว ตโย วาเร วีตินาเมตฺวา

จตุตฺถวาเร ธมฺโมติ ปเท วุตฺเต อิธาปิ โว สตสหสฺสํ ทมฺมีติ วตฺวา อปรํปิ สาสนํ อตฺถิ ตาตาติ ปุจฺฉิ. อตฺถิ เทว สงฺฆรตนํ อุปฺปนฺนนฺติ. ราชา ตํปิ สุตฺวา ตเถว ตโย วาเร วีตินาเมตฺวา จตุตฺถวาเร สงฺโฆติ ปเท วุตฺเต อิธาปิ โว สตสหสฺสํ ทมฺมีติ วตฺวา อมจฺจสหสฺสํ โอโลเกตฺวา ตาตา กึ กริสฺสถาติ ปุจฺฉิ. เทว กึ กริสฺสถาติ. อหํ ตาตา พุทฺโธ อุปฺปนฺโน ธมฺโม อุปฺปนฺโน สงฺโฆ อุปฺปนฺโนติ สุตฺวา น ปุน นิวตฺติสฺสามิ สตฺถารํ อุทฺทิสฺส คนฺตฺวา ตสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามีติ. มยํปิ เทว ตุมฺเหหิ สทฺธึ ปพฺพชิสฺสามาติ. ราชา สุวณฺณปฏฺเฏ อกฺขรานิ ลิขาเปตฺวา วาณิชเก อาห อโนชา นาม เทวี ตุมฺหากํ ตีณิ สตสหสฺสานิ ทสฺสติ เอวญฺจ ปน วเทยฺยาถ รญฺญา กิร เต อิสฺสริยํ วิสฺสฏฺฐํ ยถาสุขํ สมฺปตฺตึ ภุญฺชาหีติ สเจ ปน โว ราชา กหนฺติ ปุจฺฉิสฺสติ สตฺถารํ อุทฺทิสฺส ปพฺพชิสฺสามีติ วตฺวา คโตติ อาโรเจยฺยาถาติ. อมจฺจาปิ อตฺตโน อตฺตโน ภริยานํ ตเถว สาสนานิ ปหิณึสุ. ราชา วาณิชเก อุยฺโยเชตฺวา[๑] อมจฺจสหสฺสปริวุโต ตํขณญฺเญว นิกฺขมิ.

สตฺถาปิ ตํทิวสํ ปจฺจูสกาเล โลกํ โวโลเกนฺโต มหากปฺปินราชานํ สปริวารํ ทิสฺวา อยํ มหากปฺปิโน วาณิชกานํ สนฺติกา ติณฺณํ รตนานํ อุปฺปนฺนภาวํ สุตฺวา เตสํ วจนํ ตีหิ สตสหสฺเสหิ ปูเชตฺวา รชฺชํ ปหาย อมจฺจสหสฺสปริวุโต มํ อุทฺทิสฺส ปพฺพชิตุกาโม เสฺว นิกฺขมิสฺสติ โส สปริวาโร สห ปฏิสมฺภิทาหิ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร อสฺสํ อภิรุยฺหาติ อตฺถิ.

อรหตฺตํ ปาปุณิสฺสติ ปจฺจุคฺคมนมสฺส กริสฺสามีติ ปุนทิวเส จกฺกวตฺติ วิย ขุทฺทกคามโภชกํ ปจฺจุคฺคจฺฉนฺโต สยเมว ปตฺตจีวรํ คเหตฺวา วีสติโยชนสตมคฺคํ ปจฺจุคฺคนฺตฺวา[๑] จนฺทภาคาย นทิยา ตีเร นิโคฺรธ-รุกฺขมูเล ฉพฺพณฺณรสฺมิโย วิสฺสชฺเชนฺโต นิสีทิ. ราชาปิ อาคจฺฉนฺโต เอกํ นทึ ปตฺวา กา นาเมสาติ ปุจฺฉิ. อารวปจฺฉา[๒] นาม เทวาติ. กิมสฺสา ปริมาณํ ตาตาติ. คมฺภีรโต คาวุตํ ปุถุลโต เทฺว คาวุตานิ เทวาติ. อตฺถิ ปเนตฺถ นาวา วา อุฬุมฺโป วาติ. นตฺถิ เทวาติ. นาวาทีนิ โอโลเกนฺตานํ อมฺหากํ ชาติ ชรํ อุปเนติ ชรา มรณํ อหํ นิพฺเพมติโก หุตฺวา ตีณิ รตนานิ อุทฺทิสฺส นิกฺขนฺโต เตสํ อานุภาเวน อิทํ อุทกํ วิย มา อโหสีติ ติณฺณํ รตนานํ คุณํ อาวชฺเชตฺวา อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธติ พุทฺธานุสฺสตึ อนุสฺสรนฺโต สปริวาโร อสฺสสหสฺเสน อุทกปิฏฺเฐ ปกฺขนฺทิ. สินฺธวา ปิฏฺฐิปาสาเณ วิย ปกฺขนฺทึสุ. ขุรานํ อคฺคา เนว[๓] เตมึสุ. โส ตํ อุตฺตริตฺวา ปุรโต คจฺฉนฺโต อปรํปิ นทึ ทิสฺวา อยํ กา นามาติ ปุจฺฉิ. นีลวาหนา นาม เทวาติ. กิมสฺสา ปริมาณนฺติ. คมฺภีรโตปิ ปุถุลโตปิ อฑฺฒโยชนํ เทวาติ. เสสํ ปุริมสทิสเมว. ตํ ปน นทึ ทิสฺวา สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโมติ ธมฺมานุสฺสตึ อนุสฺสรนฺโต ปกฺขนฺทิ. ตํปิ นทึ อติกฺกมิตฺวา[๔] อปรํปิ นทึ ทิสฺวา อยํ กา นามาติ ปุจฺฉิ. จนฺทภาคา นาม เทวาติ.

๑. คนฺตฺวา [?] ๒. อปรจฺฉาติปิ อตฺถิ. ๓. กตฺถจิ อคฺคาเนวาติ ทิสฺสติ.
๔. ม. เอตฺถนฺตเร คจฺฉนฺโตติ อตฺถิ.

กิมสฺสา ปริมาณนฺติ. คมฺภีรโตปิ ปุถุลโตปิ โยชนํ เทวาติ. เสสํ ปุริมสทิสเมว. อิมํ ปน นทึ ทิสฺวา สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆติ สงฺฆานุสฺสตึ อนุสฺสรนฺโต ปกฺขนฺทิ. ตํ ปน นทึ อติกฺกมิตฺวา คจฺฉนฺโต สตฺถุ สรีรโต ฉพฺพณฺณรสฺมิโย อทฺทส. นิโคฺรธรุกฺขสฺส สาขาวิฏปปลาสานิ โสวณฺณมยานิ วิย อเหสุํ. ราชา จินฺเตสิ อยํ โอภาโส เนว จนฺทสฺส น สุริยสฺส น เทว มาร-พฺรหฺม นาค สุปณฺณาทีนํ อญฺญตรสฺส อทฺธา สตฺถารํ อุทฺทิสฺส อาคจฺฉนฺโต มหาโคตมพุทฺเธน ทิฏฺโฐ ภวิสฺสามีติ. โส ตาวเทว อสฺสปิฏฺฐิโต โอตริตฺวา โอนตสรีโร รสฺมีนํ อนุสาเรน สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา มโนสิลารเส นิมฺุชชนฺโต วิย พุทฺธรสฺมีนํ อนฺโต ปวิสิตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ สทฺธึ อมจฺจสหสฺเสน. สตฺถา อนุปุพฺพีกถํ กเถสิ. เทสนาวสาเน ราชา สปริวาโร โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ. อถ สพฺเพว อุฏฺฐหิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจึสุ. สตฺถา อาคมิสฺสติ นุ โข อิเมสํ กุลปุตฺตานํ อิทฺธิมยปตฺตจีวรนฺติ อุปธาเรนฺโต อิเม กุลปุตฺตา ปจฺเจกพุทฺธสหสฺสสฺส จีวรสหสฺสํ อทํสุ กสฺสปพุทฺธกาเล วีสติยา ภิกฺขุสหสฺสานํปิ วีสติ จีวรสหสฺสานิ อทํสุ อนจฺฉริยํ อิเมสํ อิทฺธิมยปตฺตจีวราคมนนฺติ ญตฺวา ทกฺขิณหตฺถํ ปสาเรตฺวา เอถ ภิกฺขโว จรถ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายาติ อาห. เต ตาวเทว อฏฺฐปริกฺขารธรา วสฺสสติกตฺเถรา วิย หุตฺวา เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา ปจฺโจโรหิตฺวา [?] สตฺถารํ วนฺทิตฺวา นิสีทึสุ.

เตปิ วาณิชกา ราชกุลํ คนฺตฺวา รญฺญา ปหิตสาสนํ อาโรจาเปตฺวา เทวิยา. อาคจฺฉนฺตูติ วุตฺเต ปวิสิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ. อถ เน เทวี ปุจฺฉิ ตาตา กึการณา อาคตตฺถาติ. มยํ รญฺญา ตุมฺหากํ สนฺติกํ ปหิตา ตีณิ กิร โน สตสหสฺสานิ เทถาติ.[๑] ตาตา อติพหุํ ภณถ กึ ตุมฺเหหิ รญฺโญ กตํ กิสฺมึ โว ราชา ปสนฺโน เอตฺตกํ ธนํ ทาเปสีติ. เทวิ น อญฺญํ กิญฺจิ กตํ รญฺโญ ปน สาสนํ อาโรจยิมฺหาติ. สกฺกา ปน ตาตา มยฺหํปิ อาโรเจตุนฺติ. สกฺกา เทวีติ. เตนหิ ตาตา วเทถาติ. เทวิ พุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโนติ. สาปิ ตํ สุตฺวา ปุริมนเยเนว ปีติยา ผุฏฺฐสรีรา ติกฺขตฺตุํ กิญฺจิ อสลฺลกฺเขตฺวา จตุตฺถวาเร พุทฺโธติ ปทํ สุตฺวา ตาตา อิมสฺมึ ปเท รญฺญา กึ ทินฺนนฺติ. สตสหสฺสํ เทวีติ. ตาตา นานุจฺฉวิกํ รญฺญา กตํ เอวรูปํ สาสนํ สุตฺวา ตุมฺหากํ สตสหสฺสํ ททมาเนน อหํ หิ โว มม ทุคฺคตปณฺณาการ ตีณิ สตสหสฺสานิ ทมฺมิ อปรํ ตุมฺเหหิ กึ อาโรจิตนฺติ. อิทญฺจิทญฺจาติ อปรานิปิ เทฺว สาสนานิ อาโรเจสุํ. เทวี ปุริมนเยเนว ปีติยา ผุฏฺฐสรีรา ติกฺขตฺตุํ กิญฺจิ อสลฺลกฺเขตฺวา จตุตฺถวาเร ตเถว สุตฺวา ตีณิ ตีณิ สตสหสฺสานิ ทาเปสิ. เอวํ เต สพฺพานิ ทฺวาทส สตสหสฺสานิ ลภึสุ. อถ เน เทวี ปุจฺฉิ ราชา กหํ ตาตาติ. เทวิ สตฺถารํ อุทฺทิสฺส ปพฺพชิสฺสามีติ

๑. สี. ยุ. อทาสิ เทวีติ.

คโตติ. มยฺหํ เตน กึ สาสนํ ทินฺนนฺติ. สพฺพํ กิร เตน ตุมฺหากํ อิสฺสริยํ วิสฺสฏฺฐํ ตุมฺเห กิร ยถารุจิยา สมฺปตฺตึ อนุภวถาติ. อมจฺจา ปน กหํ ตาตาติ. เตปิ รญฺญา สทฺธึเยว ปพฺพชิสฺสามาติ คตา เทวีติ. สา เตสํ ภริยาโย ปกฺโกสาเปตฺวา อมฺมา ตุมฺหากํ สามิกา รญฺญา สทฺธึ ปพฺพชิสฺสามาติ คตา ตุมฺเห กึ กริสฺสถาติ. กึ ปน เตหิ อมฺหากํ สาสนํ ปหิตํ เทวีติ. เตหิ กิร อตฺตโน สมฺปตฺติ ตุมฺหากํ วิสฺสฏฺฐา ตุมฺเห กิร ตํ ยถารุจิยา ปริภุญฺชถาติ. ตุมฺเห ปน เทวิ กึ กริสฺสถาติ. อมฺมา โส ตาว ราชา สาสนํ สุตฺวา มคฺเค ฐิตโกว ตีหิ สตสหสฺเสหิ ตีณิ รตนานิ ปูเชตฺวา เขฬปิณฺฑํ วิย สมฺปตฺตึ ปหาย ปพฺพชิสฺสามีติ นิกฺขนฺโต มยา ปน ติณฺณํ รตนานํ สาสนํ สุตฺวา ตีณิ รตนานิ นวหิ สตสหสฺเสหิ ปูชิตานิ น โข ปเนสา สมฺปตฺติ นาม รญฺโญเยว ทุกฺขา มยฺหํปิ ทุกฺขาเยว โก รญฺโญ ฉฑฺฑิตํ เขฬปิณฺฑํ ชนฺนุเกหิ ปติฏฺฐหิตฺวา มุเขน คณฺหิสฺสติ น มยฺหํ สมฺปตฺติยา อตฺโถ อหํปิ สตฺถารํ อุทฺทิสฺส คนฺตฺวา ปพฺพชิสฺสามีติ. เทวิ มยํปิ ตุมฺเหหิเยว สทฺธึ ปพฺพชิสฺสามาติ. สเจ สกฺโกถ สาธุ อมฺมาติ. สกฺโกม เทวีติ. เตนหิ เอถาติ รถสหสฺสํ โยชาเปตฺวา รถํ อารุยฺห ตาหิ สทฺธึ นิกฺขมิตฺวา อนฺตรามคฺเค ปฐมนทึ ทิสฺวา ยถา รญฺญา ปุฏฺฐํ ตเถว ปุจฺฉิตฺวา สพฺพํ ปวตฺตึ สุตฺวา รญฺโญ คมนมคฺคํ[๑] โอโลเกถาติ วตฺวา สินฺธวานํ

๑. สี. ม. ยุ. คตมคฺคํ.

ปทวลญฺชํ น ปสฺสาม เทวีติ วุตฺเต ราชา ตีณิ รตนานิ อุทฺทิสฺส นิกฺขนฺโตสฺมีติ สจฺจกิริยํ กตฺวา คโต ภวิสฺสติ อหํปิ ตีณิ รตนานิ อุทฺทิสฺส นิกฺขนฺตา เตสเมว อานุภาเวน อิทํ อุทกํ อุทกํ วิย มา อโหสีติ ติณฺณํ รตนานํ คุณํ อนุสฺสริตฺวา รถสหสฺสํ เปเสสิ. อุทกํ ปิฏฺฐิปาสาณสทิสํ อโหสิ. จกฺกานํ อกฺขคฺคเนมิวฏฺฏิโย เนว เตมึสุ. เอเตเนว อุปาเยน อิตราปิ เทฺว นทิโย อุตฺตริ.

สตฺถา ตสฺสา อาคมนภาวํ ญตฺวา ยถา อตฺตโน สนฺติเก นิสินฺนา ภิกฺขู น ปญฺญายนฺติ เอวมกาสิ. สาปิ คจฺฉนฺตี คจฺฉนฺตี สตฺถุ สรีรโต นิกฺขนฺตรสฺมิโย ทิสฺวา ตเถว จินฺเตตฺวา สตฺถารํฯ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ ฐิตา ปุจฺฉิ ภนฺเต มหากปฺปิโน ตุมฺเห อุทฺทิสฺส นิกฺขนฺโต อาคเตตฺถ มญฺเญ กหํ โส อมฺหากํปิ นํ ทสฺเสถาติ. นิสีทถ ตาว อิเธว ตํ ปสฺสิสฺสถาติ. ตา สพฺพาปิ ตุฏฺฐจิตฺตา อิเธว กิร นิสินฺนา สามิเก ปสฺสิสฺสามาติ นิสีทึสุ. สตฺถา อนุปุพฺพีกถํ กเถสิ. อโนชา เทวี เทสนาวสาเน สปริวารา โสตาปตฺติผลํ ปาปุณิ. มหากปฺปินตฺเถโร ตาสํ วฑฺฒิตํ ธมฺมเทสนํ สุณนฺโต สปริวาโร สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ. ตสฺมึ ขเณ สตฺถา ตาสํ เต ภิกฺขู อรหตฺตํ ปตฺเต ทสฺเสสิ. ตาสํ กิร อาคตกฺขเณเยว อตฺตโน สามิเก กาสาวธเร มุณฺฑสิเร ทิสฺวา จิตฺตํ เอกคฺคํ น ภเวยฺย เตน มคฺคผลานิ ปตฺตุํ น สกฺกุเณยฺยุํ ตสฺมา อจลสฺสทฺธาย ปติฏฺฐิตกาเล ตาสํ เต ภิกฺขู อรหตฺตํ ปตฺเต ทสฺเสสิ. ตาปิ เต ทิสฺวา ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา ภนฺเต

ตุมฺหากํ ตาว ปพฺพชิตกิจฺจํ มตฺถกํ ปตฺตนฺติ วตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ ฐิตา ปพฺพชฺชํ ยาจึสุ. เอวํ กิร วุตฺเต สตฺถา อุปฺปลวณฺณาย อาคมนํ จินฺเตสีติ เอกจฺเจ วทนฺติ. สตฺถา ปน ตา อุปาสิกาโย อาห สาวตฺถึ คนฺตฺวา ภิกฺขุนูปสฺสเย ปพฺพชถาติ. ตา อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมานา อนฺตรามคฺเค มหาชเนน อภิหฏสกฺการสมฺมานา ปทสาว วีสติโยชนสติกํ มคฺคํ คนฺตฺวา ภิกฺขุนูปสฺสเย ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปุณึสุ. สตฺถาปิ ภิกฺขุสหสฺสํ อาทาย อากาเสเนว เชตวนํ อคมาสิ.

ตตฺร สุทํ อายสฺมา มหากปฺปิโน รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐานาทีสุ อโห สุขํ อโห สุขนฺติ อุทานํ อุทาเนนฺโต วิจรติ. ภิกฺขู ภควโต อาโรเจสุํ ภนฺเต มหากปฺปิโน อโห สุขํ อโห สุขนฺติ อุทานํ อุทาเนนฺโต วิจรติ อตฺตโน[๑] รชฺชสุขํ อารพฺภ กเถติ มญฺเญติ. สตฺถา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา สจฺจํ กิร ตฺวํ กปฺปิน กามสุขํ รชฺชสุขํ อารพฺภ อุทานํ อุทาเนสีติ. ภควา เม ภนฺเต ตํ อารพฺภ อุทานภาวํ วา อนุทานภาวํ วา ชานาตีติ. สตฺถา น ภิกฺขเว มม ปุตฺโต กามสุขํ รชฺชสุขํ อารพฺภ อุทานํ อุทาเนติ ปุตฺตสฺส ปน เม ธมฺมปีติ[๒] อุปฺปชฺชติ โส อมตมหานิพฺพานํ อารพฺภ เอวํ อุทานํ อุทาเนตีติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" ธมฺมปีติ สุขํ เสติ วิปฺปสนฺเนน เจตสา
อริยปฺปเวทิเต ธมฺเม สทา รมติ ปณฺฑิโตติ. "

๑. ม. เอตฺถนฺตเร กามสุขนฺติ อตฺถิ. ๒. ม. เอตฺถนฺตเร นาม ธมฺมรติ นามาติ อตฺถิ.

ตตฺถ **ธมฺมปีตีติ** ธมฺมปายโก ธมฺมํ ปิวนฺโตติ อตฺโถ. ธมฺโม จ นาเมส น สกฺกา ภาชเนน ยาคุอาทีนิ วิย ปาตุํ นววิธํ ปน โลกุตฺตรธมฺมํ นามกาเยน ผุสนฺโต อารมฺมณโต สจฺฉิกโรนฺโต ปริญฺญาภิสมยาทีหิ ทุกฺขาทีนิ อริยสจฺจานิ ปฏิวิชฺฌนฺโต ธมฺมํ ปิวติ นาม. **สุขํ เสตีติ** เทสนาสีสมตฺตเมตํ. จตูหิปิ อิริยาปเถหิ สุขํ วิหรตีติ อตฺโถ. **วิปฺปสนฺเนนาติ** อนาวิเลน นิรุปกฺกิเลเสน. **อริยปฺปเวทิเตติ** พุทฺธาทีหิ อริเยหิ ปเวทิเต สติปฏฺฐานาทิเภเท โพธิปกฺขิยธมฺเม. **สทา รมตีติ** เอวรูโป ธมฺมปีติ วิปฺปสนฺเนน เจตสา วิหรนฺโต ปณฺฑิจฺเจน สมนฺนาคโต สทา รมติ อภิรมตีติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปนฺนาทโย อเหสุนฺติ.

มหากปฺปินตฺเถรวตฺถุ.

----

๕. ปณฺฑิตสามเณรวตฺถุ. [๖๔]

อุทกํ หิ นยนฺตีติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ปณฺฑิตสามเณรํ อารพฺภ กเถสิ.

อตีเต กิร กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺโธ วีสติขีณาสวสหสฺส ปริวาโร พาราณสึ อคมาสิ. มนุสฺสา อตฺตโน พลํ สลฺลกฺเขตฺวา อฏฺฐปิ ทสปิ เอกโต หุตฺวา อาคนฺตุกทานานิ อทํสุ. อเถกทิวสํ สตฺถา ภตฺตกิจฺจาวสาเน เอวํ อนุโมทนํ อกาสิ อุปาสกา อิเธกจฺโจ

อตฺตโน สนฺตกเมว ทาตุํ วฏฺฏติ กึ ปเรน สมาทปิเตนาติ อตฺตนา ว ทานํ เทติ ปรํ น สมาทเปติ โส นิพฺพตฺตฏฺฐาเน[๑] โภคสมฺปทํ ลภติ โน ปริวารสมฺปทํ เอกจฺโจ ปรํ สมาทเปติ อตฺตนา น เทติ โส นิพฺพตฺตฏฺฐาเน ปริวารสมฺปทํ ลภติ โน โภคสมฺปทํ เอกจฺโจ อตฺตนาปิ น เทติ ปรมฺปิ น สมาทเปติ โส นิพฺพตฺตฏฺฐาเน เนว โภคสมฺปทํ ลภติ โน ปริวารสมฺปทํ วิฆาสาโท หุตฺวา ชีวติ เอกจฺโจ อตฺตนา จ เทติ ปรญฺจ สมาทเปติ โส นิพฺพตฺตฏฺฐาเน โภคสมฺปทมฺปิ ลภติ ปริวารสมฺปทมฺปีติ. ตํ สุตฺวา สมีเป ฐิโต เอโก ปณฺฑิตปุริโส จินฺเตสิ อหนฺทานิ ตถา กริสฺสามิ ยถา เม เทฺว สมฺปตฺติโย ภวิสฺสนฺตีติ. โส สตฺถารํ วนฺทิตฺวา อาห ภนฺเต เสฺว มยฺหํ ภิกฺขํ คณฺหถาติ. กิตฺตเกหิ ภิกฺขูหิ อตฺโถติ. กิตฺตโก ปน โว ภนฺเต ปริวาโรติ. วีสติ ภิกฺขุสหสฺสานีติ. ภนฺเต สพฺเพหิ สทฺธึ เสฺว มยฺหํ ภิกฺขํ คณฺหถาติ. สตฺถา อธิวาเสสิ. โส คามํ ปวิสิตฺวา อมฺมตาตา เสฺว มยา พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺติโต ตุมฺเห ยตฺตกานํ ภิกฺขูนํ[๒] สกฺโกถ ตตฺตกานํ[๓] เทถาติ อาโรเจตฺวา วิจรนฺโต อตฺตโน พลํ สลฺลกฺเขตฺวา มยํ ทสนฺนํ ทสฺสาม มยํ วีสติยา. มยํ สตสฺส มยํ ปญฺจนฺนํ สตานนฺติ วุตฺเต สพฺเพสํ วจนํ อาทิโต ปฏฺฐาย ปณฺเณ อาโรเปสิ. เตน จ สมเยน ตสฺมึ นคเร อติทุคฺคตภาเวเนว มหาทุคฺคโตติ ปญฺญาโต

๑. สี. ม. นิพฺพตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน. ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ทาตุนฺติ อตฺถิ.
๓. ม. เอตฺถนฺตเร ทานนฺติ อตฺถิ.

เอโก ปุริโส อตฺถิ. โส ตํปิ สมฺมุขาคตํ ทิสฺวา สมฺม มหาทุคฺคต
มยา สุวาตนาย พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺติโต เสฺว
นครวาสิโน ทานํ ทสฺสนฺติ ตฺวํ กตี ภิกฺขู โภเชสฺสสีติ. สามิ
มยฺหํ กึ ภิกฺขูหิ ภิกฺขูหิ นาม สธนานํ อตฺโถ มยฺหํ ปน เสฺว
ยาคุอตฺถาย ตณฺฑุลนาฬิมตฺตํปิ นตฺถิ อหํ ภตึ กตฺวา ชีวามิ กึ
เม ภิกฺขูหีติ. สมาทปเกน นาม พฺยตฺเตน ภวิตพฺพํ ตสฺมา โส
เตน นตฺถีติ วุตฺเตปิ ตุณฺหีภูโต อหุตฺวา เอวมาห สมฺม
มหาทุคฺคต อิมสฺมึ นคเร สุโภชนํ ภุญฺชิตฺวา สุขุมวตฺถนิวตฺถา
นานาภรณปฺปฏิมณฺฑิตา สิริสยเน สยมานา พหู ชนา สมฺปตฺตึ
อนุภวนฺติ ตฺวํ ปน ทิวสํ ภตึ กตฺวา กุจฺฉิปูรมตฺตํปิ น ลภสิ
เอวํ สนฺเตปิ อหํ ปุพฺเพปิ กิญฺจิ[๑] อกตตฺตา กิญฺจิ น ลภามีติ
น ชานาสีติ. ชานามิ สามีติ. อถ กสฺมา อิทานิ ปุญฺญํ น
กโรสิ ตฺวํ ยุวา พลสมฺปนฺโน กึ ตยา ภตึ กตฺวาปิ ยถาพลํ
ทานํ ทาตุํ น วฏฺฏตีติ. โส ตสฺมึ กเถนฺเต สํเวคปฺปตฺโต หุตฺวา
มยฺหํปิ เอกํ ภิกฺขุํ ปณฺเณ อาโรเปหิ กญฺจิเทว ภตึ กตฺวา
เอกสฺส ภิกฺขํ ทสฺสามีติ อาห. อิตโร กึ เอเกน ภิกฺขุนา ปณฺเณ
อาโรปิเตนาติ น อาโรเปสิ. มหาทุคฺคโตปิ เคหํ คนฺตฺวา ภริยํ
อาห ภทฺเท นครวาสิโน เสฺว สงฺฆสฺส ภตฺตํ กโรนฺติ อหํปิ
สมาทปเกน เอกสฺส ภิกฺขํ เทหีติ วุตฺโต มยํ เสฺว เอกสฺส ภิกฺขํ
ทสฺสามาติ. อถสฺส ภริยา มยํ ทลิทฺทา กสฺมา ตยา ปฏิสฺสุตนฺติ
อวตฺวาว สามิ ภทฺทกํ เต กตํ มยํ ปุพฺเพปิ กิญฺจิ อทตฺวา

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปุญฺญนฺติ อตฺถิ.

อิทานิ ทุคฺคตา ชาตา มยํ อุโภปิ ภตึ กตฺวา เอกสฺส ภิกฺขํ
ทสฺสามาติ วตฺวา อุโภปิ นิกฺขมิตฺวา ภติฏฺฐานํ อคมํสุ. มหาเสฏฺฐี
มหาทุคฺคตํ ทิสฺวา กึ สมฺม มหาทุคฺคต ภตึ กริสฺสสีติ ปุจฺฉิ.
อาม อยฺยาติ. กึ กริสฺสสีติ. ยํ ตุมฺเห กาเรสฺสถาติ. เตนหิ
มยํ เสฺว เทฺว ตีณิ ภิกฺขุสตานิ โภเชสฺสาม เอหิ ทารูนิ ผาเลหีติ
วาสีผรสุํ นีหริตฺวา ทาเปสิ. มหาทุคฺคโต พาฬฺหํ กจฺฉํ พนฺธิตฺวา
อุสฺสาหปฺปตฺโต วาสึ ปหาย ผรสุํ คณฺหนฺโต ผรสุํ หิตฺวา วาสึ
คณฺหนฺโต ทารูนิ ผาเลติ. อถ นํ เสฏฺฐี อาห สมฺม ตฺวํ อชฺช
อติวิย อุสฺสาหปฺปตฺโต กมฺมํ กโรสิ กึ นุ โข การณนฺติ. สามิ
เอกํ ภิกฺขุํ โภเชสฺสามีติ. ตํ สุตฺวา เสฏฺฐี ปสนฺนมานโส จินฺเตสิ
อโห อิมินา ทุกฺกรํ กตํ อหํ ทุคฺคโตติ ตุณฺหีภาวํ
อนาปชฺชิตฺวา ภตึ กตฺวา เอกํ ภิกฺขุํ โภเชสฺสามีติ วทตีติ.
เสฏฺฐิภริยาปิ ตสฺส ภริยํ ทิสฺวา อมฺม กึ กมฺมํ กริสฺสสีติ
ปุจฺฉิตฺวา ยํ ตุมฺเห กาเรถาติ วุตฺเต อุทุกฺขลสาลํ ปเวเสตฺวา
สุปฺปมุสลาทีนิ ทาเปสิ. สา นจฺจนฺตี วิย ตุฏฺฐหฏฺฐา วีหี โกฏฺเฏติ
เจว โอผุนาติ จ. อถ นํ เสฏฺฐิภริยา ปุจฺฉิ อมฺม อติวิย
ตุฏฺฐหฏฺฐา กมฺมํ กโรสิ กินฺนุ โข การณนฺติ. อยฺเย อิมํ ภตึ
กตฺวา มยํปิ เอกํ ภิกฺขุํ โภเชสฺสามาติ. ตํ สุตฺวา เสฏฺฐิภริยาปิ
ตสฺสํ อโห อยํ ทุกฺกรการิกาติ ปสีทิ. เสฏฺฐี มหาทุคฺคตสฺส
ทารูนํ ผาลิตกาเล อยนฺเต ภตีติ สาลีนํ จตสฺโส นาฬิโย
ทาเปตฺวา อยนฺเต ตุฏฺฐิทาโยติ อปราปิ จตสฺโส นาฬิโย

ทาเปสิ. โส เคหํ คนฺตฺวา ภริยํ อาห มยา ภตึ กตฺวา สาลิ ลทฺโธ อยํ นิวาโป ภวิสฺสติ ตยา ลทฺธาย ภติยา ทธิเตลกฏุกภณฺฑานิ คณฺหาหีติ. เสฏฺฐิภริยา ปน ตสฺสา เอกํ สปฺปิกรณฺฑกญฺเจว ทธิภาชนญฺจ กฏุกภณฺฑญฺจ สุทฺธสาลิตณฺฑุล-นาฬิญฺจ ทาเปสิ. อิติ อุภินฺนํปิ นว ตณฺฑุลนาฬิโย อเหสุํ. เต เทยฺยธมฺโม โน ลทฺโธติ ตุฏฺฐหฏฺฐา ปาโตว อุฏฺฐหึสุ. ภริยา มหาทุคฺคตํ อาห คจฺฉ สามิ ปณฺณํ ปริเยสิตฺวา อาหราติ. โส อนฺตราปเณ ปณฺณํ อทิสฺวา นทีตีรํ คนฺตฺวา[1] อยฺยานํ โภชนํ ทาตุํ ลภิสฺสามีติ ปหฏฺฐมานโส คายนฺโต ปณฺณํ อุจฺจินาติ. มหาชาลํ ขิปิตฺวา ฐิตเกวฏฺโฏ มหาทุคฺคตสฺส สทฺเทน ภวิตพฺพนฺติ ตํ ปกฺโกสิตฺวา ปุจฺฉิ อติวิย ตุฏฺฐจิตฺโต คายสิ กินฺนุ โข การณนฺติ. ปณฺณํ อุจฺจินามิ สมฺมาติ. กึ กริสฺสสีติ. เอกํ ภิกฺขุํ โภเชสฺสามีติ. อโห สุหิโต ภิกฺขุ โย ตว ปณฺณํ ขาทิสฺสตีติ.[2] กึ กโรมิ สมฺม อตฺตนา ลทฺธปณฺเณน โภเชสฺสามีติ. เตนหิ เอหีติ. กึ กโรมิ สมฺมาติ. อิเม มจฺเฉ คเหตฺวา ปาทคฺฆนกานิ อฑฺฒคฺฆนกานิ กหาปณคฺฆนกานิ จ อุทฺทานานิ กโรหีติ. โส ตถา อกาสิ. พทฺธพทฺเธ มจฺเฉ นครวาสิโน นิมนฺติตนิมนฺติตภิกฺขูนํ อตฺถาย หรึสุ. ตสฺส มจฺฉุทฺทานานิ กโรนฺตสฺเสว ภิกฺขาจารเวลา สมฺปาปุณิ. โส เวลํ สลฺลกฺเขตฺวา คมิสฺสามิ สมฺม ภิกฺขูนํ อาคมนเวลาติ อาห. อตฺถิ ปน กิญฺจิ

๑. สี. ม. ยุ. เอตฺถนฺตเร อชฺชาติอตฺถิ. ๒. สี. ม. ยุ. อโห สุขิโต ภิกฺขุ โส ตว กึ ปณฺณํ ขาทิสฺสตีติ.

มจฺฉุทฺทานนฺติ. นตฺถิ สมฺม สพฺพานิ ขีณานีติ. เตนหิ มยา อตฺตโน อตฺถาย วาลิกาย นิกฺขนิตฺวา จตฺตาโร โรหิตมจฺฉา ฐปิตา สเจปิ ภิกฺขุํ โภเชตุกาโม อิเม คเหตฺวา คจฺฉาติ เต ตสฺส อทาสิ.

ตํ ทิวสํ ปน สตฺถา ปจฺจูสกาเล โลกํ โวโลเกนฺโต มหาทุคฺคตํ อตฺตโน ญาณชาลสฺส อนฺโต ปวิฏฺฐํ ทิสฺวา กินฺนุ โข ภวิสฺสตีติ อาวชฺเชนฺโต มหาทุคฺคโต เอกํ ภิกฺขุํ โภเชสฺสามีติ ภริยาย สทฺธึ หิยฺโย ภตึ อกาสิ กตรนฺนุ โข ภิกฺขุํ ลภิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา มนุสฺสา ปณฺเณ อาโรปิตสญฺญาย ภิกฺขุํ คเหตฺวา อตฺตโน อตฺตโน เคเหสุ นิสีทาเปสฺสนฺติ มหาทุคฺคโต มํ ฐเปตฺวา อญฺญํ ภิกฺขุํ น ลภิสฺสตีติ อุปธาเรสิ. พุทฺธา กิร ทุคฺคเตสุ อนุกมฺปํ กโรนฺติ. ตสฺมา สตฺถา ปาโตว สรีรกิจฺจํ กตฺวา มหาทุคฺคตํ สงฺคณฺหิสฺสามีติ คนฺธกุฏึ ปวิสิตฺวา นิสีทิ. มหาทุคฺคเตปิ มจฺเฉ คเหตฺวา เคหํ ปวิสนฺเต สกฺกสฺส ปณฺฑุกมฺพลสิลาสนํ อุณฺหาการํ ทสฺเสสิ. โส กินฺนุ โข การณนฺติ โอโลเกนฺโต หิยฺโย มหาทุคฺคโต เอกสฺส ภิกฺขุโน ภิกฺขํ ทสฺสามีติ อตฺตโน ภริยาย สทฺธึ ภตึ อกาสิ กตรํ นุ โข ภิกฺขุํ ลภิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา นตฺเถตสฺส อญฺโญ ภิกฺขุ สตฺถา ปน มหาทุคฺคตสฺส สงฺคหํ กริสฺสามีติ คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโนว มหาทุคฺคโต อตฺตโน อุปกปฺปนกํ ยาคุภตฺตํ ปณฺณสูเปยฺยํปิ ตถาคตสฺส ทเทยฺย ยนฺนูนาหํ มหาทุคฺคตสฺส เคหํ คนฺตฺวา ภตฺตการกกมฺมํ กเรยฺยนฺติ อญฺญาตกเวเสน ตสฺส เคหสมีปํ คนฺตฺวา อตฺถิ นุ โข กสฺสจิ กิญฺจิ

ภติยา กตฺตพฺพนฺติ ปุจฺฉิ. มหาทุคฺคโต ตํ ทิสฺวา อาห สมฺม กึ
กมฺมํ กริสฺสสีติ. อหํ สามิ สพฺพสิปฺปิโก มยฺหํ อชานนสิปฺปํ
นาม นตฺถิ ยาคุภตฺตาทีนิปิ สมฺปาเทตุํ ชานามีติ. สมฺม มยํ
ตว กมฺเมน อตฺถิกา ตุยฺหํ ปน ทาตพฺพํ ภตึ น ปสฺสามาติ.
กึ ปน เต กตฺตพฺพนฺติ. เอกสฺส ภิกฺขุสฺส ภิกฺขํ ทาตุกาโมมฺหิ
ตสฺส ยาคุภตฺตสํวิธานํ อิจฺฉามีติ. สเจ ภิกฺขุสฺส ภิกฺขํ ทสฺสสิ
น เม ภติยา อตฺโถ กึ มม ปุญฺญํ ทาตุํ น วฏฺฏตีติ. เอวํ
สนฺเต สาธุ สมฺม ปวิสาติ. โส ตสฺส เคหํ ปวิสิตฺวา ตณฺฑุลาทีนิ
อาหราเปตฺวา ตุวํ คจฺฉ อตฺตโน ปตฺตภิกฺขุํ อาเนหีติ ตํ
อุยฺโยเชสิ. ทานเวยฺยาวฏิโกปิ ปณฺเณ อาโรปิตนิยาเมเนว เตสํ เตสํ
เคหานิ ภิกฺขู ปหิณิ. มหาทุคฺคโต ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา มยฺหํ
ปตฺตภิกฺขุํ เทหีติ อาห. โส ตสฺมึ ขเณ สตึ ลภิตฺวา อหํ ตว
ภิกฺขุํ ปมฺมุฏฺโฐติ อาห. มหาทุคฺคโต ติขิณาย สตฺติยา กุจฺฉิยํ
ปหโฏ วิย สมฺม กสฺมา มํ นาเสสิ อหํปิ ตยา หิยฺโย
สมาทปิโต ภริยาย สทฺธึ ทิวสํ ภตึ กตฺวา อชฺช ปาโตว
ปณฺณตฺถาย นทีตีเร อาหิณฺฑิตฺวา อาคโต เทหิ เม เอกํ ภิกฺขุนฺติ พาหา
ปคฺคยฺห ปริเทวิ. มนุสฺสา สนฺนิปติตฺวา กิเมตํ มหาทุคฺคตาติ
ปุจฺฉึสุ. โส ตมตฺถํ อาโรเจสิ. เต เวยฺยาวฏิกํ ปุจฺฉึสุ สจฺจํ กิร
สมฺม ตยา เอส ภตึ กตฺวา เอกสฺส ภิกฺขุสฺส ภิกฺขํ เทหีติ
สมาทปิโตติ. อาม อยฺยาติ. ภาริยํ เต กมฺมํ กตํ โย เอตฺตเก
ภิกฺขู สํวิทหนฺโต เอตสฺส เอกํ ภิกฺขุํ นาทาสีติ. โส เตสํ วจเนน

ภติยา กตฺตพฺพนฺติ ปุจฺฉิ. มหาทุคฺคโต ตํ ทิสฺวา อาห สมฺม กึ
กมฺมํ กริสฺสสีติ. อหํ สามิ สพฺพสิปฺปิโก มยฺหํ อชานนสิปฺปํ
นาม นตฺถิ ยาคุภตฺตาทีนิปิ สมฺปาเทตุํ ชานามีติ. สมฺม มยํ
ตว กมฺเมน อตฺถิกา ตุยฺหํ ปน ทาตพฺพํ ภตึ น ปสฺสามาติ.
กึ ปน เต กตฺตพฺพนฺติ. เอกสฺส ภิกฺขุสฺส ภิกฺขํ ทาตุกาโมมฺหิ
ตสฺส ยาคุภตฺตสํวิธานํ อิจฺฉามีติ. สเจ ภิกฺขุสฺส ภิกฺขํ ทสฺสสิ
น เม ภติยา อตฺโถ กึ มม ปุญฺญํ ทาตุํ น วฏฺฏตีติ. เอวํ
สนฺเต สาธุ สมฺม ปวิสาติ. โส ตสฺส เคหํ ปวิสิตฺวา ตณฺฑุลาทีนิ
อาหราเปตฺวา ตุวํ คจฺฉ อตฺตโน ปตฺตภิกฺขุํ อาเนหีติ ตํ
อุยฺโยเชสิ. ทานเวยฺยาวฏิโกปิ ปณฺเณ อาโรปิตนิยาเมเนว เตสํ เตสํ
เคหานิ ภิกฺขู ปหิณิ. มหาทุคฺคโต ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา มยฺหํ
ปตฺตภิกฺขุํ เทหีติ อาห. โส ตสฺมึ ขเณ สตึ ลภิตฺวา อหํ ตว
ภิกฺขุํ ปมฺมุฏฺโฐติ อาห. มหาทุคฺคโต ติขิณาย สตฺติยา กุจฺฉิยํ
ปหโฏ วิย สมฺม กสฺมา มํ นาเสสิ อหํปิ ตยา หิยฺโย
สมาทปิโต ภริยาย สทฺธึ ทิวสํ ภตึ กตฺวา อชฺช ปาโตว
ปณฺณตฺถาย นทีตีเร อาหิณฺฑิตฺวา อาคโต เทหิ เม เอกํ ภิกฺขุนฺติ พาหา
ปคฺคยฺห ปริเทวิ. มนุสฺสา สนฺนิปติตฺวา กิเมตํ มหาทุคฺคตาติ
ปุจฺฉึสุ. โส ตมตฺถํ อาโรเจสิ. เต เวยฺยาวฏิกํ ปุจฺฉึสุ สจฺจํ กิร
สมฺม ตยา เอส ภตึ กตฺวา เอกสฺส ภิกฺขุสฺส ภิกฺขํ เทหีติ
สมาทปิโตติ. อาม อยฺยาติ. ภาริยํ เต กมฺมํ กตํ โย เอตฺตเก
ภิกฺขู สํวิทหนฺโต เอตสฺส เอกํ ภิกฺขุํ นาทาสีติ. โส เตสํ วจเนน

ปตฺเตนาติ. มหาทุคฺคโต น กสฺสจิ ทสฺสามิ น เม ธเนน อตฺโถ สตฺถารํเยว โภเชสฺสามีติ อาห. อวเสสา ตํ ยาจิตฺวา ปตฺตํ อลภิตฺวา นิวตฺตึสุ. ราชา ปน มหาทุคฺคโต ธเนน ปโลภิยมาโนปิ สตฺถุ ปตฺตํ น เทติ สตฺถารา จ สยํ ทินฺนํ โกจิ คเหตุํ น สกฺโกติ อิมสฺส เทยฺยธมฺโม นาม กิตฺตโก ภวิสฺสติ อิมินา เทยฺยธมฺมสฺส ทินฺนกาเล สตฺถารํ อาทาย เคหํ เนตฺวา มยฺหํ สมฺปาทิตํ อาหารํ ทสฺสามีติ จินฺเตตฺวา สตฺถารา สทฺธึเยว อคมาสิ. สกฺโกปิ เทวราชา ยาคุภตฺตปณฺณาทีนิ สมฺปาเทตฺวา สตฺถุ นิสีทนารหํ อาสนํ ปญฺญาเปตฺวา นิสีทิ. มหาทุคฺคโต สตฺถารํ เนตฺวา ปวิสถ ภนฺเตติ อาห. วสนเคหญฺจสฺส นีจํ โหติ อโนนเตน ปวิสิตุํ น สกฺกา พุทฺธา จ นาม เคหํ ปวิสนฺตา น โอนมิตฺวา ปวิสนฺติ เคหํ หิ ปวิสนกาเล มหาปฐวี วา เหฏฺฐา โอคจฺฉติ เคหํ วา อุทฺธํ คจฺฉติ.[๑] อิทํ เตสํ สุทินฺนสฺส ทานสฺส ผลํ. ปุน นิกฺขมิตฺวา คตกาเล สพฺพํ ปากติกเมว โหติ ตสฺมา สตฺถา ฐิตโกว เคหํ ปวิสิตฺวา สกฺเกน ปญฺญตฺตาสเน นิสีทิ. สตฺถริ นิสินฺเน ราชา อาห สมฺม มหาทุคฺคต ตยา อมฺหากํ ยาจนฺตานํปิ สตฺถุ ปตฺโต น ทินฺโน ปสฺสาม ตาว กีทิโส เต สตฺถุ สกฺกาโร กโตติ. อถ สกฺโก ยาคุภตฺตาทีนิ วิวริตฺวา ทสฺเสสิ. เตสํ วาสคนฺโธ สกลนครํ ฉาเทตฺวา อฏฺฐาสิ. ราชา ยาคุอาทีนิ โอโลเกตฺวา ภควนฺตํ อาห ภนฺเต อหํ มหาทุคฺคตสฺส เทยฺยธมฺโม กิตฺตโก ภวิสฺสติ อิมินา เทยฺยธมฺเม

๑. อุคฺคจฺฉตีติปิ ทิสฺสติ.

ทินฺเน สตฺถารํ เคหํ เนตฺวา อตฺตโน สมฺปาทิตํ อาหารํ ทสฺสามีติ จินฺเตตฺวา อาคโต มยา เอวรูโป อาหาโร น ทิฏฺฐปุพฺโพ มยิ อิธ ฐิเต มหาทุคฺคโต อติกิลเมยฺย คจฺฉามหนฺติ สตฺถารํ วนฺทิตฺวา ปกฺกามิ.

สกฺโกปิ สตฺถารํ ยาคุอาทีนิ ทตฺวา สกฺกจฺจํ ปริวิสิ สตฺถาปิ กตภตฺตกิจฺโจ อนุโมทนํ กตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ. สกฺโก มหาทุคฺคตสฺส สญฺญํ อทาสิ. โส ปตฺตํ คเหตฺวา สตฺถารํ อนุคจฺฉิ. สกฺโก นิวตฺติตฺวา มหาทุคฺคตสฺส เคหทฺวาเร ฐิโต อากาสํ โอโลเกสิ. อากาสโต สตฺตรตนวสฺสํ วสฺสิตฺวา ตสฺส เคเห สพฺพภาชนานิ ปูเรตฺวา สกลํ เคหํ ปูเรสิ. ตสฺส เคเห โอกาโส นาโหสิ. ตสฺส ภริยา ทารเก หตฺเถสุ คเหตฺวา นีหริตฺวา พหิ อฏฺฐาสิ. โส สตฺถารํ อนุคนฺตฺวา นิวตฺโต ทารเก พหิ ทิสฺวา กึ อิทนฺติ ปุจฺฉิ. สามิ สกลํ โน เคหํ สตฺตหิ รตเนหิ ปริปุณฺณํ ปวิสิตุํ โอกาโส นตฺถีติ. โส อชฺเชว เม ทาเนน วิปาโก ทินฺโนติ จินฺเตตฺวา รญฺโญ สนฺติกํ คนฺตฺวา ราชานํ วนฺทิตฺวา กสฺมา อาคโตสีติ วุตฺเต อาห เทว เม เคหํ สตฺตหิ รตเนหิ ปุณฺณํ ตํ ธนํ คณฺหถาติ. ราชา อโห พุทฺธานํ ทินฺนทานํ อชฺเชว มตฺถกํ ปตฺตนฺติ จินฺเตตฺวา ตํ อาห กึ เต ลทฺธุํ วฏฺฏตีติ. ธนาหรณตฺถาย สกฏสหสฺสํ เทถาติ. ราชา สกฏสหสฺสํ เปเสตฺวา ธนํ อาหราเปตฺวา ราชงฺคเณ โอกิราเปสิ. ตาลปฺปมาโณ ราสิ อโหสิ. ราชา นาคเร สนฺนิปาตาเปตฺวา อิมสฺมึ นคเร อตฺถิ

กสฺสจิ เอตฺตกํ ธนนฺติ ปุจฺฉิ. นตฺถิ เทวาติ. เอวํ มหาธนสฺส กึ กาตุํ วฏฺฏตีติ. เสฏฺฐิฏฺฐานํ เทวาติ. ราชา ตสฺส มหาสกฺการํ กตฺวา เสฏฺฐิฏฺฐานํ ทาเปสิ. อถสฺส ปุพฺเพ เอกสฺส เสฏฺฐิโน เคหฏฺฐานํ อาจิกฺขิตฺวา เอตฺถ ชาตคจฺเฉ หาเรตฺวา เคหํ อุฏฺฐาเปตฺวา วสาหีติ อาห. ตสฺส ตณฺฐานํ โสเธตฺวา[๑] สมํ กตฺวา ภูมิยา ขนิยมานาย อญฺญมญฺญํ อาหจฺจ นิธิกุมฺภิโย อุฏฺฐหึสุ. รญฺโญ อาโรจิเต ตว ปุญฺเญเนว นิพฺพตฺตา ตฺวเมว คณฺหาหีติ อาห. โส เคหํ กาเรตฺวา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ อทาสิ. ตโต ปรํปิ ยาวตายุกํ ติฏฺฐนฺโต ปุญฺญานิ กริตฺวา อายุหปริโยสาเน เทวโลเก นิพฺพตฺโต เอกํ พุทฺธนฺตรํ ทิพฺพสมฺปตฺตึ อนุภวิตฺวา อิมสฺมึ พุทฺธุปฺปาเท ตโต จุโต สาวตฺถิยํ สารีปุตฺตตฺเถรสฺส อุปฏฺฐากกุเล เชฏฺฐธีตุ กุจฺฉิยํ ปฏิสนฺธึ คณฺหิ.

อถสฺสา มาตาปิตโร คพฺภสฺส ปติฏฺฐิตภาวํ ญตฺวา[๒] คพฺภปริหารํ อทํสุ. ตสฺสาปเรน สมเยน เอวรูโป โทหโฬ อุปฺปชฺชิ อโห วตาหํ ธมฺมเสนาปตึ อาทึ กตฺวา ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ โรหิตมจฺฉรเสน ทานํ ทตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ นิวาเสตฺวา อาสนปริยนฺเต นิสินฺนา เตสํ ภิกฺขูนํ อุจฺฉิฏฺฐภตฺตํ ภุญฺเชยฺยนฺติ. สา มาตาปิตูนํ อาจิกฺขิตฺวา ตถา อกาสิ. โทหโฬ ปฏิปฺปสฺสมฺภิ. อถสฺสา ตโต ปเรสุปิ สตฺตสุ มงฺคเลสุ โรหิตมจฺฉรเสเนว ธมฺมเสนาปติตฺเถรปฺปมุขานิ ปญฺจ ภิกฺขุสตานิ โภเชสุํ. สพฺพํ

๑. สี. ยุ. โสเธตฺต. ๒. สี. ยุ. สุตฺวา.

ติสฺสกุมารสฺส วตฺถุมฺหิ[๑] วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ. อิมสฺส ปน มหาทุคฺคตกาเล ทินฺนสฺส โรหิตมจฺฉรสทานสฺเสว นิสฺสนฺโท. นามคฺคหณทิวเส ปนสฺส ภนฺเต ทาสสฺส โว สิกฺขาปทานิ เทถาติ มาตรา วุตฺเต เถโร อาห โก นาโม[๒] อยํ ทารโกติ. ภนฺเต อิมสฺส กุจฺฉิยํ ปฏิสนฺธิคฺคหณกาลโต ปฏฺฐาย อิมสฺมึ เคเห ชฬา เอฬมูคาปิ ปณฺฑิตา ชาตา ตสฺมา เม ปุตฺตสฺส ปณฺฑิตทารโกเตฺวว นามํ ภวิสฺสตีติ. เถโร สิกฺขาปทานิ อทาสิ. ชาตทิวสโต ปฏฺฐาย ปนสฺส นาหํ มม ปุตฺตสฺส อชฺฌาสยํ ภินฺทิสฺสามีติ มาตุ จิตฺตํ อุปฺปชฺชิ. โส สตฺตวสฺสิกกาเล มาตรํ อาห อหํ เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามีติ. สา สาธุ ตาต อหํ ตว อชฺฌาสยํ น ภินฺทิสฺสามิจฺเจวํ มนํ อุปฺปาเทสินฺติ วตฺวา เถรํ นิมนฺเตตฺวา โภเชตฺวา ภนฺเต ทาโส โว ปพฺพชิตุกาโม อหํ อิมํ สายณฺหสมเย วิหารํ เนสฺสามีติ เถรํ อุยฺโยเชตฺวา ญาตเก สนฺนิปาเตตฺวา มม ปุตฺตสฺส คิหิกาเล กตฺตพฺพํ สกฺการํ อชฺเชว กริสฺสามาติ มหนฺตํ สกฺการํ กาเรตฺวา ตํ อาทาย วิหารํ คนฺตฺวา อิมํ ภนฺเต ปพฺพาเชถาติ เถรสฺส อทาสิ. เถโร ปพฺพชฺชาย ทุกฺกรภาวํ อาจิกฺขิตฺวา กริสฺสามหํ ภนฺเต ตุมฺหากํ โอวาทนฺติ วุตฺเต เตนหิ เอหีติ เกเส เตเมตฺวา ตจปญฺจกกมฺมฏฺฐานํ อาจิกฺขิตฺวา ปพฺพาเชสิ. มาตาปิตโรปิสฺส สตฺตาหํ วิหาเรเยว วสนฺตา พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส โรหิตมจฺฉรเสเนว ทานํ

๑. พาลวคฺควณฺณนายํ วนวาสิติสฺสตฺเถรวตฺถุนาเมน อาคตมิทํ. ๒. โก นามาติ ภวิตพฺพํ. ญ. ว. โกนาโมติ วา ภวิตพฺพํ โกนาโม เต อุปชฺฌาโยติอาทีสุ วิย.

ทตฺวา สตฺตเม ทิวเส สายํ เคหํ อคมํสุ.

เถโร อฏฺจเม ทิวเส อนฺโตคามํ คจฺฉนฺโต ตํ อาทาย ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ น อคมาสิ. กึการณา น ตาวสฺส จีวรปตฺตคฺคหณานิ วา อิริยาปโถ วา ปาสาทิโก โหติ อปิจ วิหาเร เถรสฺส กตฺตพฺพวตฺตํ อตฺถิ เถโรปิจ ภิกฺขุสงฺเฆ อนฺโตคามํ ปวิฏฺเจ สกลวิหารํ วิจรนฺโต อสมฺมฏฺจฏฺจานํ สมฺมชฺชิตฺวา ตุจฺฉภาชเนสุ ปานียปริโภชนียานิ อุปฏฺจเปตฺวา ทุนฺนิกฺขิตฺตานิ มญฺจปีจาทีนิ ปฏิสาเมตฺวา ปจฺฉา คามํ ปวิสติ อปิจ ติตฺถิยา ตุจฺฉวิหารํ ปวิสิตฺวา ปสฺสถ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกานํ นิสินฺนฏฺจานานีติ วตฺตุํ มา ลภึสูติ สกลวิหารํ ปฏิชคฺคิตฺวา ปจฺฉา คามํ ปวิสติ ตสฺมา ตํ ทิวสํปิ สามเณเรเนว ปตฺตจีวรํ คาหาเปตฺวา ทิวาตรํ คามํ[๑] ปาวิสิ. สามเณโร อุปชฺฌาเยน สทฺธึ คจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค มาติกํ ทิสฺวา ภนฺเต อิทํ กินฺนามาติ ปุจฺฉิ. มาติกา นาม สามเณราติ. อิมาย กึ กโรนฺตีติ. อิโต จิโต จ อุทกํ หริตฺวา อตฺตโน สสฺสกมฺมํ กโรนฺตีติ. กึ ปน ภนฺเต อุทกสฺส จิตฺตํ อตฺถีติ. นตฺถาวุโสติ. เอวรูปํ อจิตฺตกํ อตฺตโน อิจฺฉิติจฺฉิตฏฺจานํ หรนฺติ ภนฺเตติ. อามาวุโสติ. โส จินฺเตสิ สเจ เอวรูปมฺปิ อจิตฺตกํ อตฺตโน อิจฺฉิติจฺฉิตฏฺจานํ หริตฺวา กมฺมํ กโรนฺติ กสฺมา สจิตฺตกาปิ จิตฺตํ อตฺตโน วเส วตฺเตตฺวา สมณธมฺมํ กาตุํ น สกฺขิสฺสนฺตีติ. โส ปุรโต คจฺฉนฺโต

๑. สี. ม. ยุ. คามนฺติ นตฺถิ.

อุสุกาเร สรทณฺฑกํ อคฺคิมฺหิ ตาเปตฺวา อกฺขิโกฏิยา โอโลเกตฺวา อุชุํ กโรนฺเต ทิสฺวา ภนฺเต อิเม เก นามาติ ปุจฺฉิ. อุสุการา นามาวุโสติ. กึ ปน เต กโรนฺตีติ. อคฺคิมฺหิ ตาเปตฺวา สรทณฺฑกํ อุชุํ กโรนฺตีติ. สจิตฺตโก ภนฺเต เอโสติ. อจิตฺตโก อาวุโสติ. โส จินฺเตสิ สเจ อจิตฺตกํ คเหตฺวา อคฺคิมฺหิ ตาเปตฺวา อุชุํ กโรนฺติ กสฺมา สจิตฺตกาปิ อตฺตโน จิตฺตํ วเส วตฺเตตฺวา สมณธมฺมํ กาตุํ น สกฺขิสฺสนฺตีติ. อถ ปุรโต คนฺตฺวา อรเนมินาภิอาทีนิ ตจฺฉนฺเต ทิสฺวา ภนฺเต อิเม เก นามาติ ปุจฺฉิ. ตจฺฉกา นามาวุโสติ. กึ ปน เต กโรนฺตีติ. ทารูนิ คเหตฺวา ยานกาทีนํ จกฺกานิ กโรนฺติ อาวุโสติ. เอตานิ ปน สจิตฺตกานิ ภนฺเตติ. อจิตฺตกานิ อาวุโสติ. อถสฺส เอตทโหสิ สเจ อจิตฺตกานิ กฏฺจกลิงฺครานิ คเหตฺวา จกฺกาทีนิ กโรนฺติ สจิตฺตกา กสฺมา อตฺตโน จิตฺตํ วเส วตฺเตตฺวา สมณธมฺมํ กาตุํ น สกฺขิสฺสนฺตีติ. โส อิมานิ การณานิ ทิสฺวา ภนฺเต สเจ ตุมฺหากํ ปตฺตจีวรํ ตุมฺเห คณฺเหยฺยาถ อหํ นิวตฺเตยฺยนฺติ. เถโร อยํ อธุนา ปพฺพชิโต ทหรสามเณโร มํ อนุพนฺธมาโน เอวํ วทตีติ จิตฺตํ อนุปฺ-ปาเทตฺวาว อาหร สามเณราติ วตฺวา อตฺตโน ปตฺตจีวรํ อคฺคเหสิ. สามเณโรปิ อุปชฺฌายํ วนฺทิตฺวา นิวตฺตนฺโต ภนฺเต มยฺหํ อาหารํ อาหรนฺตา โรหิตมจฺฉรเสเนว อาหเรยฺยาถาติ อาห. กหํ ลภิสฺสามิ อาวุโสติ. ภนฺเต สเจ อตฺตโน ปุญฺเญน

อลภนฺตา มม ปุญฺเญน ลภิสฺสถาติ อาห. เถโร ทหรสามเณรสฺส พหิ นิสินฺนกสฺส ปริปนฺโถปิ ภเวยฺยาติ กุญฺจิกํ ทตฺวา มยฺหํ วสนคพฺภสฺส ทฺวารํ วิวริตฺวา อนฺโต ปวิสิตฺวา นิสีเทยฺยาสีติ อาห. โส ตถา กตฺวา อตฺตโน กรชกาเย ญาณํ โอตาเรตฺวา อตฺตภาวํ สมฺมสนฺโต นิสีทิ.

อถสฺส คุณเตเชน สกฺกสฺส อาสนํ อุณฺหาการํ ทสฺเสสิ. โส กินฺนุ โข การณนฺติ อุปธาเรนฺโต ปณฺฑิตสามเณโร อุปชฺฌายสฺส ปตฺตจีวรํ ทตฺวา สมณธมฺมํ กริสฺสามีติ นิวตฺโต มยาปิ ตตฺถ คนฺตุํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา จตฺตาโร มหาราเช อามนฺเตตฺวา วิหารสฺส อุปวเน วิจรนฺเต สกุเณ ปลาเปตฺวา สมนฺตา อารกฺขํ คณฺหถาติ วตฺวา จนฺทเทวปุตฺตํ จนฺทมณฺฑลํ อากฑฺฒิตฺวา คณฺหาหีติ สุริยเทวปุตฺตํ สุริยมณฺฑลํ อากฑฺฒิตฺวา คณฺหาหีติ วตฺวา สยํ คนฺตฺวา อาวิญฺชนรชฺชุฏฺฐาเน อารกฺขํ คเหตฺวา อฏฺฐาสิ. วิหาเร ปุราณปณฺณสฺสาปิ สทฺโท นาโหสิ. สามเณรสฺส จิตฺตํ เอกคฺคํ อโหสิ. โส อนฺตราภตฺเตเยว อตฺตภาวํ สมฺมสิตฺวา ตีณิ ผลานิ ปาปุณิ. เถโรปิ สามเณโร วิหาเร นิสินฺโน ตสฺส อุปกปฺปนกํ โภชนํ อสุกกุเล นาม สกฺกา ลทฺธุนฺติ เอกํ เปมคารวยุตฺตํ อุปฏฺฐากกุลํ อคมาสิ. ตตฺถ จ มนุสฺสา ตํ ทิวสํ โรหิตมจฺเฉ ลภิตฺวา เถรสฺเสว อาคมนํ โอโลเกนฺตา นิสีทึสุ. เต เถรํ อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา ภนฺเต ภทฺทกํ โว กตํ อิธาคจฺฉนฺเตหีติ อนฺโต ปเวเสตฺวา

ยาคุขชฺชกาทีนิ ทตฺวา โรหิตมจฺฉรเสน ปิณฺฑปาตํ อทํสุ. เถโร หรณาการํ* ทสฺเสสิ. มนุสฺสา ปริภุญฺชถ ภนฺเต หรณกภตฺตํปิ ลภิสฺสถาติ วตฺวา เถรสฺส ภตฺตกิจฺจาวสาเน ปตฺตํ โรหิตมจฺฉรสโภชนสฺส ปูเรตฺวา อทํสุ. เถโร สามเณโร เม ฉาโตติ สีฆํ อคมาสิ. สตฺถาปิ ตํ ทิวสํ สกาลสฺเสว ภุญฺชิตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ปณฺฑิตสามเณโร อุปชฺฌายสฺส ปตฺตจีวรํ ทตฺวา สมณธมฺมํ กริสฺสามีติ นิวตฺโต นิปฺปชฺชิสฺสติ นุ โข อสฺส ปพฺพชิตกิจฺจนฺติ อุปธาเรนฺโต ติณฺณํ ผลานํ ปตฺตภาวํ ญตฺวา อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสโย อตฺถิ นตฺถีติ อาวชฺเชนฺโต อตฺถีติ ทิสฺวา ปุเรภตฺตเมว อรหตฺตํ ปตฺตุํ สกฺขิสฺสติ น สกฺขิสฺสตีติ อุปธาเรนฺโต สกฺขิสฺสตีติ อญฺญาสิ. อถสฺส เอตทโหสิ สารีปุตฺโต สามเณรสฺส ภตฺตมาทาย สีฆมาคจฺฉติ อนฺตรายํปิสฺส กเรยฺย ทฺวารโกฏฺฐเก อารกฺขํ คเหตฺวา นิสีทิสฺสามิ อถ นํ จตฺตาโร ปญฺเห ปุจฺฉิสฺสามิ ตสฺมึ วิสฺสชฺชมาเน สามเณโร สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิสฺสตีติ ตโต คนฺตฺวา ทฺวารโกฏฺฐเก ฐตฺวา สมฺปตฺตํ เถรํ จตฺตาโร ปญฺเห ปุจฺฉิ. ปุฏฺฐปญฺเห เถโร วิสฺสชฺเชสิ.

ตตฺริทํ ปุจฺฉาวิสฺสชฺชนํ สตฺถา กิร นํ อาห สารีปุตฺต กินฺเต ลทฺธนฺติ. อาหาโร ภนฺเตติ. อาหาโร นาม กิมาหรติ สารีปุตฺตาติ. เวทนํ ภนฺเตติ. เวทนา กิมาหรติ สารีปุตฺตาติ. รูปํ ภนฺเตติ. รูปํ ปน กิมาหรติ สารีปุตฺตาติ. ผสฺสํ ภนฺเตติ.

๑. สี. ยุ. คมนาการํ.

ตตฺรายํ อธิปฺปาโย ชิฆจฺฉิเตน หิ ปริภุตฺโต อาหาโร ตสฺส ขุทํ ปฏิหนิตฺวา สุขํ เวทนํ อาหรติ. อาหารปริโภเคน สุขิตสฺส สุขาย เวทนาย อุปฺปชฺชมานาย สรีเร วณฺณสมฺปตฺติ โหติ เอวํ เวทนา รูปํ อาหรติ สุขิโต ปน อาหารชรูปวเสน อุปฺปนฺนสุขโสมนสฺโส อิทานิ เม อสฺสาโท ชาโตติ นิปฺปชฺชนฺโต วา นิสีทนฺโต วา สุขสมฺผสฺสํ ปฏิลภติ.

เอวํ อิเมสุ จตูสุ ปญฺเหสุ วิสฺสชฺชิเตสุ สามเณโร สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺโต. สตฺถาปิ เถรํ อาห คจฺฉ สารีปุตฺต ตว สามเณรสฺส ภตฺตํ เทหีติ. เถโร คนฺตฺวา ทฺวารํ อาโกเฏสิ. สามเณโร นิกฺขมิตฺวา เถรสฺส หตฺถโต ปตฺตํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ ฐเปตฺวา ตาลวณฺเฏน เถรํ วีชิ. อถ นํ เถโร อาห สามเณร ภตฺตกิจฺจํ กโรหีติ. ตุมฺเห ปน ภนฺเตติ. กตํ มยา ภตฺตกิจฺจํ ตฺวํ กโรหีติ. สตฺตวสฺสิโก ทารโก ปพฺพชิตฺวา อฏฺฐเม ทิวเส ตํขณํ วิกสิตปทุมสทิโส อรหตฺตํ ปตฺโต[๑] ภตฺตปกฺขิปนฏฺฐานํ[๒] ปจฺจเวกฺขนฺโต นิสีทิตฺวา ภตฺตกิจฺจมกาสิ. เตน ปตฺตํ โธวิตฺวา ปฏิสามิตกาเล จนฺทเทวปุตฺโต จนฺทมณฺฑลํ วิสฺสชฺเชสิ สุริยเทวปุตฺโต สุริยมณฺฑลํ วิสฺสชฺเชสิ จตฺตาโร มหาราชา จตุทฺทิสํ อารกฺขํ วิสฺสชฺเชสุํ สกฺโก เทวราชา อาวิญฺชนเก อารกฺขํ วิสฺสชฺเชสิ สุริโย มชฺฌฏฺฐานโต คลิตฺวา คโต.

ภิกฺขู อุชฺฌายึสุ ฉายา อธิกปฺปมาณา ชาตา สุริโย

๑.สี. ยุ. อรหตฺตํ ปตฺโตติ นตฺถิ. ๒. สี. ยุ. ปจฺจเวกฺขณฏฺฐานํ.

มชฺฌฏฺฐานโต คลิตฺวา คโต สามเณเรน จ อิทาเนว ภุตฺตํ กินฺนุ โข เอตนฺติ. สตฺถา ตํ ปวตฺตึ ญตฺวา อาคนฺตฺวา ปุจฺฉิ ภิกฺขเว กึ กเถถาติ. อิทนฺนาม ภนฺเตติ. อาม ภิกฺขเว ปุญฺญวโต สมณธมฺมํ กรณกาเล จนฺโท เทวปุตฺโต จนฺทมณฺฑลํ สุริโย เทวปุตฺโต สุริยมณฺฑลํ อากฑฺฒิตฺวาว คณฺหิ จตฺตาโร มหาราชา วิหารุปวเน จตุทฺทิสํ อารกฺขํ คณฺหึสุ สกฺโก เทวราชา อาคนฺตฺวา อาวิญฺชนเก อารกฺขํ คณฺหิ อหํปิ พุทฺโธมฺหีติ อปฺโปสฺสุกฺโก นิสีทิตุํ นาลตฺถํ คนฺตฺวา ทฺวารโกฏฺฐเก มม ปุตฺตสฺส อารกฺขํ อคฺคเหสึ เนตฺติเก จ มาติกาย อุทกํ หรนฺเต อุสฺการเร จ อุสุํ อุชุ กโรนฺเต ตจฺฉเก จ ทารูนิ ตจฺฉนฺเต ทิสฺวา เอตฺตกํ อารมฺมณํ คเหตฺวา ปณฺฑิตา อตฺตานํ ทเมตฺวา อรหตฺตํ คณฺหนฺติเยวาติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" อุทกํ หิ นยนฺติ เนตฺติกา
อุสฺการา นมยนฺติ เตชนํ
ทารุํ นมยนฺติ ตจฺฉกา
อตฺตานํ ทมยนฺติ ปณฺฑิตาติ. "

ตตฺถ **อุทกนฺติ** ปชวิยา ถลฏฺฐานํ ขนิตฺวา อาวาฏฏฺฐานํ ปูเรตฺวา มาติกํ วา กตฺวา รุกฺขโทณึ วา ฐเปตฺวา อตฺตนา อิจฺฉิติจฺฉิตฏฺฐานํ อุทกํ เนนฺตีติ เนตฺติกา. **เตชนนฺติ** กณฺฑํ. อิทํ วุตฺตํ โหติ เนตฺติกา อตฺตโน รุจิยา อุทกํ นยนฺติ อุสฺการาปิ ตาเปตฺวา เตชนํ นมยนฺติ อุชุ กโรนฺติ ตจฺฉกาปิ เนมิอาทีนํ อตฺถาย

ตจฺฉนฺตา ทารูนิ นมยนฺติ อตฺตโน รุจิยา อุชุ วา วงฺกํ วา กโรนฺติ เอวํ เอตฺตกํ อารมฺมณํ กตฺวา ปณฺฑิตา โสตาปตฺติมคฺคาทีนิ อุปฺปาเทนฺตา อตฺตานํ ทเมนฺติ อรหตฺเต ปน ปตฺเต เอกนฺตทนฺตา นาม โหนฺตีติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ปณฺฑิตสามเณรวตฺถุ.

ลกุณฺฏกภทฺทิยตฺเถรวตฺถุ. [๖๕]

เสโล ยถาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ลกุณฺฏกภทฺทิยตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

ปุถุชฺชนา กิร สามเณราทโย เถรํ ทิสฺวา สีเสปิ กณฺเณสุปิ นาสายปิ คเหตฺวา กึ จูฬปิตา สาสนสฺมึ น อุกฺกณฺฐสิ อภิรมสีติ วทนฺติ. เถโร เตสุ เนว กุชฺฌติ น ทุสฺสติ. ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ ปสฺสถาวุโส ลกุณฺฏกภทฺทิยตฺเถรํ ทิสฺวา สามเณราทโย เอวญฺเจวญฺจ วิเหเฐนฺติ โส เตสุ เนว กุปฺปติ น ทุสฺสตีติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา กึ กเถํ ภิกฺขเวติ ปุจฺฉิตฺวา อิทนฺนาม ภนฺเตติ วุตฺเต อาม ภิกฺขเว ขีณาสวา นาม เนว กุปฺปนฺติ น ทุสฺสนฺติ ฆนเสลสทิสา เหเต อจลา อกมฺปิยาติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" เสโล ยถา เอกฆโน วาเตน น สมีรติ
เอวํ นินฺทาปสํสาสุ น สมิญฺชนฺติ ปณฺฑิตาติ. "

ตตฺถ **นินฺทาปสํสาสูติ** กิญฺจาปิ อิธ เทฺว โลกธมฺมา วุตฺตา อตฺโถ ปน อฏฺฐนฺนมฺปิ วเสน เวทิตพฺโพ. ยถา หิ เอกฆโน อสุสิโร เสโล ปุรตฺถิมาทิเภเทน วาเตน น สมีรติ น อิญฺชติ น จลติ เอวํ อฏฺฐสุปิ โลกธมฺเมสุ อชฺโฌตฺถรนฺเตสุ ปณฺฑิตา น สมิญฺชนฺติ ปฏิฆวเสน วา อนุนยวเสน วา น จลนฺติ น กมฺปนฺตีติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ลกุณฺฏกภทฺทิยตฺเถรวตฺถุ.

----

๗. กาณมาตาวตฺถุ. [๖๖]

ยถาปิ รหโท คมฺภีโรติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต กาณมาตรํ อารพฺภ กเถสิ.

วตฺถุํ วินเย อาคตเมว.๑ ตทา ปน กาณมาตรา อตฺจฺฉหตฺถํ ธีตรํ ปติกุลํ เปเสตุํ ปกฺเกสุ ปูเวสุ จตุกฺขตฺตุํ จตุนฺนํ ภิกฺขูนํ ทินฺนกาเล สตฺถารา ตสฺมึ วตฺถุสฺมึ สิกฺขาปเท ปญฺญตฺเต กาณาย สามิเกน อญฺญาย ปชาปติยา อานีตาย กาณา ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา อิเมหิ เม ฆราวาโส นาสิโตติ ทิฏฺฐทิฏฺเฐ

๑. มหาวิภงฺค. ๒/๓๒๒.

ภิกฺขู อกฺโกสติ ปริภาสติ. ภิกฺขู ตํ วีถึ ปฏิปชฺชิตุํ น วิสหึสุ.
สตฺถา ตํ ปวตฺตึ ญตฺวา ตตฺถ อคมาสิ. กาณมาตา สตฺถารํ
วนฺทิตฺวา ปญฺญตฺตาสเน นิสีทาเปตฺวา ยาคุขชฺชกํ อทาสิ. สตฺถา
กตปาตราโส กหํ กาณาติ ปุจฺฉิ. เอสา ภนฺเต ตุมฺเห
ทิสฺวา มงฺกุภูตา โรทนฺตี ฐิตาติ. กึการณาติ. เอสา ภนฺเต
ภิกฺขู อกฺโกสติ ปริภาสติ ตสฺมา ตุมฺเห ทิสฺวา มงฺกุ หุตฺวา
โรทมานา ฐิตาติ. อถ นํ สตฺถา ปกฺโกสาเปตฺวา กาเณ
กสฺมา มํ ทิสฺวา มงฺกุภูตา นิลียิตฺวา โรทสีติ. อถสฺสา มาตา
ตาย กตกิริยํ อาโรเจสิ. อถ นํ สตฺถา อาห กึ ปน
กาณมาเต มม สาวกา ตยา ทินฺนกํ คณฺหึสุ อทินฺนกนฺติ.
ทินฺนกํ ภนฺเตติ. สเจ มม สาวกา ปิณฺฑาย จรนฺตา ตว
เคหทฺวารํ ปตฺตา ตยา ทินฺนกํ คณฺหึสุ โก เตสํ โทโสติ.
นตฺถิ ภนฺเต อยฺยานํ โทโส เอติสฺสา เอว โทโสติ. สตฺถา
กาณมาห กาเณ มยฺหํ กิร สาวกา ปิณฺฑาย จรมานา อิมํ
เคหทฺวารํ อาคตา อถ เนสํ ตว มาตรา ปูวา ทินฺนา โก
นาเมตฺถ มม สาวกานํ โทโสติ. นตฺถิ ภนฺเต อยฺยานํ โทโส
มยฺหเมว โทโสติ. สา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา ขมาเปสิ. อถสฺสา
สตฺถา อนุปุพฺพีกถํ กเถสิ. สา โสตาปตฺติผลํ ปาปุณิ. สตฺถา
อุฏฺฐายาสนา วิหารํ คจฺฉนฺโต ราชงฺคเณน ปายาสิ. ราชา
ทิสฺวา สตฺถา วิย ภเณติ ปุจฺฉิตฺวา อาม เทวาติ วุตฺเต
คจฺฉถ มม อาคนฺตฺวา วนฺทนภาวํ อาโรเจถาติ เปเสตฺวา

ราชงฺคเณ ฐิตํ สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺจปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา ภนฺเต กหํ คจฺฉถาติ ปุจฺฉิ. กาณมาตาย เคหํ มหาราชาติ. กึการณา ภนฺเตติ. กาณา กิร ภิกฺขู อกฺโกสติ ปริภาสติ ตํการณา คโตมฺหีติ. กึ ปน โว ภนฺเต ตสฺสา อนกฺโกสนภาโว กโตติ. อาม มหาราช ภิกฺขูนญฺจ เม อนกฺโกสิกา กตา โลกุตฺตรกุฏุมฺพสามินี จาติ. โหตุ ภนฺเต ตุมฺเหหิ สา โลกุตฺต-กุฏุมฺพสามินี กตา อหํ ปน ตํ โลกิยกุฏุมฺพสามินึ กริสฺสามีติ วตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา ปฏินิวตฺโต ปฏิจฺฉนฺนมหาโยคฺคํ ปหิณิตฺวา กาณํ ปกฺโกสาเปตฺวา สพฺพาภรเณหิ อลงฺกริตฺวา เชฏฺฐธีตุฏฺฐาเน ฐเปตฺวา โย มม ธีตรํ โปเสตุํ สมตฺโถ โส นํ คณฺหาตูติ อาห อเถโก สพฺพตฺถกมหามตฺโต อหํ เทวสฺส ธีตรํ โปเสสฺสามีติ ตํ อตฺตโน เคหํ เนตฺวา สพฺพํ อิสฺสริยํ ปฏิจฺฉาเปตฺวา ยถารุจึ ปุญฺญานิ กโรหีติ อาห. ตโต ปฏฺฐาย กาณา จตูสุ ทฺวาเรสุ ปุริเส ฐเปตฺวา อตฺตนา อุปฏฺฐาตพฺเพ ภิกฺขู จ ภิกฺขุนิโย จ น ลภติ. กาณาย เคหทฺวาเร ปฏิยาเทตฺวา ฐปิตํ ขาทนียโภชนียํ มโหโฆ วิย ปวตฺตติ. ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ ปุพฺเพ อาวุโส จตฺตาโร มหลฺลกตฺเถรา กาณาย วิปฺปฏิสารํ กรึสุ สา เอวํ วิปฺปฏิสารินี หุตฺวาปิ สตฺถารํ อาคมฺม สทฺธาสมฺปทํ ลภิ สตฺถารา ปุน ตสฺสา เคหทฺวารํ ภิกฺขูนํ อุปสงฺกมนารหํ กตํ อิทานิ อุปฏฺฐาตพฺเพ ภิกฺขู วา ภิกฺขุนิโย วา ปริเยสมานาปิ น ลภติ อโห พุทฺธา นาม อจฺฉริยคุณาติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ

ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต น ภิกฺขเว อิทาเนว เตหิ มหลฺลกภิกฺขูหิ กาณาย วิปฺปฏิสาโร กโต ปุพฺเพปิ กรึสุเยว น จ อิทาเนว มยา กาณา มม วจนการิกา กตา ปุพฺเพปิ กตาเยวาติ วตฺวา ตมตฺถํ โสตุกาเมหิ ภิกฺขูหิ ยาจิโต

" ยตฺเถโก ลภตี พพฺพุ ทุติโย ตตฺถ ชายติ
ตติโย จ จตุตฺโถ จ อิทนฺเต พพฺพุกา พิลนฺติ "

อิมํ พพฺพุชาตกํ[๑] วิตฺถาเรน กเถตฺวา ตทา จตฺตาโร มหลฺลกภิกฺขู จตฺตาโร พิฬารา อเหสุํ มูสิกา กาณา มณิกาโร อหเมวาติ ชาตกํ สโมธาเนตฺวา เอวํ ภิกฺขเว อตีเตปิ กาณา ทุมฺมนา อาวิลจิตฺตา หุตฺวา มม วจเนน ปสนฺนอุทกรหโท วิย วิปฺปสนฺนจิตฺตา อโหสีติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" ยถาปิ รหโท คมฺภีโร วิปฺปสนฺโน อนาวิโล
เอวํ ธมฺมานิ สุตฺวาน วิปฺปสีทนฺติ ปณฺฑิตาติ. "

ตตฺถ **รหโทติ** โย จตุรงฺคินิยาปิ เสนาย โอคาหนฺติยา น ขุภติ เอวรูโป อุทกณฺณโว สพฺพากาเรน ปน จตุราสีติ-โยชนสหสฺสคมฺภีโร นีลมหาสมุทฺโท รหโท นาม ตสฺส หิ เหฏฺฐา จตฺตาฬีสโยชนสหสฺสมตฺเต ฐาเน อุทกํ มจฺเฉหิ จลติ อุปริ ตาวตฺตเกเยว ฐาเน อุทกํ วาเตน จลติ มชฺเฌ จตุโยชนสหสฺสมตฺเต ฐาเน อุทกํ นิจฺจลํ ติฏฺฐติ อยํ คมฺภีรรหโท นาม. ธมฺมานีติ

๑. ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๔๔. ตทฏฺฐกถา. ๒/๓๖๔.

เทสนาธมฺมานิ. อิทํ วุตฺตํ โหติ ยถา โส รหโท อนากุลตาย วิปฺปสนฺโน อจลตาย อนาวิโล เอวํ มม เทสนาธมฺมํ สุตฺวา โสตาปตฺติมคฺคาทิวเสน นิรุปกฺกิเลสจิตฺตตํ อาปชฺชนฺตา วิปฺปสีทนฺติ ปณฺฑิตา อรหตฺตปฺปตฺตา ปน เอกนฺตวิปฺปสนฺนาว โหนฺตีติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

กาณมาตาวตฺถุ.

----

๘. ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ. [๖๗]

สพฺพตฺถ เว สปฺปุริสา วชนฺตีติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ปญฺจสเต ภิกฺขู อารพฺภ กเถสิ.

เทสนา เวรญฺชายํ สมุฏฺฐิตา. ปฐมโพธิยํ หิ ภควา เวรญฺชํ คนฺตฺวา เวรญฺเชน พฺราหฺมเณน นิมนฺติโต ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ สทฺธึ วสฺสํ อุปคจฺฉิ. เวรญฺโช พฺราหฺมโณ มาราวฏฺฏเนน อาวฏฺโฏ เอกทิวสํปิ สตฺถารํ อารพฺภ สตึ น อุปฺปาเทสิ. เวรญฺชาปิ ทุพฺภิกฺขา อโหสิ. ภิกฺขู สนฺตรพาหิรํ เวรญฺชํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปิณฺฑปาตํ อลภนฺตา กิลมึสุ. เตสํ อสฺสวาณิชกา ปตฺถปตฺถปูลกํ ภิกฺขํ ปญฺญาเปสุํ. เต กิลมนฺเต ทิสฺวา มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร ปฐโวชํ โภเชตุกาโม อุตฺตรกุรุํ จ ปิณฺฑาย ปเวเสตุกาโม อโหสิ. สตฺถา ตํ ปฏิกฺขิปิ. ภิกฺขูนํ เอกทิวสํปิ ปิณฺฑปาตํ อารพฺภ ปริตฺตาโส นาโหสิ. อิจฺฉาจารํ วชฺเชตฺวาว วิหรึสุ. สตฺถา ตตฺถ เตมาสํ

วสิตฺวา เวรญฺชํ พฺราหฺมณํ อปโลเกตฺวา เตน กตสกฺการสมฺมาโน ตํ สรเณสุ ปติฏฺฐาเปตฺวา ตโต นิกฺขนฺโต อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมาโน เอกสฺมึ สมเย สาวตฺถึ ปตฺวา เชตวเน วิหาสิ. สาวตฺถีวาสิโน สตฺถุ อาคนฺตุกภตฺตานิ กรึสุ. ตทา ปน ปญฺจสตมตฺตา วิฆาสาทา ภิกฺขู นิสฺสาย อนฺโตวิหาเรเยว วสนฺติ. เต ภิกฺขูนํ ภุตฺตาวเสสานิ ปณีตโภชนานิ ภุญฺชิตฺวา นิทฺทายิตฺวา อุฏฺฐาย นทีตีรํ คนฺตฺวา นทนฺตา วคฺคนฺตา มลฺลมุฏฺฐิยุทฺธํ ยุชฺฌนฺตา กีฬนฺตา อนฺโตวิหาเรปิ พหิวิหาเรปิ อนาจารเมว จรนฺติ. ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ ปสฺสถาวุโส อิเม วิฆาสาทา ทุพฺภิกฺขกาเล เวรญฺชายํ กญฺจิ วิการํ น ทสฺเสสุํ อิทานิ ปน เอวรูปานิ ปณีตโภชนานิ ภุญฺชิตฺวา อเนกปฺปการํ วิการํ ทสฺเสนฺตา วิจรนฺติ ภิกฺขู ปน เวรญฺชายํปิ อุปสนฺตรูปา วิหริตฺวา อิทานิปิ อุปสนฺตา ว วิหรนฺตีติ. สตฺถา ธมฺมสภํ คนฺตฺวา ภิกฺขเว กึ กเถถาติ ปุจฺฉิตฺวา อิทนฺนามาติ วุตฺเต ปุพฺเพเปเต คทฺรภโยนิยํ นิพฺพตฺตา ปญฺจสตา คทฺรภา หุตฺวา ปญฺจสตานํ อาชานียสินฺธวานํ อลฺลรสมุทฺทิกปานกปีตาวเสสํ อุจฺฉิฏฺฐกสฏํ อุทเกน มทฺทิตฺวา มกจิปิโลติกาหิ ปริสฺสาวิตตฺตา วาโลทกนฺติ สงฺขฺยํ คตํ อปฺปรสํ นิหีนํ ปิวิตฺวา มธุมตฺตา วิย นทนฺตา วิจรึสูติ วตฺวา รญฺญา เตสํ สทฺทํ สุตฺวา ปุจฺฉิเตน โพธิสตฺเตน รญฺโญ กถิตํ เตสํ กิริยํ ทสฺเสนฺโต

" วาโลทกํ อปฺปรสํ นิหีนํ

ปิตฺวา มโท ชายติ คทฺรภานํ

อิมญฺจ ปิตฺวาน รสํ ปณีตํ
มโท น สญฺชายติ สินฺธวานํ.
อปฺปมฺปิวิตฺวาน นิหีนชจฺโจ
โส มชฺชตี เตน ชนินฺท ผุฏฺโฐ
โธรยฺหสีโล จ กุลมฺหิ ชาโต
น มชฺชตี อคฺครสํ ปิวิตฺวาติ "

อิมํ วาโลทกชาตกํ[๑] วิตฺถาเรน กเถตฺวา เอวํ ภิกฺขเว สปฺปุริสา โลภธมฺมํ[๒] วิวชฺเชตฺวา สุขิตกาเลปิ ทุกฺขิตกาเลปิ นิพฺพิการาว โหนฺตีติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" สพฺพตฺถ เว สปฺปุริสา วชนฺติ
น กามกามา ลปยนฺติ สนฺโต
สุเขน ผุฏฺฐา อถวา ทุกฺเขน
น อุจฺจาวจํ ปณฺฑิตา ทสฺสยนฺตีติ."

ตตฺถ **สพฺพตฺถาติ** ปญฺจกฺขนฺธาทิเภเทสุ สพฺพธมฺเมสุ. **สปฺปุริสาติ** สุปฺปุริสา. **วชนฺตีติ** อรหตฺตมคฺคญาเณน อปกฑฺฒนฺตา ฉนฺทราคํ วิชหนฺติ. **น กามกามาติ** กาเม กามยนฺตา กามเหตุ กามการณา. **ลปยนฺติ สนฺโตติ** พุทฺธาทโย สนฺโต กามเหตุ เนว อตฺตนา ลปนฺติ น ปรํ ลปาเปนฺติ. เย หิ ภิกฺขาย ปวิฏฺฐา อิจฺฉาจาเร จิตา กึ อุปาสก สุขํ เต ปุตฺตทารสฺส ราโจราทีนํ วเสน

๑. ขุ. ชา. ทุก. ๒๗/๖๕. ตทฏฺฐกถา. ๓/๑๒๖. ๒. ม. โลกธมฺมํ.

ทฺวิปทจตุปฺปเทสุ นตฺถิ โกจิ อุปทฺทโวติอาทีนิ วทนฺติ เต ลปยนฺติ นาม. ตถา ปน วตฺวา อาม ภนฺเต สพฺเพสํ โน สุขํ นตฺถิ โกจิ อุปทฺทโว อิทานิ โน เคหํ ปหูตนฺนปานํ อิเธว วสถาติ อตฺตานํ นิมนฺตาเปตฺวา[๑] ลปาเปนฺติ นาม. สนฺโต ปน อิทํ อุภยํปิ น กโรนฺติ. **สุเขน ผุฏฺฐา อถวา ทุกฺเขนาติ** เทสนามตฺตเมตํ. อฏฺฐหิ ปน โลกธมฺเมหิ ผุฏฺฐา ตุฏฺฐิภาวมงฺกุภาววเสน วา วณฺณภณนอวณฺณภณนวเสน วา อุจฺจาวจํ อาการํ ปณฺฑิตา น ทสฺสยนฺตีติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ.

----

๙. ธมฺมิกตฺเถรวตฺถุ. [๖๘]

น อตฺตเหตูติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ธมฺมิกตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิยํ กิร เอโก อุปาสโก ธมฺเมน อคารํ อชฺฌาวสติ. โส ปพฺพชิตุกาโม หุตฺวา เอกทิวสํ ภริยาย สทฺธึ นิสีทิตฺวา สุขกถํ กเถนฺโต อาห ภทฺเท อิจฺฉามหํ ปพฺพชิตุนฺติ. เตนหิ สามิ อาคเมหิ ตาว ยาวาหํ กุจฺฉิคตํ ทารกํ วิชายามีติ. โส อาคเมตฺวา ทารกสฺส ปทสา คมนกาเล ปุน ตํ อาปุจฺฉิตฺวา อาคเมหิ ตาว สามิ ยาว อยํ วยปฺปตฺโต โหตีติ วุตฺเต กึ

๑. นิมนฺตาเปนฺตา [?]

มม อิมาย อปโลกิตาย วา อนปโลกิตาย วา อตฺตโน ทุกฺขนิสฺสรณํ กริสฺสามีติ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิ. โส กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา ฆเฏนฺโต วายมนฺโต อตฺตโน ปพฺพชิตกิจฺจํ นิฏฺฐาเปตฺวา เตสํ ทสฺสนตฺถาย ปุน สาวตฺถึ คนฺตฺวา ปุตฺตสฺส ธมฺมกถํ กเถสิ. โสปิ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิ. ปพฺพชิตฺวา จ ปน นจิรสฺเสว อรหตฺตํ ปาปุณิ. ปุราณทุติยิกาปิสฺส เยสํ อตฺถาย อหํ ฆราวาสํ วเสยฺยํ เต อุโภปิ ปพฺพชิตา อิทานิ เม กึ ฆราวาเสน ปพฺพชิสฺสามีติ นิกฺขมิตฺวา ภิกฺขุนีนํ สนฺติเก ปพฺพชิ ปพฺพชิตฺวา จ ปน นจิรสฺเสว อรหตฺตํ ปาปุณิ.

อเถกทิวสํ ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ อาวุโส ธมฺมิกอุปาสโก อตฺตโน ธมฺเม ปติฏฺฐิตตฺตา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปตฺโต ปุตฺตทารสฺสาปิ ปติฏฺฐา ชาโตติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว ปณฺฑิเตน นาม เนว อตฺตเหตุ น ปรสฺส เหตุ สมิทฺธิ อิจฺฉิตพฺพา ธมฺมิเกเนว ปน ธมฺมปฺปฏิสรเณน ภวิตพฺพนฺติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" น อตฺตเหตุ น ปรสฺส เหตุ
น ปุตฺตมิจฺเฉ น ธนํ น รฏฺฐํ
น อิจฺเฉยฺย อธมฺเมน สมิทฺธิมตฺตโน
ส สีลวา ปญฺญวา ธมฺมิโก สิยาติ. "

ตตฺถ **น อตฺตเหตูติ** ปณฺฑิโต นาม อตฺตเหตุ วา ปรสฺส เหตุ วา ปาปํ น กโรติ. น **ปุตฺตมิจฺเฉติ** ปุตฺตํ วา ธนํ วา รฏฺฐํ วา ปาปกมฺเมน น อิจฺเฉยฺย เอตานิปิ อิจฺฉนฺโต ปาปกมฺมํ น กโรติเอวาติ อตฺโถ. **สมิทฺธิมตฺตโนติ** ยา อตฺตโน สมิทฺธิ ตํปิ อธมฺเมน น อิจฺเฉยฺย. สมิทฺธิการณาปิ ปาปํ น กโรตีติ อตฺโถ. **ส สีลวาติ** โย เอวรูโป ปุคฺคโล โส เอว สีลวา จ ปญฺญวา จ ธมฺมิโก จ สิยา. น อญฺโญติ อตฺโถ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ธมฺมิกตฺเถรวตฺถุ.

----

๑๐. ธมฺมสฺสวนวตฺถุ. [๖๙]

อปฺปกา เต มนุสฺเสสูติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ธมฺมสฺสวนํ. อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิยํ กิร เอกวีถิวาสิโน มนุสฺสา สมคฺคา หุตฺวา คณพนฺเธน ทานํ ทตฺวา สพฺพรตฺตึ ธมฺมสฺสวนํ กาเรสุํ สพฺพรตฺตึ ปน ธมฺมํ โสตุํ นาสกฺขึสุ เอกจฺเจ กามรตินิสฺสิตา หุตฺวา ปุน เคหเมว คตา เอกจฺเจ โทสนิสฺสิตา หุตฺวา คตา เอกจฺเจ ปน ถีนมิทฺธสมงฺคิโน หุตฺวา ตตฺเถว นิสีทิตฺวา จปลายนฺตา โสตุํ นาสกฺขึสุ. ปุนทิวเส ภิกฺขู ตํ ปวตฺตึ อุทฺทิสฺส[๑] ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว

๑. ม. ญตฺวา.

เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว อิเม สตฺตา นาม เยภุยฺเยน ภวนิสฺสิตา ภเวสฺเยว ลคฺคา วิหรนฺติ ปารคามิโน นาม อปฺปกาติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

" อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ เย ชนา ปารคามิโน
อถายํ อิตรา ปชา ตีรเมวานุธาวติ.
เย จ โข สมฺมทกฺขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรนฺติ."

ตตฺถ อปฺปกาติ โถกา น พหู. **ปารคามิโนติ** นิพฺพาน-คามิโน. **อถายํ อิตรา** ปชาติ ยา ปนายํ อวเสสา ปชา สกฺกายทิฏฺฐิตีรเมวานุธาวติ อยเมว พหุตราติ อตฺโถ. **สมฺมทกฺขาเตติ** สมฺมา อกฺขาเต สุกถิเต. ธมฺเมติ เทสนาธมฺเม. **ธมฺมานุวตฺติโนติ** ตํ ธมฺมํ สุตฺวา ตทนุจฺฉวิกํ ปฏิปทํ ปูเรตฺวา มคฺคผลสจฺฉิกรณวเสน ธมฺมานุวตฺติโน. **ปารเมสฺสนฺตีติ** เต เอวรูปา ชนา นิพฺพานปารํ คมิสฺสนฺติ. **มจฺจุเธยฺยนฺติ** กิเลสมารสงฺขาตสฺส มจฺจุสฺส นิวาสนฏฺฐานภูตํ เตภูมิกวฏฺฏํ. **สุทุตฺตรนฺติ** เย ชนา ธมฺมานุวตฺติโน เต เอตํ สุทุตฺตรํ ทุรติกฺกมํ มารเธยฺยํ ตริตฺวา อติกฺกมิตฺวา นิพฺพานปารํ คมิสฺสนฺตีติ อตฺโถ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ธมฺมสฺสวนวตฺถุ.

----

๑๑. อาคนฺตุกภิกฺขุวตฺถุ. [๗๐]

กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหายาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อาคนฺตุกภิกฺขู อารพฺภ กเถสิ.

โกสลรฏฺเฐ กิร ปญฺจสตา ภิกฺขู วสฺสํ วสิตฺวา วุตฺถวสฺสา สตฺถารํ ปสฺสิสฺสามาติ เชตวนํ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. สตฺถา เตสํ จริยปฏิปกฺขํ นิสาเมตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

" กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต
โอกา อโนกมาคมฺม วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ
ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต.
เยสํ สมฺโพธิยงฺเคสุ สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ
อาทานปฏินิสฺสคฺเค อนุปาทาย เย รตา
ขีณาสวา ชุติมนฺโต เต โลเก ปรินิพฺพุตาติ."

ตตฺถ **กณฺหํ ธมฺมนฺติ** กายทุจฺจริตาทิเภทํ อกุสลธมฺมํ วิปฺปหาย ชหิตฺวา. สุกฺกํ **ภาเวถาติ** ปณฺฑิโต ภิกฺขุ อภินิกฺขมนโต ปฏฺฐาย ยาว อรหตฺตมคฺคา กายสุจริตาทิเภทํ สุกฺกํ ธมฺมํ ภาเวยฺย. กถํ **โอกา อโนกมาคมฺมาติ** โอกํ วุจฺจติ อาลโย อโนกํ วุจฺจติ อนาลโย อาลยโต นิกฺขมิตฺวา อนาลยสงฺขาตํ นิพฺพานํ ปฏิจฺจ อารพฺภ ตํ ปตฺถยมาโน ภาเวยฺยาติ อตฺโถ. **ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺยาติ**

ยสฺมึ อนาลยสงฺขาเต วิเวเก นิพฺพาเน อิเมหิ สตฺเตหิ ทูรภิรมํ ตตฺร อภิรติมิจฺเฉยฺย. **หิตฺวา กาเมติ** วตฺถุกามกฺกิเลสกาเม หิตฺวา อกิญฺจโน หุตฺวา วิเวเก อภิรติมิจฺเฉยฺยาติ อตฺโถ. **จิตฺตเกฺลเสหีติ** ปญฺจนีวรเณหิ อตฺตานํ โวทาเปยฺย ปริโสเธยฺยาติ อตฺโถ. **สมฺโพธิยงฺเคสูติ** โพชฺฌงฺเคสุ. **สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตนฺติ** เหตุนา นเยน จิตฺตํ สุฏฺฐุ ภาวิตํ วฑฺฒิตํ. **อาทานปฏินิสฺสคฺเคติ** อาทานํ วุจฺจติ คหณํ ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคสงฺขาเต อคฺคหเณ จตูหิ อุปาทาเนหิ กิญฺจิ อนุปาทยิตฺวา เย รตาติ อตฺโถ. ชุติมนฺโตติ อานุภาววนฺโต อรหตฺตมคฺคญาณชุติยา ขนฺธาทิเภเท ธมฺเม โชเตตฺวา ฐิตาติ อตฺโถ. **เต โลเกติ** เต อิมสฺมึ ขนฺธาทิโลเก ปรินิพฺพุตา นาม อรหตฺตปฺปตฺติโต ปฏฺฐาย กิเลสวฏฺฏสฺส เขปิตตฺตา สอุปาทิเสเสน จริมจิตฺตนิโรเธน ขนฺธวฏฺฏสฺส เขปิตตฺตา อนุปาทิเสเสน จาติ ทฺวีหิ ปรินิพฺพาเนหิ ปรินิพฺพุตา อนุปาทาโน วิย ปทีโป อปณฺณตฺติกภาวํ คตาติ อตฺโถ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ

อาคนฺตุกภิกฺขุวตฺถุ.

ปณฺฑิตวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ฉฏฺโฐ วคฺโค.

----

๗. อรหนฺตวคฺควณฺณนา

----

๑. ชีวกวตฺถุ. [๗๑]

คตทฺธิโนติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา ชีวกมฺพวเน วิหรนฺโต ชีวเกน ปุฏฺฐปญฺหํ อารพฺภ กเถสิ.

ชีวกวตฺถุ ขนฺธเก๑ วิตฺถาริตเมว. เอกสฺมึ หิ สมเย เทวทตฺโต อชาตสตฺตุนา สทฺธึ เอกโต หุตฺวา คิชฺฌกูฏํ อภิรุหิตฺวา ปทุฏฺฐจิตฺโต สตฺถารํ วธิสฺสามีติ สิลํ ปวิชฺฌิ. ตํ เทฺว ปพฺพตกูฏานิ สมฺปฏิจฺฉึสุ. ตโต ภิชฺชิตฺวา คตา ปปฺปฏิกา ภควโต ปาทํ อภิหนิตฺวา โลหิตํ อุปฺปาเทสิ. ภุสา เวทนา ปวตฺตึสุ. ภิกฺขู สตฺถารํ มทฺทกุจฺฉึ นยึสุ. สตฺถา ตโตปิ ชีวกมฺพวนํ คนฺตุกาโม ตตฺถ มํ เนถาติ อาห. ภิกฺขู ภควนฺตํ อาทาย ชีวกมฺพวนํ อคมํสุ. ชีวโก ตํ ปวตฺตึ ญตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา วณปฏิกมฺมตฺถาย ติขิณเภสชฺชํ ทตฺวา วณํ พนฺธิตฺวา สตฺถารํ เอตทโวจ ภนฺเต มยา อนฺโตนคเร เอกสฺส มนุสฺสสฺส เภสชฺชํ กตํ ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา อาคมิสฺสามิ อิทํ เภสชฺชํ ยาว มมาคมนา พทฺธนิยาเมเนว ติฏฺฐตูติ. โส คนฺตฺวา ตสฺส ปุริสสฺส กตฺตพฺพกิจฺจํ กตฺวา ทฺวารํ ปิทหนเวลาย อาคจฺฉนฺโต ทฺวารํ น สมฺปาปุณิ. อถสฺส เอตทโหสิ อโห มยา ภาริยํ

๑. มหาวคฺค. ๕/๑๗๑.

กมฺมํ กตํ ยฺวาหํ อญฺญตรสฺส ปุริสสฺส วิย ตถาคตสฺส ปาเท ติขิณเภสชฺชํ ทตฺวา วณํ พนฺธึ อยนฺตสฺส โมจนเวลา ตสฺมึ อมุจฺจมาเน สพฺพรตฺตึ ภควโต สรีเร ปริฬาโห อุปฺปชฺชิสฺสตีติ. ตสฺมึ ขเณ สตฺถา อานนฺทตฺเถรํ อามนฺเตสิ อานนฺท ชีวโก สายํ อาคจฺฉนฺโต ทฺวารํ น สมฺปาปุณิ อยํ วณสฺส โมจนเวลาติ ปน จินฺเตสิ โมเจหิ นนฺติ. เถโร โมเจสิ. วโณ รุกฺขโต ฉลฺลิ วิย อปคโต. ชีวโก อนฺโตอรุเณเยว สตฺถุ สนฺติกํ เวเคน อาคนฺตฺวา กินฺนุ โข ภนฺเต สรีเร โว ปริฬาโห อุปฺปนฺโนติ ปุจฺฉิ. สตฺถา ตถาคตสฺส โข ชีวก โพธิมณฺเฑเยว สพฺพปริฬาหา วูปสนฺตาติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" คตทฺธิโน วิโสกสฺส วิปฺปมุตฺตสฺส สพฺพธิ
สพฺพคนฺถปฺปหีนสฺส ปริฬาโห น วิชฺชตีติ."

ตตฺถ **คตทฺธิโนติ** คตมคฺคสฺส. กนฺตารทฺธา วฏฺฏทฺธาติ เทฺว อทฺธา นาม เตสุ กนฺตารํ ปฏิปนฺโน ยาว อิจฺฉิตฏฺฐานํ น ปาปุณาติ ตาว อทฺธิโก เอว ตสฺมึ ปน ปตฺเต คตทฺธา[๑] นาม โหติ. วฏฺฏสนฺนิสฺสิตาปิ สตฺตา ยาว วฏฺเฏ วสนฺติ ตาว อทฺธิกาเอว. กสฺมา วฏฺฏสฺส อเขปิตตฺตา. โสตาปนฺนาทโยปิ อทฺธิกาเอว. วฏฺฏํ ปน เขเปตฺวา ฐิโต ขีณาสโว คตทฺธา[๑] นาม โหติ. ตสฺส คตทฺธิโน. **วิโสกสฺสาติ** วฏฺฏมูลกสฺส โสกสฺส วิคตตฺตา วิโสกสฺส. **วิปฺปมุตฺตสฺส สพฺพธีติ** สพฺเพสุ ขนฺธาทิธมฺเมสุ

๑. ม. คตทฺธิ.

วิปฺปมุตฺตสฺส. **สพฺพคนฺถปฺปหีนสฺสาติ** จตุนฺนํ คนฺถานํ ปหีนตฺตา สพฺพคนฺถปฺปหีนสฺส. **ปริฬาโห น วิชฺชตีติ** ทุวิโธ ปริฬาโห กายิโก จ เจตสิโก จ เตสุ ขีณาสวสฺส สีตุณฺหาทิวเสน อุปฺปชฺชนฺโต กายิกปริฬาโห อนิพฺพุโตว. ตํ สนฺธาย ชีวโก ปุจฺฉิ. สตฺถา ปน ธมฺมราชตาย เทสนาวิธิกุสลตาย เจตสิกปริฬาหวเสน เทสนํ วินิวฏฺเฏนฺโต อาวุโส ชีวก ปรมตฺเถน หิ เอวรูปสฺส ขีณาสวสฺส ปริฬาโห น วิชฺชตีติ อาห.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ชีวกวตฺถุ.

----

๒. มหากสฺสปตฺเถรวตฺถุ. [๗๒]

อุยฺยุญฺชนฺตีติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต มหากสฺสปตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมึ หิ สมเย สตฺถา ราชคเห วุตฺถวสฺโส อฑฺฒ-มาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสามีติ ภิกฺขูนํ อาโรจาเปสิ. วตฺตํ กิเรตํ พุทฺธานํ ภิกฺขูหิ สทฺธึ จาริกํ จริตุกามานํ เอวํ ภิกฺขู อตฺตโน ปตฺตปจนจีวรรชนาทีนิ กตฺวา สุขํ คมิสฺสนฺตีติ อิทานิ อฑฺฒมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสามีติ ภิกฺขูนํ อาโรจาปนํ. ภิกฺขูสุ ปน อตฺตโน ปตฺตปจนาทีนิ กโรนฺเตสุ มหากสฺสปตฺเถโรปิ จีวรานิ โธวิ. ภิกฺขู อุชฺฌายึสุ เถโร กสฺมา จีวรานิ โธวติ อิมสฺมึ นคเร

อนฺโต จ พหิ จ อฏฺฐารส มนุสฺสโกฏิโย วสนฺติ ตตฺถ เย เถรสฺส น ญาตกา เต อุปฏฺฐากา เย น อุปฏฺฐากา เต ญาตกา เถรสฺส จตูหิ ปจฺจเยหิ สมฺมานํ สกฺการํ กโรนฺติ เอตฺตกํ อุปการํ ปหาย เอส กหํ คมิสฺสติ สเจปิ คจฺเฉยฺย มาปมาทกนฺทรโต ปรํ น คจฺฉิสฺสตีติ. สตฺถา กิร ยํ กนฺทรํ ปตฺวา ปุน นิวตฺเตตพฺพยุตฺตเก ภิกฺขู ตุมฺเห อิโต ปฏินิวตฺตถ มา ปมชฺชิตฺถาติ วเทติ สา๑ มาปมาทกนฺทราติ วุจฺจติ ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ. สตฺถาปิ จาริกํ ปกฺกมนฺโต จินฺเตสิ อิมสฺมึ นคเร อนฺโต จ พหิ จ อฏฺฐารส มนุสฺสโกฏิโย วสนฺติ มนุสฺสานํ มงฺคลามงฺคลฏฺฐาเนสุ ภิกฺขูหิ คนฺตพฺพํ โหติ น สกฺกา วิหารํ ตุจฺฉํ กาตุํ กนฺนุ โข นิวตฺตาเปสฺสามีติ. อถสฺส เอตทโหสิ กสฺสปสฺส เจเต มนุสฺสา ญาตกา จ อุปฏฺฐากา จ กสฺสปํ นิวตฺเตตุํ วฏฺฏตีติ. โส เถรํ อาห กสฺสป น สกฺกา วิหารํ ตุจฺฉํ กาตุํ มนุสฺสานํ มงฺคลามงฺคลฏฺฐาเนสุ ภิกฺขูหิ อตฺโถ โหติ ตฺวํ อตฺตโน ปริสาย สทฺธึ นิวตฺตสฺสูติ. สาธุ ภนฺเตติ เถโร ปริสํ อาทาย นิวตฺติ. ภิกฺขู อุชฺฌายึสุ ทิฏฺฐํ โว อาวุโส นนุ อิทาเนว อมฺเหหิ วุตฺตํ มหากสฺสโป กสฺมา จีวรานิ โธวติ น โส สตฺถารา สทฺธึ คมิสฺสตีติ ยํ อมฺเหหิ วุตฺตํ ตเทว ชาตนฺติ. สตฺถา ภิกฺขูนํ กถํ สุตฺวา นิวตฺติตฺวา ฐิโต อาห ภิกฺขเว กินฺนาเมตํ กเถถาติ. มหากสฺสปตฺเถรํ อารพฺภ กเถม ภนฺเตติ อตฺตนา

๑. สี. ตสฺมา.

กถิตนิยาเมเนว สพฺพํ อาโรเจสุํ. ตํ สุตฺวา สตฺถา[๑] ภิกฺขเว ตุมฺเห กสฺสปํ กุเลสุ เจว ปจฺจเยสุ จ ลคฺโคติ วเทถ โส มม วจนํ กริสฺสามีติ นิวตฺโต เอโส หิ ปุพฺเพปิ ปตฺถนํ กโรนฺโตเยว จตูสุ ปจฺจเยสุ อลคฺโค จนฺโทปโม หุตฺวา กุลานิ อุปสงฺกมิตุํ สมตฺโถ ภเวยฺยนฺติ ปตฺถนํ อกาสิ นตฺเถตสฺส กุเลสุ วา ปจฺจเยสุ วา สงฺโค อหํ จนฺโทปมปฺปฏิปทญฺเจว อริยวํสปฺปฏิปทญฺจ กเถนฺโต กสฺสปํ อาทึ กตฺวา กเถสินฺติ. ภิกฺขู สตฺถารํ ปุจฺฉึสุ ภนฺเต กทา ปน เถเรน ปตฺถนา ฐปิตาติ. โสตุกามตฺถ ภิกฺขเวติ. อาม ภนฺเตติ. สตฺถา เตสํ ภิกฺขเว อิโต สตสหสฺสกปฺปมตฺถเก ปทุมุตฺตโร นาม พุทฺโธ โลเก อุทปาทีติ วตฺวา ปทุมุตฺตรพุทฺธกาเล เตน ฐปิตํ ปตฺถนํ อาทึ กตฺวา สพฺพํ เถรสฺส ปุพฺพจริตํ กเถสิ. ตํ เถรปาลิยํ วิตฺถาริตเมว. สตฺถา ปน อิมํ เถรสฺส ปุพฺพจริตํ วิตฺถาเรตฺวา อิติ โข ภิกฺขเว อหํ จนฺโทปมปฺปฏิปทญฺเจว อริยวํสปฺปฏิปทญฺจ มม ปุตฺตํ กสฺสปํ อาทึ กตฺวา กเถสึ มม ปุตฺตสฺส ปจฺจเยสุ วา กุเลสุ วา วิหาเรสุ วา ปริเวเณสุ วา สงฺโค นาม นตฺถิ ปลฺลเล โอตริตฺวา ตตฺถ จริตฺวา คจฺฉนฺโต ราชหํโส วิย กตฺถจิ อลคฺโคเยว มม ปุตฺโตติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" อุยฺยุญฺชนฺติ สตีมนฺโต น นิเกเต รมนฺติ เต
หํสาว ปลฺลลํ หิตฺวา โอกโมกํ ชหนฺติ เตติ. "

๑. ม. นาติ อตฺถิ.

ตตฺถ **อุยฺยุญฺชนฺติ สตีมนฺโตติ** สติเวปุลฺลปฺปตฺตา ขีณาสวา อตฺตนา ปฏิวิทฺธคุเณสุ ฌานวิปสฺสนาทีสุ อาวชฺชนสมาปชฺชน-วุฏฺฐานาธิฏฺฐานปฺปจฺจเวกฺขณาหิ อุยฺยุญฺชนฺติ ฆเฏนฺติ. **น นิเกเต รมนฺติ เตติ** เตสํ อาลเย รติ นาม นตฺถิ. **หํสาวาติ** เทสนาสีสเมตํ. อยมฺปเนตฺถ อตฺโถ ยถา โคจรสมฺปนฺเน ปลฺลเล สกุณา อตฺตโน โคจรํ คเหตฺวา คมนกาเล มม อุทกํ มม ปทุมํ มม อุปฺปลํ มม ปุณฺฑรีกํ มม ติณนฺติ ตสฺมึ ฐาเน กญฺจิ อาลยํ อกตฺวา อนเปกฺขาว ตํ ปเทสํ ปหาย อุปฺปติตฺวา อากาเส กีฬมานา คจฺฉนฺติ เอวเมเต ขีณาสวา ยตฺถ กตฺถจิ วิหรนฺตาปิ กุลาทีสุ อลคฺคาเอว วิหริตฺวา คมนสมเยปิ ตํ ฐานํ ปหาย คจฺฉนฺตา มม วิหาโร มม ปริเวณํ มม อุปฏฺฐากาติ อนาลยา อนเปกฺขาว คจฺฉนฺติ. **โอกโมกนฺติ** อาลยํ สพฺพาลยํ ปริจฺจชนฺตีติ อตฺโถ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

มหากสฺสปตฺเถรวตฺถุ.

----

๓. เพฬฏฺฐสีสตฺเถรวตฺถุ. [๗๓]

เยสํ สนฺนิจโย นตฺถีติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อายสฺมนฺตํ เพฬฏฺฐสีสํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิรายสฺมา อนฺโตคาเม เอกํ วีถึ ปิณฺฑาย จริตฺวา

๑. สี. กิสฺมึจิ.

ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา ปุน อปรํ วีถึ จริตฺวา สุกฺขํ กูรํ อาทาย วิหารํ หริตฺวา ปฏิสาเมตฺวา นิพทฺธํ ปิณฺฑปาตปริเยสนนฺนาม ทุกฺขนฺติ กติปาหํ ฌานสุเขน วีตินาเมตฺวา อาหาเรน อตฺเถ สติ ตํ ปริภุญฺชติ. ภิกฺขู ญตฺวา อุชฺฌายิตฺวา ตมตฺถํ ภควโต อาโรเจสุํ. สตฺถา เอตสฺมึ นิทาเน อายตึ สนฺนิธิการํ ปริวชฺชนตฺถาย ภิกฺขูนํ สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปตฺวาปิ เถเรน ปน อปฺปญฺญตฺเต สิกฺขาปเท อปฺปิจฺฉตํ นิสฺสาย กตตฺตา ตสฺส โทสาภาวํ ปกาเสนฺโต อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" เยสํ สนฺนิจโย นตฺถิ เย ปริญฺญาตโภชนา
สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ วิโมกฺโข เยส โคจโร
อากาเสว สกุนฺตานํ คติ เตสํ ทุรนฺวยาติ. "

ตตฺถ **สนฺนิจโยติ** เทฺว สนฺนิจยา กมฺมสนฺนิจโย จ ปจฺจยสนฺนิจโย จ เตสุ กุสลากุสลกมฺมํ กมฺมสนฺนิจโย นาม จตฺตาโร ปจฺจยา ปจฺจยสนฺนิจโย นาม. ตตฺถ วิหาเร วสนฺตสฺส ภิกฺขุโน เอกํ คุฬปิณฺฑกํ จตุพฺภาคมตฺตํ สปฺปึ เอกญฺจ ตณฺฑุลนาฬึ ฐเปนฺตสฺส ปจฺจยสนฺนิจโย นตฺถิ ตโต อุตฺตรึ โหติ เยสํ อยํ ทุวิโธ สนฺนิจโย นตฺถิ. **ปริญฺญาตโภชนาติ** ตีหิ ปริญฺญาหิ ปริญฺญาตโภชนา ยาคุอาทีนํ หิ ยาคุภาวาทิชานนํ ญาตปริญฺญา อาหาเร ปฏิกูลสญฺญาวเสน ปน โภชนสฺส ปริชานนํ ตีรณปริญฺญา กวฬิงฺการาหาเร ฉนฺทราคาปกฑฺฒนญาณํ ปหานปริญฺญา อิมาหิ ตีหิ ปริญฺญาหิ เย ปริญฺญาตโภชนา. **สุญฺญโต อนิมิตฺโต จาติ**

เอตฺถ อปฺปณิหิตวิโมกฺโขปิ คหิโตเยว. ตีณิปิ เหตานิ นิพฺพานสฺเสว นามานิ นิพฺพานํ หิ ราคโทสโมหานํ อภาเวน สุญฺญํ๑ เตหิ จ วิมุตฺตนฺติ สุญฺญโต วิโมกฺโข ตํ ราคาทินิมิตฺตานํ อภาเวน อนิมิตฺตํ เตหิ จ วิมุตฺตนฺติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข ราคาทิปฺปณิธีนํ ปน อภาเวน อปฺปณิหิตํ เตหิ จ วิมุตฺตนฺติ อปฺปณิหิโต วิโมกฺโขติ วุจฺจติ. ผลสมาปตฺติวเสน ตํ อารมฺมณํ กตฺวา วิหรนฺตานํ อยํ ติวิโธ วิโมกฺโข เยสํ โคจโร. คติ เตสํ ทุรนฺวยาติ ยถา นาม อากาเสน คตานํ สกุณานํ ปทนิกฺเขปสฺส อทสฺสเนน คติ ทุรนฺวยา น สกฺกา ญาตุํ เอวเมว เยสํ อยํ ทุวิโธ สนฺนิจโย นตฺถิ อิมาหิ จ ตีหิ ปริญฺญาหิ ปริญฺญาตโภชนา เยสญฺจ อยํ วุตฺตปฺปกาโร วิโมกฺโข โคจโร เตสํ ตโย ภวา จตสฺโส โยนิโย ปญฺจ คติโย สตฺต วิญฺญาณฏฺฐิติโย นว สตฺตาวาสาติ อิเมสุ ปญฺจสุ โกฏฺฐาเสสุ อิมินา นาม คตาติ คมนสฺส อปฺปญฺญายนโต คติ ทุรนฺวยา น สกฺกา ปญฺญาเปตุนฺติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

เพฬฏฺฐสีสตฺเถรวตฺถุ.

๑.สี. ม. ยุ. สุญฺญโต.

๔. อนุรุทฺธตฺเถรวตฺถุ. [๗๔]

ยสฺสาสวา ปริกฺขีณาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต อนุรุทฺธตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมึ หิ ทิวเส เถโร ชิณฺณจีวโร สงฺการกูฏาทีสุ จีวรํ ปริเยสติ. ตสฺส อิโต ตติเย อตฺตภาเว ปุราณทุติยิกา ตาวตึสภวเน นิพฺพตฺติตฺวา ชาลินี นาม เทวธีตา อโหสิ. สา เถรํ โจลกานิ ปริเยสมานํ ทิสฺวา เตรสหตฺถายามานิ จตุหตฺถวิตฺถารานิ ตีณิ ทิพฺพทุสฺสานิ คเหตฺวา สจาหํ อิมินา นีหาเรน ทสฺสามิ เถโร น คณฺหิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา ตสฺส โจลกานิ ปริเยสมานสฺส ปุรโต เอกสฺมึ สงฺการกูเฏ ยถา เนสํ ทสนฺตมตฺตเมว ปญฺญายติ ตถา ฐเปสิ. เถโร เตน มคฺเคน โจลกปริเยสนํ จรนฺโต เตสํ ทสนฺตํ ทิสฺวา ตตฺเถว คเหตฺวา อากฑฺฒมาโน วุตฺตปฺปมาณานิ ทิพฺพทุสฺสานิ ทิสฺวา อุกฺกฏฺฐปํสุกูลํ วต อิทนฺติ อาทาย ปกฺกามิ. อถสฺส จีวรการทิวเส สตฺถา ปญฺจสตภิกฺขุปริวาโร วิหารํ คนฺตฺวา นิสีทิ. อสีติมหาเถราปิ ตเถว นิสีทึสุ. จีวรํ สิพฺเพตุํ มหากสฺสปตฺเถโร มูเล นิสีทิ สารีปุตฺตตฺเถโร มชฺเฌ อานนฺทตฺเถโร อคฺเค. ภิกฺขุสงฺโฆ สุตฺตํ วฏฺเฏสิ. ตํ สตฺถา สูจิปาสเก อาวุณิ. มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร เยน เยนตฺโถ ตํ ตํ อุปเนนฺโต วิจริ. เทวธีตาปิ อนฺโตคามํ ปวิสิตฺวา โภนฺโต อยฺยสฺส โน อนุรุทฺธตฺเถรสฺส จีวรํ กโรนฺโต สตฺถา อชฺช อสีติมหาสาวกปริวุโต ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ

สทฺธึ วิหาเร นิสีทิ ยาคุอาทีนิ อาทาย วิหารํ คจฺฉถาติ ภิกฺขํ สมาทเปสิ. มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโรปิ อนุตฺตรากุรุโต มหาชมฺพุเปสึ อาหริ. ปญฺจสตา ภิกฺขู ปริภุญฺชิตฺวา ขาทิตุํ นาสกฺขึสุ. สกฺโก จีวรกรณฏฺฐาเน ปริภณฺฑมกาสิ. ภูมิ อลตฺตกรสรญฺชิตา วิย อโหสิ. ภิกฺขูหิ ปริภุตฺตาวเสสานํ ยาคุขชฺชกภตฺตานํ มหาราสิ อโหสิ. ภิกฺขู อุชฺฌายึสุ เอตฺตกานํ ภิกฺขูนํ กึ เอวํพหุเกหิ ยาคุอาทีหิ นนุ นาม ปมาณํ สลฺลกฺเขตฺวา เอตฺตกนฺนาม อาหรถาติ ญาตกา จ อุปฏฺฐากา จ วตฺตพฺพา สิยุํ อนุรุทฺธตฺเถโร อตฺตโน ญาติอุปฏฺฐากานํ พหุภาวํ ญาเปตุกาโม มญฺเญติ. อถ เน สตฺถา กึ ภิกฺขเว กเถถาติ ปุจฺฉิตฺวา ภนฺเต อิทนฺนามาติ วุตฺเต กึ ปน ตุมฺเห ภิกฺขเว อิทํ อนุรุทฺเธน อาหราปิตนฺติ มญฺญถาติ. อาม ภนฺเตติ. น ภิกฺขเว มม ปุตฺโต อนุรุทฺโธ เอวรูปํ วเทติ น หิ ขีณาสวา ปจฺจยปฏิสํยุตฺตํ กถํ กเถนฺติ อยํ ปน ปิณฺฑปาโต เทวตานุภาเวน นิพฺพตฺโตติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" ยสฺสาสวา ปริกฺขีณา อาหาเร จ อนิสฺสิโต
สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ วิโมกฺโข ยสฺส โคจโร
อากาเสว สกุนฺตานํ ปทนฺตสฺส ทุรนฺนยนฺติ. "

ตตฺถ **ยสฺสาสวาติ** ยสฺส จตฺตาโร อาสวา ปริกฺขีณา. อาหาเร จ **อนิสฺสิโตติ** อาหารสฺมิญฺจ ตณฺหาทิฏฺฐินิสฺสเยหิ อนิสฺสิโต. **ปทนฺตสฺส ทุรนฺนยนฺติ** ยถา อากาเส คจฺฉนฺตานํ

สกุณานํ อิมสฺมึ ฐาเน ปาเทหิ อกฺกมิตฺวา คตา อิทํ ฐานํ อุเรน ปหริตฺวา คตา อิทํ สีเสน อิทํ ปกฺเขหีติ น สกฺกา ญาตุํ เอวเมว เอวรูปสฺส ภิกฺขุโน นิรยปเทน วา คโต ติรจฺฉานโยนิปเทน วาติอาทินา นเยน ปทํ ปญฺญาเปตุํ นาม น สกฺกาติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

อนุรุทฺธตฺเถรวตฺถุ.

----

๕. มหากจฺจายนตฺเถรวตฺถุ. [๗๕]

ยสฺสินฺทฺริยานีติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา ปุพฺพาราเม วิหรนฺโต มหากจฺจายนตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมึ หิ สมเย สตฺถา มหาปวารณาย มิคารมาตุ ปาสาทสฺส เหฏฺฐา มหาสาวกปริวุโต นิสีทิ. ตสฺมึ สมเย มหากจฺจายนตฺเถโร อวนฺตีสุ วิหรติ. โส ปนายสฺมา ทูรโตปิ อาคนฺตฺวา ธมฺมสฺสวนํ ปคฺคณฺหาติเยว. ตสฺมา มหาเถรา นิสีทนฺตา มหากจฺจายนตฺเถรสฺส อาสนํ ฐเปตฺวา นิสีทึสุ. สกฺโก เทวราชา ทฺวีหิ เทวโลเกหิ เทวปริสาย สทฺธึ อาคนฺตฺวา ทิพฺพคนฺธมาลาทีหิ สตฺถารํ ปูเชตฺวา ฐิโต มหากจฺจายนตฺเถรํ อทิสฺวา กินฺนุ โข มม อยฺโย น ทิสฺสติ สาธุ โข ปนสฺส สเจ อาคจฺเฉยฺยาติ. เถโร ตํขณญฺเญว อาคนฺตฺวา อตฺตโน อาสเน นิสินฺนเมว อตฺตานํ ทสฺเสสิ. สกฺโก เถรํ

ทิสฺวา โคปฺผเกสุ ทฬฺหํ คเหตฺวา อาคโต วต เม อยฺโย อหํ อยฺยสฺส อาคมนเมว ปจฺจาสึสามีติ วตฺวา เถรสฺส อุโภหิ หตฺเถหิ ปาเท สมฺพาหิตฺวา[๑] คนฺธมาลาทีหิ ปูเชตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. ภิกฺขู อุชฺฌายึสุ สกฺโก มุขํ โอโลเกตฺวา สกฺการํ กโรติ อวเสสมหาสาวกานํ เอวรูปํ สกฺการํ อกริตฺวา มหากจฺจายนํ ทิสฺวา เวเคน โคปฺผเกสุ คเหตฺวา สาธุ วต เม อยฺโย อาคโต อหํ อยฺยสฺส อาคมนเมว ปจฺจาสึสามีติ วตฺวา อุโภหิ หตฺเถหิ ปาเท สมฺพาหิตฺวา ปูเชตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ ฐิโตติ. สตฺถา เตสํ กถํ สุตฺวา ภิกฺขเว มม ปุตฺเตน มหากจฺจายเนน สทิสา อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารา ภิกฺขู เทวานํ[๒] ปิยาเอวาติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" ยสฺสินฺทฺริยานิ สมถงฺคตานิ
อสฺสา ยถา สารถินา สุทนฺตา
ปหีนมานสฺส อนาสวสฺส
เทวาปิ ตสฺส ปิหยนฺติ ตาทิโนติ. "

ตสฺสตฺโถ ยสฺส ภิกฺขุโน เฉเกน สารถินา สุทนฺตา อสฺสา วิย ฉ อินฺทฺริยานิ สมถํ ทนฺตภาวํ นิพฺพิเสวนภาวํ คตานิ ตสฺส นววิธํ มานํ ปหาย ฐิตตฺตา ปหีนมานสฺส จตุนฺนํ อาสวานํ อภาเวน อนาสวสฺส. **ตาทิโนติ** ตาทิภาวสณฺฐิตสฺส ตถารูปสฺส

๑. สี. ยุ. อุโภหิ หตฺเถหิ ปาเท สมฺพาหิตฺวาติ นตฺถิ. ๒. สี.ม. ยุ. เทวานมฺปิ มนุสฺสานมฺปิ.

เทวาปิ ปีหยนฺติ มนุสฺสาปิ ทสฺสนญฺจ อาคมนญฺจ ปตฺเถนฺติเยวาติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

มหากจฺจายนตฺเถรวตฺถุ.

----

๖. สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ. [๗๖]

ปฐวีสโมติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต สารีปุตฺตตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมึ หิ สมเย อายสฺมา สารีปุตฺโต วุตฺถวสฺโส จาริกํ ปกฺกมิตุกาโม ภควนฺตํ อาปุจฺฉิตฺวา วนฺทิตฺวา อตฺตโน ปริวาเรน สทฺธึ นิกฺขมิ. อญฺเญปิ พหู ภิกฺขู เถรํ อนุคจฺฉึสุ. เถโร จ นามโคตฺตวเสน ปญฺญายมาเน ภิกฺขู นามโคตฺตวเสน กเถตฺวา นิวตฺเตติ. อญฺญตโร นามโคตฺตวเสน อปากโฏ ภิกฺขุ อโห วต มํปิ นามโคตฺตวเสน ปคฺคณฺหนฺโต กเถตฺวา นิวตฺเตยฺยาติ. เถโร มหาภิกฺขุสงฺฆสฺส อนฺตเร ตํ น สลฺลกฺเขสิ. โสปิ อญฺเญ วิย ภิกฺขู มํ น ปคฺคณฺหาตีติ เถเร อาฆาตํ พนฺธิ. เถรสฺสปิ สงฺฆาฏิกณฺโณ ตสฺส ภิกฺขุโน สรีรํ ผุสิ. เตนาปิ อาฆาตํ พนฺธิเยว. โส อิทานิ เถโร วิหารุปจารํ อติกฺกนฺโต ภวิสฺสตีติ ญตฺวา สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมา มํ ภนฺเต สารีปุตฺโต ตุมฺหากํ อคฺคสาวโกมฺหีติ กณฺณสงฺขลึ ภินฺทนฺโต วิย ปหริตฺวา อกฺขมาเปตฺวา ว จาริกํ

ปกฺกนฺโตติ อาห. สตฺถา เถรํ ปกฺโกสาเปสิ. ตสฺมึ ขเณ
มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร จ อานนฺทตฺเถโร จ จินฺเตสุํ อมฺหากํ
เชฏฺฐภาตรา อิมสฺส ภิกฺขุโน อปฺปหฏภาวํ สตฺถา โน น ชานาติ
สีหนาทํ ปน นทาเปตุกาโม ภวิสฺสติ ปริสํ สนฺนิปาเตสฺสามาติ.
เต กุญฺจิกหตฺถา ปริเวณทฺวารานิ วิวริตฺวา อภิกฺขมถายสฺมนฺโต
อภิกฺขมถายสฺมนฺโต อิทานิ อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควโต สมฺมุขา
สีหนาทํ นทิสฺสตีติ มหาภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาเตสุํ. เถโรปิ อาคนฺตฺวา
สตฺถารํ วนฺทิตฺวา นิสีทิ. อถ นํ สตฺถา ตมตฺถํ ปุจฺฉิ. เถโร
นายํ ภิกฺขุ มยา ปหโฏติ อวตฺวา ว อตฺตโน คุณกถํ กเถนฺโต
ยสฺส นูน ภนฺเต กาเย กายคตา สติ อนุปฏฺฐิตา อสฺส โส อิธ
อญฺญตรํ สพฺรหฺมจารึ อาสชฺช อปฺปฏินิสฺสชฺช จาริกํ ปกฺกเมยฺยาติ[๑]
วตฺวา เสยฺยถาปิ ภนฺเต ปฐวิยํ สุจึปิ นิกฺขิปนฺติ อสุจึปิ
นิกฺขิปนฺตีติอาทินา[๒] นเยน อตฺตโน ปฐวีสมจิตฺตตญฺจ อาโปเตโชวาโย-
รโชหรณจณฺฑาลกุมารกอุสภจฺฉินฺนวิสาณสมจิตฺตตญฺจ อหิกุณปาทีหิ
วิย อตฺตโน กาเยน อฏฺฏิยนญฺจ เมทกถาลิกา วิย อตฺตโน
กายสฺส ปริหรณญฺจ ปกาเสสิ. อิมาหิ จ ปน นวหิ อุปมาหิ
เถเร อตฺตโน คุณํ กเถนฺเต นวสุปิ วาเรสุ อุทกปริยนฺตํ กตฺวา
มหาปฐวี กมฺปิ. รโชหรณจณฺฑาลกุมารกเมทกถาลิโกปมานมฺปน
อาหรณกาเล ปุถุชฺชนภิกฺขู อสฺสูนิ สนฺธาเรตุํ นาสกฺขึสุ ขีณาสวานํ
ธมฺมสํเวโค อุทปาทิ. เถเร อตฺตโน คุณํ กเถนฺเตเยว อพฺภา-
จิกฺขนกภิกฺขุโน สกลสรีเร ฑาโห อุปฺปชฺชิ. โส ตาวเทว

ภควโต ปาเทสุ นิปติตฺวา อภูตพฺภกฺขานโทสํ ปกาเสตฺวา อจฺจยํ เทเสสิ. สตฺถา เถรํ อามนฺเตตฺวา สารีปุตฺต ขมาหิ อิมสฺส โมฆปุริสสฺส โทสํ ยาวสฺส สตฺตธา มุทฺธา น ผลิสฺสตีติ อาห. เถโร อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคยฺห ขมามหํ ภนฺเต ตสฺส อายสฺมโต ขมตุ จ เม โส อายสฺมา สเจ มยฺหํ โทโส อตฺถีติ อาห. ภิกฺขู กถยึสุ ปสฺสถิทานิ อาวุโส เถรสฺส อโนมคุณตฺตํ เอวรูปสฺส นาม มุสาวาเทน อพฺภาจิกฺขนกสฺส ภิกฺขุโน อุปริ อปฺปมตฺตกมฺปิ โกปํ วา โทสํ วา อกตฺวา สยเมว อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคยฺห ขมาเปตีติ. สตฺถา ตํ กถํ สุตฺวา ภิกฺขเว กึ กเถถาติ ปุจฺฉิตฺวา อิทนฺนาม ภนฺเตติ วุตฺเต น ภิกฺขเว สกฺกา สารีปุตฺตสทิสานํ โกปํ วา โทสํ วา อุปฺปาเทตุํ มหาปจวีสทิสํ ภิกฺขเว อินฺทขีลสทิสํ ปสนฺนอุทกรหทสทิสญฺจ สารีปุตฺตสฺส จิตฺตนฺติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" ปจวีสโม โน วิรุชฺฌติ
อินฺทขีลูปโม ตาทิ สุพฺพโต
รหโทว อเปตกทฺทโม
สํสารา น ภวนฺติ ตาทิโนติ. "

ตสฺสตฺโถ ภิกฺขเว ยถา ปจวิยํ สุจีนิ คนฺธมาลาทีนิปิ นิกฺขิปนฺติ อสุจีนิ มุตฺตกรีสาทีนิปิ นิกฺขิปนฺติ ตถา นครทฺวาเร

นิขาตํ อินฺทขีลํ ทารกาทโย อุมฺมิหนฺติปิ[1] อูหทนฺติปิ[2]. อปเร ปน ตํ คนฺธมาลาทีหิ สกฺกโรนฺติ ตตฺถ ปจวิยา วา อินฺทขีลสฺส วา เนว อนุโรโธ อุปฺปชฺชติ น วิโรโธ เอวเมว ยฺวายํ ขีณาสโว ภิกฺขุ อฏฺจหิ โลกธมฺเมหิ อกมฺปิยภาเวน ตาทิ วตฺตานํ สุนฺทรตาย สุพฺพโต โส อิเม มํ จตูหิ ปจฺจเยหิ สกฺกโรนฺติ อิเม ปน น สกฺกโรนฺตีติ สกฺการญฺจ อสกฺการญฺจ กโรนฺเตสุ เนว อนุรุชฺฌติ น วิรุชฺฌติ อถโข ปจวีสโม จ อินฺทขีลูปโม เอว จ โหติ. ยถา จ อปคตกทฺทโม รหโท ปสนฺโนทโก โหติ เอวํ อปคตกฺกิเลสตาย ราคกทฺทมาทีหิ อปคตกทฺทโม วิปฺปสนฺโนว โหติ. ตาทิโนติ ตสฺส ปน เอวรูปสฺส สุคติทุคฺคตีสุ สํสรณวเสน สํสารา นาม น โหนฺตีติ.

เทสนาวสาเน นว ภิกฺขุสหสฺสานิ สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณึสูติ.

สารีปุตฺตตฺเถร วตฺถุ.

----

๗. โกสมฺพีวาสิติสฺสตฺเถร วตฺถุ. [๗๗]

สนฺตนฺตสฺส มนํ โหตีติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ติสฺสตฺเถรสฺส สามเณรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอโก กิร โกสมฺพีวาสี กุลปุตฺโต สาสเน ปพฺพชิตฺวา

๑. สี. ม. ยุ. โอมุตฺเตนฺติปิ. ๒. ยุ. อูหทยนฺติปิ.

ลทฺธูปสมฺปโท โกสมฺพีวาสิติสฺสตฺเถโรติ ปญฺญายิ. ตสฺส โกสมฺพิยํ วุตฺถวสฺสสฺส อุปฏฺฐาโก ติจีวรญฺเจว สปฺปิผาณิตญฺจ อาหริตฺวา ปาทมูเล ฐเปสิ. อถ นํ เถโร อาห กิมิทํ อุปาสกาติ. นนุ มยา ภนฺเต ตุมฺเห วสฺสํ วาสิตา อมฺหากญฺจ วิหาเร วุตฺถวสฺสา อิมํ ลาภํ ลภนฺติ คณฺหถ ภนฺเตติ. โหตุ อุปาสก น มยฺหํ อิมินา อตฺโถติ. กึการณา ภนฺเตติ. มม สนฺติเก กปฺปิยการโก สามเณโรปิ นตฺถิ อาวุโสติ. สเจ ภนฺเต กปฺปิยการโก นตฺถิ มม ปุตฺโต อยฺยสฺส สนฺติเก สามเณโร ภวิสฺสตีติ. เถโร อธิวาเสสิ. อุปาสโก สตฺตวสฺสิกํ อตฺตโน ปุตฺตํ เถรสฺส สนฺติกํ เนตฺวา อิมํ ปพฺพาเชถาติ อทาสิ. อถสฺส เถโร เกเส เตเมตฺวา ตจปญฺจกกมฺมฏฺฐานํ ทตฺวา ปพฺพาเชสิ. โส ขุรคฺเคเยว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ. เถโร ตํ ปพฺพาเชตฺวา อฑฺฒมาสํ ตตฺถ วสิตฺวา สตฺถารํ ปสฺสิสฺสามีติ สามเณรํ ภณฺฑกํ คาหาเปตฺวา คจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค เอกํ วิหารํ ปาวิสิ. สามเณโร อุปชฺฌายสฺส เสนาสนํ คเหตฺวา ปฏิชคฺคิ. ตสฺส ตํ ปฏิชคฺคนฺตสฺเสว วิกาโล ชาโต เตน อตฺตโน เสนาสนํ ปฏิชคฺคิตุํ นาสกฺขิ. อถ นํ อุปฏฺฐานเวลายํ อาคนฺตฺวา นิสินฺนํ เถโร ปุจฺฉิ สามเณร อตฺตโน วสนฏฺฐานํ ปฏิชคฺคิตนฺติ. ภนฺเต ปฏิชคฺคิตุํ โอกาสํ นาลตฺถนฺติ. เตนหิ มม วสนฏฺฐาเนเยว วส ทุกฺขํ อาคนฺตุกฏฺฐาเน วสิตุนฺติ ตํ คเหตฺวาว เสนาสนํ ปาวิสิ. เถโร ปน ปุถุชฺชโน นิปนฺนมตฺโตเยว

นิทฺทํ โอกฺกมิ. สามเณโร จินฺเตสิ อชฺช เม อุปชฺฌาเยน สทฺธึ ตติโย ทิวโส เอกเสนาสเน วสนฺตสฺส สเจ นิปชฺชิตฺวา นิทฺทายิสฺสามิ เถโร สหเสยฺยํ อาปชฺเชยฺย นิสินฺนโกว วีตินาเมสฺสามีติ อุปชฺฌายสฺส มญฺจกสมีเป ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา นิสินฺนโกว รตฺตึ วีตินาเมสิ. เถโร ปจฺจูสกาเล ปจฺจุฏฺฐาย สามเณรํ นิกฺขมาเปตุํ วฏฺฏตีติ มญฺจกปสฺเส ฐิตํ วีชนึ คเหตฺวา วีชนีปตฺตกสฺส อคฺเคน สามเณรสฺส กฏสารกํ ปหริตฺวา วีชนึ อุทฺธํ อุกฺขิปนฺโต สามเณร พหิ นิกฺขมาติ อาห. วีชนีปตฺตโก อกฺขิมฺหิ ปฏิหญฺญิ. ตาวเทว อกฺขิ ภิชฺชิ. โส กึ ภนฺเตติ วตฺวา อุฏฺฐาย พหิ นิกฺขมาติ วุตฺเต อกฺขิ เม ภนฺเต ภินฺนนฺติ อวตฺวา เอเกน หตฺเถน ปฏิจฺฉาเทตฺวา นิกฺขมิ. วตฺตกรณกาเล จ ปน อกฺขิ เม ภินฺนนฺติ ตุณฺหี อนิสีทิตฺวา เอเกน หตฺเถน อกฺขึ คเหตฺวา เอเกน หตฺเถน มุฏฺฐิสมฺมชฺชนึ อาทาย วจฺจกุฏิญฺจ มุขโธวนฏฺฐานญฺจ สมฺมชฺชิตฺวา มุขโธวโนทกญฺจ ฐเปตฺวา ปริเวณํ สมฺมชฺชิ. โส อุปชฺฌายสฺส ทนฺตกฏฺฐํ ททมาโน เอเกน หตฺเถน อทาสิ. อถ นํ อุปชฺฌาโย อาห อสิกฺขิโต วตายํ สามเณโร อาจริยุปชฺฌายานํ เอเกน หตฺเถน ทนฺตกฏฺฐํ ทาตุํ ลภตีติ.[๑] ชานามหํ ภนฺเต น เอตํ วตฺตนฺติ เอโก ปน เม หตฺโถ น ตุจฺโฉติ. กึ สามเณราติ. โส อาทิโต ปฏฺฐาย ตํ ปวตฺตึ อาโรเจสิ. เถโร สุตฺวาว สํวิคฺคมานโส อโห มยา ภาริยํ กมฺมํ กตนฺติ วตฺวา ขมาหิ เม สปฺปุริส นาหเมตํ ชานามิ

๑. ม. น วฏฺฏตีติ.

อวสฺสโย โหหีติ อญฺชลึ ปคฺคยฺห สตฺตวสฺสิกทารกสฺส ปาทมูเล
อุกฺกุฏิกํ นิสีทิ. อถ นํ สามเณโร อาห นาหํ ภนฺเต เอตทตฺถาย
กเถสึ ตุมฺหากํ จิตฺตํ อนุรกฺขนฺเตน มยา เอวํ วุตฺตํ น เอตฺถ
ตุมฺหากํ โทโส อตฺถิ น มยฺหํ วฏฺฏสฺเสเวโส โทโส มา
จินฺตยิตฺถ มยา ตุมฺหากํ วิปฺปฏิสารํ รกฺขนฺเตเนว นาโรจิตนฺติ.
เถโร สามเณเรน อสฺสาสิยมาโนปิ อนสฺสาสิตฺวา อุปฺปนฺนสํเวโค
สามเณรสฺส ภณฺฑํ คเหตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ ปายาสิ. สตฺถาปิสฺส
อาคมนํ โอโลเกนฺโตว นิสีทิ. โส คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา
สตฺถารา สทฺธึ ปฏิสมฺโมทนํ กตฺวา ขมนียํ เต ภิกฺขุ น
กิญฺจิ อติเรกํ อผาสุกํ อตฺถีติ ปุจฺฉิโต อาห ขมนียํ ภนฺเต
นตฺถิ เม กิญฺจิ อติเรกํ อผาสุกํ อปิจ โข ปน เม อยํ
ทหรสามเณโร วิย อญฺโญ อติเรกคุโณ น ทิฏฺฐปุพฺโพติ. กึ
ปน อิมินา กตํ ภิกฺขูติ. โส อาทิโต ปฏฺฐาย สพฺพนฺตํ ปวตฺตึ
ภควโต อาโรเจตฺวา อาห เอวํ ภนฺเต มยา ขมาปิยมาโน มํ
เอวํ วเทสิ เนเวตฺถ ตุมฺหากํ โทโส อตฺถิ น มยฺหํ วฏฺฏสฺเสเวโส
โทโส ตุมฺเห มา จินฺตยิตฺถาติ อิติ มํ อสฺสาเสสิเยว มยิ
เนว โกปํ น โทสมกาสิ น เม ภนฺเต เอวรูโป คุณสมฺปนฺโน
ทิฏฺฐปุพฺโพติ. อถ นํ สตฺถา ภิกฺขุ ขีณาสวา นาม น กสฺสจิ
กุปฺปนฺติ น ทุสฺสนฺติ สนฺตินฺทฺริยา สนฺตมานสาว โหนฺตีติ
วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห
๑. ปวุตฺตินฺติปิ ทิสฺสติ.

" สนฺตนฺตสฺส มนํ โหติ สนฺตา วาจา จ กมฺม จ
สมฺมทญฺญา วิมุตฺตสฺส อุปสนฺตสฺส ตาทิโนติ."

ตตฺถ **สนฺตนฺติ** ตสฺส ขีณาสวสมณสฺส อภิชฺฌาทีนํ อภาเวน มนํ สนฺตเมว โหติ อุปสนฺตํ นิพฺพุตํ ตถา มุสาวาทาทีนํ อภาเวน วาจา จ ปาณาติปาตาทีนํ อภาเวน กายกมฺมญฺจ สนฺตเมว โหติ. สมฺมทญฺญา วิมุตฺตสฺสาติ นเยน เหตุนา[1] ชานิตฺวา ปญฺจหิ วิมุตฺตีหิ วิมุตฺตสฺส อุปสนฺตสฺสาติ อพฺภนฺตเร ราคาทีนํ อุปสเมน อุปสนฺตสฺส. ตาทิโนติ ตถารูปสฺส คุณสมฺปนฺนสฺสาติ.

เทสนาวสาเน โกสมฺพีวาสิติสฺสตฺเถโร สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ เสสมหาชนสฺสาปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

โกสมฺพีวาสิติสฺสตฺเถรวตฺถุ.

----

๘. สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ. [๗๘]

อสฺสทฺโธติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต สารีปุตฺตตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกทิวสํ หิ ตึสมตฺตา อารญฺญกา ภิกฺขู สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา[2] วนฺทิตฺวา นิสีทึสุ. สตฺถา เตสํ สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยํ วิทิตฺวา สารีปุตฺตตฺเถรํ อามนฺเตตฺวา สทฺทหสิ ตฺวํ สารีปุตฺต สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ

๑. อญฺญตฺถ เหตุนา นเยนาติ อาคตํ. ๒. สี. ม. ยุ. อาคนฺตฺวา.

โหติ อมตปริโยสานนฺติ[๑] เอวํ ปญฺจินฺทฺริยานิ อารพฺภ ปญฺหํ ปุจฺฉิ. เถโร น ขฺวาหํ ภนฺเต เอตฺถ ภควโต สทฺธาย คจฺฉามิ สทฺธินฺทฺริยํ .เป. อมตปริโยสานํ เยสํ นูเนตํ ภนฺเต อญฺญาตํ อสฺสุตํ อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อผุสิตํ ปญฺญาย เต ตตฺถ ปเรสํ สทฺธาย คจฺเฉยฺยุํ สทฺธินฺทฺริยํ ฯ เป ฯ อมตปริโยสานนฺติ[๒] เอวนฺตํ ปญฺหํ พฺยากาสิ. ตํ สุตฺวา ภิกฺขู กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ สารีปุตฺตตฺเถโร มิจฺฉาคหเณเนว วิสฺสชฺเชสิ อชฺชาปิ สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส น สทฺทหิเยวาติ. ตํ สุตฺวา สตฺถา กินฺนาเมตํ ภิกฺขเว วเทถ อหํ หิ ปญฺจินฺทฺริยานิ อภาเวตฺวา สมถวิปสฺสนํ อวฑฺเฒตฺวา มคฺคผลานิ สจฺฉิกาตุํ สมตฺโถ นาม อตฺถีติ สทฺทหสิ สารีปุตฺตาติ ปุจฺฉึ โส เอวํ สจฺฉิกโรนฺโต อตฺถิ นามาติ น สทฺทหามิ ภนฺเตติ กเถสิ น ทินฺนสฺส วา กตสฺส วา ผลวิปากํ น สทฺทหิ นาปิ พุทฺธาทีนํ คุณํ น สทฺทหิ โส ปน อตฺตนา ปฏิลทฺเธสุ ฌานวิปสฺสนามคฺคผลธมฺเมสุ ปเรสํ สทฺธาย น คจฺฉติ ตสฺมา อนุปวชฺโชติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" อสฺสทฺโธ อกตญฺญู จ สนฺธิจฺเฉโท จ โย นโร
หตาวกาโส วนฺตาโส ส เว อุตฺตมโปริโสติ."

ตตฺถ อสฺสทฺโธติ อตฺตนา ปฏิวิทฺธคุณํ ปเรสํ กถาย น สทฺทหตีติ อสฺสทฺโธ อกตํ นิพฺพานํ ชานาตีติ อกตญฺญู สจฺฉิกตนิพฺพาโนติ อตฺโถ. วฏฺฏสนฺธึ สํสารสนฺธึ ฉินฺทิตฺวา ฐิโตติ

๑-๒. สํยุตฺตนิกาย มหาวารวคฺค ๑๙/๒๙๒. ตตฺถ ปน...เยสญฺหิ ตํ ภนฺเต อญฺญาตํ อทิฏฺฐํ อวิทิตํ...ปญฺญายาติ ทิสฺสติ.

สนฺธิจฺเฉโท. กุสลากุสลกมฺมวีชสฺส ขีณตฺตา นิพฺพตฺตนาวกาโส หโต อสฺสาติ หตาวกาโส. จตูหิ มคฺเคหิ กตฺตพฺพกิจฺจสฺส กตตฺตา สพฺพาสา อิมินา วนฺตาติ วนฺตาโส. โย ปน เอวรูโป นโร ส เว ปฏิวิทฺธโลกุตฺตรธมฺมตาย ปุริเสสุ อุตฺตมภาวมฺปตฺโตติ ปุริสุตฺตโมติ.

คาถาวสาเน เต อารญฺญกา ตึสมตฺตา ภิกฺขู สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณึสุ เสสมหาชนสฺสาปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ.

----

៩. ขทิรวนิยเรวตตฺเถรวตฺถุ. [๗៩]

คาเม วาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ขทิรวนิยเรวตตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

อายสฺมา หิ สารีปุตฺโต สตฺตาสีติโกฏิธนํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา จาลา อุปจาลา สีสุปจาลาติ ติสฺโส ภคินิโย จุนฺโท อุปเสโนติ อิเม เทฺว ภาตโร ปพฺพาเชสิ. เรวตกุมาโร เอโก ว เคเห อวสิฏฺโจ. อถสฺส มาตา จินฺเตสิ มม ปุตฺโต อุปติสฺโส เอตฺตกํ ธนํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา ติสฺโส ภคินิโย เทฺว จ ภาตโร ปพฺพาเชสิ เรวโต เอโกว อวสิฏฺโจ สเจ อิมํปิ ปพฺพาเชสฺสติ เอตฺตกํ โน ธนํ นสฺสิสฺสติ กุลวํโส ปจฺฉิชฺชิสฺสติ

ทหรกาเลเยว นํ ฆราวาเสน พนฺธิสฺสามีติ. สารีปุตฺตตฺเถโรปิ ปฏิกฺจฺเจว ภิกฺขู อาณาเปสิ สเจ อาวุโส เรวโต ปพฺพชิตุกาโม อาคจฺฉติ อาคตมตฺตเมว นํ ปพฺพาเชยฺยาถ มม มาตาปิตโร มิจฺฉาทิฏฺฐิกา กินฺเตหิ อาปุจฺจฺฉิเตหิ อหเมว ตสฺส มาตา จ ปิตา จาติ. มาตาปิสฺส เรวตกุมารํ สตฺตวสฺสิกเมว ฆรพนฺธเนน พนฺธิตุกามา สมชาติเก กุเล กุมาริกํ วาเรตฺวา ทิวสํ ววตฺถเปตฺวา กุมารํ มณฺเฑตฺวา ปสาเธตฺวา มหตา ปริวาเรน สทฺธึ อาทาย กุมาริกาย ญาติฆรํ อคมาสิ. อถ เนสํ กตมงฺคลานํ ทฺวินฺนํปิ ญาตเกสุ สนฺนิปติเตสุ อุทกปาติยํ หตฺเถ โอตาเรตฺวา มงฺคลานิ วตฺวา กุมาริกาย วุฑฺฒึ อากงฺขมานา ญาตกา ตว อยฺยิกาย ทิฏฺฐธมฺมํ ปสฺส อยฺยิกา วิย จิรํ ชีว อมฺมาติ อาหํสุ. เรวตกุมาโร โก นุ โข อิมิสฺสา อยฺยิกาย ทิฏฺฐธมฺโมติ จินฺเตตฺวา กตรา อิมิสฺสา อยฺยิกาติ ปุจฺฉิ. อถ นํ อาหํสุ ตาต กึ น ปสฺสสิ อิมํ วีสวสฺสสติกํ ขณฺฑทนฺตํ ปลิตเกสํ วลิตตจํ ติลกาหตคตฺตํ โคปานสิวงฺกํ เอสา เอติสฺสา อยฺยิกาติ. กึ ปน อยํปิ เอวรูปา ภวิสฺสตีติ. สเจ ชีวิสฺสติ ภวิสฺสติ ตาตาติ. โส จินฺเตสิ เอวรูปํปิ นาม สรีรํ ชราย อิมํ วิปฺปการํ ปาปุณิสฺสติ อิทํ เม ภาตรา อุปติสฺเสน ทิฏฺฐํ ภวิสฺสติ อชฺเชว มยา ปลายิตฺวา ปพฺพชิตุํ วฏฺฏตีติ. อถ นํ ญาตกา กุมาริกาย สทฺธึ เอกยานํ อาโรเปตฺวา อาทาย ปกฺกมึสุ. โส โถกํ คนฺตฺวา สรีรกิจฺจํ อปทิสิตฺวา ฐเปถ ตาว

ยานํ โอตริตฺวา อาคมิสฺสามีติ ยานา โอตริตฺวา เอกสฺมึ คุมฺเพ โถกํ ปปญฺจํ กตฺวา อคมาสิ. ปุนปิ โถกํ คนฺตฺวา เตเนว อปเทเสน โอตริตฺวา อภิรุหิตฺวา ปุนปิ ตเถว อกาสิ. อถสฺส ญาตกา อทฺธา อิมสฺส อุฏฺฐานานิ วตฺตนฺตีติ สลฺลกฺเขตฺวา นาติทพฺพหํ อารกฺขํ กรึสุ. โส ปุนปิ โถกํ คนฺตฺวา เตเนว อปเทเสน โอตริตฺวา ตุมฺเห ปาเชนฺตา ปุรโต คจฺฉถ มยํ ปจฺฉโต สณิกํ อาคมิสฺสามาติ วตฺวา โอตริตฺวา คุมฺพาภิมุโข อโหสิ. ญาตกาปิสฺส ปจฺฉโต อาคมิสฺสตีติ สญฺญาย ยานํ ปาเชนฺตา อคมํสุ. โสปิ ตโต ปลายิตฺวา เอกสฺมึ ปเทเส ตึสมตฺตา ภิกฺขู วสนฺติ เตสํ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา อาห ปพฺพาเชถ มํ ภนฺเตติ. อาวุโส ตฺวํ สพฺพาลงฺการปฺปฏิมณฺฑิโต มยํ เต ราปุตฺตภาวํ วา อมจฺจปุตฺตภาวํ วา น ชานาม กถํ ตํ ปพฺพาเชสฺสามาติ. ตุมฺเห มํ ภนฺเต น ชานาถาติ. น ชานามาวุโสติ. อหํ อุปติสฺสสฺส กนิฏฺฐภาติโกติ. โก เอส อุปติสฺโส นามาติ. ภนฺเต ภทนฺตา มม ภาตรํ สารีปุตฺโตติ วทนฺติ ตสฺมา อุปติสฺโสติ วุตฺเต น ชานนฺตีติ. กึ ปน สารีปุตฺตตฺเถรสฺส กนิฏฺฐภาติโกติ. อาม ภนฺเตติ. เตนหิ เอหิ ภาตรา เต อนุญฺญาตเมวาติ วตฺวา ตสฺส อาภรณานิ โอมุญฺจาเปตฺวา เอกมนฺเต ฐปาเปตฺวา ตํ ปพฺพาเชตฺวา เถรสฺส สาสนํ ปหิณึสุ. เถโร ตํ สุตฺวา ภควโต อาโรเจสิ ภนฺเต อารญฺญกภิกฺขูหิ กิร เรวโต ปพฺพาชิโตติ สาสนํ ปหิณึสุ

คนฺตฺวา ตํ ปสฺสิตฺวา อาคมิสฺสามีติ. สตฺถา อธิวาเสหิ ตาว สารีปุตฺตาติ คนฺตุํ นาทาสิ. เถโร ปุน กติปาหจฺจเยน สตฺถารํ อาปุจฺฉิ. สตฺถา อธิวาเสหิ ตาว สารีปุตฺต มยํปิ คมิสฺสามาติ เนว คนฺตุํ อทาสิ.

สามเณโรปิ สจาหํ อิธ วสิสฺสามิ ญาตกา มํ อนุพนฺธิตฺวา ปกฺโกสาเปสฺสนฺตีติ เตสํ ภิกฺขูนํ สนฺติกา ยาว อรหตฺตา กมฺมฏฺฐานํ อุคฺคณฺหิตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย จาริกญฺจรมาโน ตโต ตึสโยชนิกฏฺฐาเน ขทิรวนํ คนฺตฺวา อนฺโตวสฺเสเยว เตมาสพฺภนฺตเร สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ. เถโรปิ ปวาเรตฺวา สตฺถารํ ปุน ตตฺถ คมนตฺถาย อาปุจฺฉิ. สตฺถา มยํปิ คมิสฺสาม สารีปุตฺตาติ ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ สทฺธึ นิกฺขมิ. โถกํ คตกาเล อานนฺทตฺเถโร เทฺวธาปเถ ฐตฺวา สตฺถารํ อาห ภนฺเต เรวตสฺส สนฺติกํ คมนมคฺเคสุ อยํ ปริหารปโถ สฏฺฐิโยชนิโก มนุสฺสาวาโส อยํ อุชุมคฺโค ตึสโยชนิโก อมนุสฺสปริคฺคหิโต กตเรน คจฺฉามาติ. สีวลี ปน อานนฺท อมฺเหหิ สทฺธึ อาคโตติ. อาม ภนฺเตติ. สเจ สีวลี อาคโต อุชุมคฺคเมว คณฺหาหีติ. สตฺถา กิร อหํ ตุมฺหากํ ยาคุภตฺตํ อุปฺปาเทสฺสามิ อุชุมคฺคํ คณฺหถาติ อวตฺวา เตสํ เตสํ ชนานํ ปุญฺญสฺส วิปากทานฏฺฐานํ เอตนฺติ ญตฺวา สเจ สีวลี อาคโต อุชุมคฺคํ คณฺหาหีติ อาห. สตฺถริ ปน ตํ มคฺคํ ปฏิปนฺเน เทวตา อมฺหากํ อยฺยสฺส สีวลิตฺเถรสฺส สกฺการํ

กริสฺสามาติ จินฺเตตฺวา เอเกกโยชเน วิหาเร๑ กาเรตฺวา เอกโยชนโต อุทฺธํ คนฺตุํ อทตฺวา ปาโตว อุฏฺฐาย ทิพฺพานิ ยาคุอาทีนิ คเหตฺวา อมฺหากํ อยฺโย สีวลิตฺเถโร กหํ นิสินฺโนติ วิจรนฺติ. เถโร อตฺตโน อภิหฏํ พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทาเปสิ. เอวํ สตฺถา สปริวาโร ตึสโยชนิกํ กนฺตารํ สีวลิตฺเถรสฺเสว ปุญฺญํ อนุภวมาโน อคมาสิ. เรวตตฺเถโรปิ สตฺถุ อาคมนํ ญตฺวา ภควโต คนฺธกุฏึ มาเปตฺวา ปญฺจ กูฏาคารสตานิ ปญฺจ จงฺกมนสตานิ ปญฺจ รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐานสตานิ จ มาเปสิ. สตฺถา ตสฺส สนฺติเก มาสมตฺตเมว วสิ. ตสฺมึ วสมาโนปิ สีวลิตฺเถรสฺเสว ปุญฺญํ อนุภวิ.

ตตฺถ ปน เทฺว มหลฺลกภิกฺขู สตฺถุ ขทิรวนํ ปวิสนกาเล เอวํ จินฺตยึสุ อยํ ภิกฺขุ เอตฺตกํ นวกมฺมํ กโรนฺโต กึ สกฺขิสฺสติ สมณธมฺมํ กาตุํ สตฺถา สารีปุตฺตสฺส กนิฏฺโฐติ มุโขโลกนกิจฺจํ กโรนฺโต เอวรูปสฺส นวกมฺมิกสฺส สนฺติกํ อาคโตติ. สตฺถาปิ ตํ ทิวสํ ปจฺจูสกาเล โลกํ โอโลเกนฺโต เต ภิกฺขู ทิสฺวา เตสํ จิตฺตวารํ อญฺญาสิ ตสฺมา ตตฺถ มาสมตฺตํ วสิตฺวา นิกฺขมนทิวเส ยถา เต ภิกฺขู อตฺตโน เตลนาฬิญฺจ อุทกตุมฺพญฺจ อุปาหนา จ ปมฺมุสฺสนฺติ ตถา อธิฏฺฐหิตฺวา นิกฺขมนฺโต วิหารุปจารโต พหิ นิกฺขนฺตกาเล อิทฺธึ วิสฺสชฺเชสิ. อถ เต ภิกฺขู มยา อิทญฺจิทญฺจ ปมฺมุฏฺฐํ มยาปิ ปมฺมุฏฺฐนฺติ อุโภปิ นิวตฺติตฺวา ตํ ฐานํ

๑. สี. ยุ. วิหารํ.

อสลฺลกฺเขตฺวา ขทิรรุกฺขกณฺฏเกหิ วิชฺฌิยมานา วิจริตฺวา เอกสฺมึ ขทิรรุกฺเข โอลมฺพนฺตํ อตฺตโน ภณฺฑกํ ทิสฺวา อาทาย ปกฺกมึสุ. สตฺถาปิ ภิกฺขุสงฺฆํ อาทาย ปุน มาสมตฺตเมว สีวลิตฺเถรสฺส ปุญฺญํ อนุภวมาโน คนฺตฺวา ปุพฺพารามํ ปาวิสิ. อถ เต มหลฺลกภิกฺขู ปาโตว มุขํ โธวิตฺวา อาคนฺตุกภตฺตทายิกาย วิสาขาย ฆเร ยาคุํ ปิวิสฺสามาติ คนฺตฺวา ยาคุํ ปิวิตฺวา ขชฺชกํ ขาทิตฺวา นิสีทึสุ. อถ เน วิสาขา ปุจฺฉิ ตุมฺเห หิ ภนฺเต สตฺถารา สทฺธึ เรวตตฺเถรสฺส วสนฏฺฐานํ อคมิตฺถาติ. อาม อุปาสิเกติ. รมณียํ ภนฺเต เถรสฺส วสนฏฺฐานนฺติ. กุโต ตสฺส รมณียตา เสตกณฺฏกขทิรรุกฺขคหนํ เปตานํ[๑] นิวาสนฏฺฐานสทิสํ อุปาสิเกติ. อถญฺเญ เทฺว ทหรภิกฺขู อาคมึสุ. อุปาสิกา เตสํปิ ยาคุขชฺชกานิ ทตฺวา ตเถว ปุจฺฉิ. เต อาหํสุ น สกฺกา อุปาสิเก วณฺเณตุํ สุธมฺมาเทวสภาสทิสํ อิทฺธิยา อภิสงฺขตํ วิย เถรสฺส วสนฏฺฐานนฺติ. อุปาสิกา จินฺเตสิ ปฐมํ อาคตภิกฺขู อญฺญถา วทึสุ อิเม อญฺญถา วทนฺติ ปฐมํ อาคตภิกฺขู กิญฺจิเทว ปมุสฺสิตฺวา อิทฺธิยา วิสฺสฏฺฐกาเล ปฏินิวตฺติตฺวา คตา ภวิสฺสนฺติ อิเม ปน อิทฺธิยา อภิสงฺขริตฺวา นิมฺมิตกาเล คตา ภวิสฺสนฺตีติ อตฺตโน ปณฺฑิตภาเวน เอตมตฺถํ ญตฺวา สตฺถุ อาคมนกาเล ปุจฺฉิสฺสามีติ อฏฺฐาสิ. ตโต มุหุตฺตสฺเสว สตฺถา ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต วิสาขาย เคหํ คนฺตฺวา ปญฺญตฺตาสเน นิสีทิ. สา พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ

๑. ยุ. ตาปสานํ.

สกฺกจฺจํ ปริวิสิตฺวา ภตฺตกิจฺจาวสาเน สตฺถารํ วนฺทิตฺวา ปฏิปุจฺฉิ ภนฺเต ตุมฺเหหิ สทฺธึ คตภิกฺขูสุ เอกจฺเจ เรวตตฺเถรสฺส วสนฏฺฐานํ ขทิรคหนํ อรญฺญนฺติ วทนฺติ เอกจฺเจ รมณียนฺติ วทนฺติ กินฺนุ โข เอตนฺติ. ตํ สุตฺวา สตฺถา อุปาสิเก คาโม วา โหตุ อรญฺญํ วา ยสฺมึ ฐาเน อรหนฺโต วิหรนฺติ ตํ รมณียเมวาติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" คาเม วา ยทิวารญฺเญ นินฺเน วา ยทิ วา ถเล
ยตฺถ อรหนฺโต วิหรนฺติ ตํ ภูมิรามเณยฺยกนฺติ."

ตตฺถ กิญฺจาปิ อรหนฺโต คามนฺเต กายวิเวกํ น ลภนฺติ จิตฺตวิเวกํ ปน ลภนฺเตว เตสํ หิ ทิพฺพปฺปฏิภาคานิปิ อารมฺมณานิ จิตฺตํ จาเลตุํ น สกฺโกนฺติ ตสฺมา คาโม วา โหตุ อรญฺญาทีนํ วา อญฺญตรํ ยตฺถ อรหนฺโต วิหรนฺติ. ตํ ภูมิรามเณยฺยกนฺติ โส ภูมิปฺปเทโส รมณีโยเอวาติ อตฺโถ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสุ.

อปเรน สมเยน ภิกฺขู กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ อาวุโส เกน นุ โข การเณน อายสฺมา สีวลิตฺเถโร สตฺตทิวสสตฺตมาสาธิกานิ สตฺต วสฺสานิ[๑] มาตุ กุจฺฉิยํ วสิ เกน นิรเย ปจิ เกน เอวํ ลาภคฺคยสคฺคปฺปตฺโต ชาโตติ. สตฺถา ตํ กถํ สุตฺวา ภิกฺขเว กึ กเถถาติ ปุจฺฉิตฺวา ภนฺเต อิทนฺนามาติ วุตฺเต ตสฺสายสฺมโต ปุพฺพกมฺมํ กเถนฺโต อาห

๑. ขุทฺทกนิกายสฺส อุทาเน ปน สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรติ สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภาติ ทิสฺสติ.

ภิกฺขเว อิโต เอกนวุติกปฺเป วิปสฺสี ภควา โลเก อุปฺปชฺชิตฺวา เอกสฺมึ สมเย ชนปทจาริกํ จริตฺวา ปิตุ นครํ ปจฺจาคมาสิ. ราชา พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส อาคนฺตุกทานํ สชฺเชตฺวา นาครานํ สาสนํ เปเสสิ อาคนฺตฺวา มยฺหํ ทาเน สหายกา โหนฺตูติ. เต ตถา กตฺวา รญฺญา ทินฺนทานโต อติเรกตรํ ทสฺสามาติ สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา ปุนทิวเส ทานํ ปฏิยาเทตฺวา รญฺโญ สาสนํ ปหิณึสุ. ราชา อาคนฺตฺวา เตสํ ทานํ ทิสฺวา อิโต อธิกตรํ ทสฺสามีติ ปุนทิวเส สตฺถารํ นิมนฺเตสิ. เนว ราชา นาคเร ปราเชตุํ สกฺขิ น นาครา ราชานํ. นาครา ฉฏฺเฐ วาเร เสฺวทานิ ยถา อิเมสํ ทาเน อิทนฺนาม นตฺถีติ น สกฺกา[๑] วตฺตุํ เอวํ ทานํ ทสฺสามาติ จินฺเตตฺวา ปุนทิวเส ทานํ ปฏิยาเทตฺวา กินฺนุ โข เอตฺถ นตฺถีติ โอโลเกนฺตา อลฺลมธุเมว นาทฺทสํสุ. ปกฺกมธุ ปน พหุ อตฺถิ. เต อลฺลมธุสฺสตฺถาย จตูสุ นครทฺวาเรสุ จตฺตาริ สหสฺสานิ คาหาเปตฺวา ปหิณึสุ. อเถโก ชนปทมนุสฺโส คามโภชกํ ปสฺสิตุํ อาคจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค มธุปฏลํ ทิสฺวา มกฺขิกา ปลาเปตฺวา สาขํ ฉินฺทิตฺวา สาขาทณฺฑเกเนว สทฺธึ มธุปฏลํ อาทาย คามโภชกสฺส ทสฺสามีติ นครํ ปาวิสิ. มธุอตฺถาย คโต ตํ ทิสฺวา อมฺโภ วิกฺกีณิยํ มธุนฺติ ปุจฺฉิ. น วิกฺกีณิยํ สามีติ. หนฺท อิมํ กหาปณํ คเหตฺวา เทหีติ. โส จินฺเตสิ อิทํ มธุปฏลํ ปาทมตฺตํปิ นาคฺฆติ อยํ ปน กหาปณํ เทติ

๑. สี. ม. ยุ. เอตฺถนฺตเร โหตีติ อตฺถิ.

พหุกหาปณโก มญฺเญ มยา วฑฺเฒตุํ วฏฺฏตีติ. อถ นํ น เทมีติ อาห. เตนหิ เทฺว กหาปเณ คณฺหาหีติ. ทฺวีหิปิ น เทมีติ. เอวํ ตาว วฑฺเฒสิ ยาว โส เตนหิ อิมํ สหสฺสํ คณฺหาหีติ ภณฺฑิกํ อุปเนสิ. อถ นํ โส อาห กินฺนุ โข ตฺวํ อุมฺมตฺตโก อุทาหุ กหาปณานํ ฐปโนกาสํ น ลภสิ ปาทํปิ อนคฺฆนฺตํ[๑] มธุํ สหสฺสํ คเหตฺวา เทหีติ วเทสิ กินฺนาเมตนฺติ. ชานามหํ โภ อิมินา ปน เม กมฺมํ อตฺถิ เตเนวํ วทามีติ. กึ กมฺมํ สามีติ. อมฺเหหิ วิปสฺสิสฺส สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อฏฺฐสฏฺฐิสมณสตสหสฺสปริวารสฺส มหาทานํ สชฺชิตํ ตเตฺรกํ อลฺลมธุเมว นตฺถิ ตสฺมา เอวํ คณฺหามีติ. เอวํ สนฺเต นาหํ มูเลน ทสฺสามิ สเจ อหํปิ ทาเน ปตฺตึ ลภามิ ทสฺสามีติ. โส คนฺตฺวา นาครานํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. นาครา ตสฺส สทฺธาย พลวภาวํ ญตฺวา สาธุ ปตฺติโก โหตูติ ปฏิชานึสุ. เต พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิสีทาเปตฺวา ยาคุขชฺชกํ ทตฺวา มหตึ สุวณฺณปาตึ อาหราเปตฺวา มธุปฏลํ ปีฬาเปสุํ. เตเนว มนุสฺเสน ปณฺณาการตฺถาย ทธิวารโกปิ อาหโฏ อตฺถิ. โส ตํปิ ทธึ ปาติยํ อากิริตฺวา เตน มธุนา สนฺเนตฺวา พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส อาทิโต ปฏฺฐาย อทาสิ. ตํ ยาวทตฺถํ คณฺหนฺตานํ สพฺเพสํ สมฺปาปุณิ. อุตฺตรีปิ อวสิฏฺฐํ อโหสิเยว. เอวํ โถกํ กถํ ตาว พหุนฺนํ ปาปุณีติ น จินฺเตตพฺพํ. ตํ หิ พุทฺธานุภาเวน ปาปุณิ. พุทฺธวิสโย น จินฺเตตพฺโพ.

๑. ม. น อคฺฆนกํ.

จตฺตาริ[๑] หิ อจินฺเตยฺยานีติ วุตฺตานิ ตานิ[๒] จินฺเตนฺโต อุมฺมาทสฺเสว ภาคี โหตีติ. โส ปุริโส เอตฺตกํ กมฺมํ กตฺวา อายุหปริโยสาเน เทวโลเก นิพฺพตฺติตฺวา เอตฺตกํ กาลํ สํสรนฺโต เอกสฺมึ สมเย เทวโลกา จวิตฺวา พาราณสิยํ ราชกุเล นิพฺพตฺโต ปิตุ อจฺจเยน รชฺชํ ปาปุณิ. โส เอกํ นครํ คณฺหิสฺสามีติ คนฺตฺวา ปริวาเรสิ นาคราน ญฺจ สาสนํ ปหิณิ รชฺชํ วา เทนฺตุ ยุทฺธํ วาติ. เต เนว รชฺชํ ทสฺสาม น ยุทฺธนฺติ วตฺวา จูฬทฺวาเรหิ นิกฺขมิตฺวา ทารูทกาทีนิ อาหรนฺติ สพฺพกิจฺจานิ กโรนฺติ. อิตโรปิ จตฺตาริ มหาทฺวารานิ รกฺขนฺโต สตฺตทิวสสตฺตมาสาธิกานิ[๓] สตฺต วสฺสานิ นครํ อุปรุนฺธิ. อถสฺส มาตา กึ เม ปุตฺโต กโรตีติ ปุจฺฉิตฺวา อิทนฺนาม เทวีติ ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา พาโล มม ปุตฺโต คจฺฉถ ตสฺส จูฬทฺวารานิ ปิธาย นครํ อุปรุนฺธตูติ วเทถาติ. โส มาตุ สาสนํ สุตฺวา ตถา อกาสิ. นาคราปิ พหิ นิกฺขมิตุํ อลภนฺตา สตฺตเม ทิวเส อตฺตโน ราชานํ มาเรตฺวา ตสฺส รชฺชํ อทํสุ. โส อิมํ กมฺมํ กตฺวา อายุหปริโยสาเน อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา ยาวายํ มหาปจวี โยชนมตฺตํ อุสฺสนฺนา ตาว นิรเย ปจิตฺวา จตุนฺนํ จูฬทฺวารานํ ปิหิตตฺตา ตโต จุโต เอติสฺสาเอว มาตุ กุจฺฉิสฺมึ ปฏิสนฺธึ คเหตฺวา สตฺตมาสาธิกานิ สตฺต วสฺสานิ อนฺโตกุจฺฉิสฺมึ วสิ สตฺต ทิวสานิ โยนิมุเข ติริยํ นิปชฺชิ. เอวํ ภิกฺขเว สีวลี ตทา นครํ อุปรุนฺธิตฺวา คหิตกมฺเมน เอตฺตกํ

๑. องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๑๐๔. ๒. ยานิ [?]. ๓. สตฺตมาสาธิกานีติ ยุตฺตตรํ.

กาลํ นิรเย ปจิตฺวา จตุนฺนํ จูฬทฺวารานํ ปิหิตตฺตา ตสฺสาเยว มาตุ กุจฺฉิมฺหิ ปฏิสนฺธึ คเหตฺวา เอตฺตกํ กาลํ กุจฺฉิมฺหิ วสิ นวมธุโน ทินฺนตฺตา ลาภคฺค ยสคฺคปฺปตฺโต ชาโตติ.

ปุเนกทิวสํ ภิกฺขู กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ อโห สามเณรสฺส ลาโภ อโห ปุญฺญํ เยน เอเกน ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ ปญฺจ กูฏาคารสตานิ กตานีติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว มยฺหํ ปุตฺตสฺส เนว ปุญฺญํ อตฺถิ น ปาปํ อุภยมสฺส ปหีนนฺติ วตฺวา พฺราหฺมณวคฺเค อิมํ คาถมาห

" โยธ ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ อุโภ สงฺคํ อุปจฺจคา
อโสกํ วิรชํ สุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณนฺติ. "

ขทิรวนิยเรวตตฺเถรวตฺถุ.

----

๑๐. อญฺญตริตฺถี วตฺถุ. [๘๐]

รมณียานีติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อญฺญตรํ อิตฺถึ อารพฺภ กเถสิ.

เอโก กิร ปิณฺฑปาติโก ภิกฺขุ สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา เอกํ ชิณฺณุยฺยานํ ปวิสิตฺวา สมณธมฺมํ กโรติ. อถ เอกา นครโสภินี อิตฺถี ปุริเสน สทฺธึ อหํ อสุกฏฺฐานนฺนาม

คมิสฺสามิ ตตฺถ อาคจฺเฉยฺยาสีติ สงฺเกตํ กตฺวา อคมาสิ. โส ปุริโส นาคจฺฉิ. สา ตสฺส อาคมนมคฺคํ โอโลเกนฺตี ตํ อทิสฺวา อุกฺกณฺฐิตา อิโต จิโต จ วิจรมานา ตํ อุยฺยานํ ปวิสิตฺวา เถรํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา นิสินฺนํ ทิสฺวา อิโต จิโต จ โอโลกยมานา อญฺญํ กญฺจิ อทิสฺวา อยํ ปุริโสเอว อิมสฺส จิตฺตํ โมเหสฺสามีติ ตสฺส ปุรโต ฐตฺวา ปุนปฺปุนํ นิวตฺถสาฏกํ โมเจตฺวา นิวาเสติ เกเส มุญฺจิตฺวา พนฺธติ ปาณึ ปหริตฺวา หสติ. เถรสฺส สํเวโค อุปฺปชฺชิตฺวา สกลสรีรํ ผริ. โส กินฺนุ โข อิทนฺติ จินฺเตสิ. สตฺถาปิ มม สนฺติกา กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา สมณธมฺมํ กริสฺสามีติ คตสฺส ภิกฺขุโน กา นุ โข ปวตฺตีติ อุปธาเรนฺโต ตํ อิตฺถึ ทิสฺวา ตสฺสา อนาจารกิริยํ เถรสฺส จ สํเวคุปฺปตฺตึ ญตฺวา คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโนว เตน สทฺธึ กเถสิ ภิกฺขุ กามคเวสกานํ อรมณฏฺฐานเมว วีตราคานํ รมณฏฺฐานํ โหตีติ เอวญฺจ ปน วตฺวา โอภาสํ ผริตฺวา ตสฺส ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" รมณียานิ อรญฺญานิ ยตฺถ น รมตี ชโน
วีตราคา รเมสฺสนฺติ น เต กามคเวสิโนติ."

ตตฺถ **อรญฺญานีติ** สุปุปฺผิตตรุณวนสณฺฑมณฺฑิตานิ วิมลสลิลสมฺปนฺนานิ อรญฺญานิ นาม รมณียานิ. **ยตฺถาติ** เยสุ อรญฺเณสุ วิกสิเตสุ วิย ปทุมวเนสุ คามมกฺขิกา กามคเวสโก ชโน น รมติ. **วีตราคาติ** วีตราคา ปน ขีณาสวา ภมรมธุกรา วิย ปทุมวเนสุ ตถารูเปสุ อรญฺเณสุ รมิสฺสนฺติ. กึการณา

น เต กามคเวสิโนติ ยสฺมา เต กามคเวสิโน น โหนฺตีติ อตฺโถ.

เทสนาวสาเน โส เถโร ยถานิสินฺโน ว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา ถุตึ กโรนฺโต ตถาคตสฺส ปาเท วนฺทิตฺวา อคมาสีติ.

อญฺญตริตฺถีวตฺถุ.

อรหนฺตวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

สตฺตโม วคฺโค.

----

๘. สหสฺสวคฺค วณฺณนา

๑. ตมฺพทาฐิกโจรฆาตก วตฺถุ. [๘๑]

สหสฺสมปิ เจ วาจาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต ตมฺพทาฐิกโจรฆาตกํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกูนปญฺจสตา กิร โจรา คามฆาตกาทีนิ กโรนฺตา ชีวิตํ กปฺเปสุํ. อเถโก ปุริโส นิพฺพิทฺธปิงฺคโล ตมฺพทาฐิโก เตสํ สนฺติกํ คนฺตฺวา อหํปิ ตุมฺเหหิ สทฺธึ ชีวิสฺสามีติ อาห. อถ นํ โจรเชฏฺฐกสฺส ทสฺเสตฺวา อยํปิ อมฺหากํ สนฺติเก วสิตุํ อิจฺฉตีติ อาหํสุ. อถ นํ โจรเชฏฺฐโก โอโลเกตฺวา อยํ มาตุ ถนํ ฉินฺทิตฺวา ปิตุ วา คลโลหิตํ นีหริตฺวา ขาทนสมตฺโถ อติกกฺขโฬติ จินฺเตตฺวา นตฺเถตสฺส อมฺหากํ สนฺติเก วสนกิจฺจนฺติ ปฏิกฺขิปิ. โส เอวํ ปฏิกฺขิตฺโตปิ อคนฺตฺวา เอกนฺตสฺเสว อนฺเตวาสิกํ อุปฏฺฐหนฺโต อาราเธสิ. โส ตํ อาทาย โจรเชฏฺฐกํ อุปสงฺกมิตฺวา สามิ ภทฺทโก เอส อมฺหากํ อุปการโก สงฺคณฺหถ นนฺติ ยาจิตฺวา โจรเชฏฺฐกํ ปฏิจฺฉาเปสิ. อเถกทิวสํ นาครา ราชปุริเสหิ สทฺธึ เอกโต หุตฺวา เต โจเร คเหตฺวา วินิจฺฉยามจฺจานํ สนฺติกํ นยึสุ. อมจฺจา เตสํ ผรสุนา สีสจฺเฉทํ อาณาเปสุํ. ตโต โก นุ โข อิเม มาเรสฺสตีติ ปริเยสนฺตา เต มาเรตุํ อิจฺฉนฺตํ กญฺจิ อทิสฺวา

โจรเชฏฺฐกํ อาหํสุ ตฺวํ อิเม มาเรตฺวา ชีวิตญฺเจว ลภิสฺสสิ สมฺมานญฺจ มาเรหิ เนติ. โสปิ อตฺตานํ นิสฺสาย วสิตตฺตา มาเรตุํ น อิจฺฉิ. เอเตนุปาเยน เอกูนปญฺจสเต ปุจฺฉึสุ. สพฺเพปิ น อิจฺฉึสุ. สพฺพปจฺฉา ตํ นิพฺพิทฺธปิงฺคลํ ตมฺพทาฐิกํ ปุจฺฉึสุ. โส สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา เต สพฺเพปิ มาเรตฺวา ชีวิตญฺเจว สมฺมานญฺจ ลภิ. เอเตนุปาเยน นครสฺส ทกฺขิณทิสโตปิ ปญฺจ โจรสตานิ อาเนตฺวา อมจฺจานํ ทสฺเสตฺวา เตหิ เตสํ สีสจฺเฉเท อาณตฺเต โจรเชฏฺฐกํ อาทึ กตฺวา ปุจฺฉนฺตา กญฺจิ มาเรตุํ อิจฺฉนฺตํ อทิสฺวา ปุริมทิวเส เอโก ปุริโส ปญฺจสเต โจเร มาเรสิ กหนฺนุ โข เอโสติ อสุกฏฺฐาเน อมฺเหหิ ทิฏฺโฐติ วุตฺเต ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา อิเม มาเรหิ สมฺมานํ ลจฺฉสีติ อาณาเปสุํ. โส สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา เตปิ มาเรตฺวา สมฺมานํ ลภิ. อถ เต ภทฺทโก อยํ ปุริโส นิพทฺธํ โจรฆาตกเมเวตํ กริสฺสามาติ มนฺเตตฺวา ตสฺส ตํ ฐานนฺตรํ ทตฺวา สมฺมานํ กรึสุ. โส ปจฺฉิมทิสโตปิ อุตฺตรทิสโตปิ อานีเต ปญฺจสเต ปญฺจสเต โจเร ฆาเตสิเยว. เอวํ จตูหิ ทิสาหิ อานีตานิ เทฺว สหสฺสานิ มาเรตฺวา ตโต ปฏฺฐาย เทวสิกํ เอกํ เทฺวติ อานีตานีเต มนุสฺเส มาเรนฺโต ปญฺจปญฺญาส สํวจฺฉรานิ โจรฆาตกกมฺมํ อกาสิ. โส มหลฺลกกาเล เอกปฺปหาเรน สีสํ ฉินฺทิตุํ น สกฺโกติ เทฺว ตโย วาเร ปหรนฺโต มนุสฺเส กิลเมติ. นาครา จินฺตยึสุ อญฺโญปิ โจรฆาตโก อุปฺปชฺชิสฺสติ อยํ อติวิย มนุสฺเส กิลเมติ กึ อิมินาติ ตสฺส ตํ ฐานนฺตรํ หรึสุ. โส

ปุพฺเพ โจรฆาตกกมฺมํ กโรนฺโต อหตสาฏเก นิวาเสตุํ นวสปฺปินา สงฺขตํ ขีรยาคุํ ปาตุํ สุมนปุปฺผานิ ปิลนฺธิตุํ คนฺเธหิ๑ วิลิมฺปิตุนฺติ อิมานิ จตฺตาริ น ลภิ. โส ธานา จาวิตทิวเส ขีรยาคุํ เม ปจถาติ วตฺวา อหตวตฺถสุมนมาลาวิเลปนานิ คาหาเปตฺวา นทึ คนฺตฺวา นหาตฺวา อหตวตฺถานิ นิวาเสตฺวา มาลา ปิลนฺธิตฺวา คนฺเธหิ อนุลิตฺตคตฺโต เคหํ อาคนฺตฺวา นิสีทิ. อถสฺส นวสปฺปิสงฺขต ขีรยาคุํ ปุรโต ธเปตฺวา หตฺถโธวโนทกํ อาหรึสุ.

ตสฺมึ ขเณ สารีปุตฺตตฺเถโร สมาปตฺติโต วุฏฺฐาย กตฺถ นุ โข อชฺช มยา คนฺตพฺพนฺติ อตฺตโน ภิกฺขาจารํ โอโลเกนฺโต ตสฺส เคเห ขีรยาคุํ ทิสฺวา กริสฺสติ นุ โข เม โส ปุริโส สงฺคหนฺติ อุปธาเรนฺโต มํ ทิสฺวา มม สงฺคหํ กริสฺสติ กริตฺวา จ ปน มหาสมฺปตฺตึ ลภิสฺสติ อยํ กุลปุตฺโตติ ญตฺวา จีวรํ ปารุปิตฺวา ปตฺตมาทาย ตสฺส เคหทฺวาเร ฐิตเมว อตฺตานํ ทสฺเสสิ. โส เถรํ ทิสฺวาว ปสนฺนจิตฺโต จินฺเตสิ มยา จิรํ โจรฆาตกกมฺมํ กตํ พหู มนุสฺสา มาริตา อิทานิ เม เคเห ขีรยาคุ ปฏิยตฺตา เถโร จ อาคนฺตฺวา มม เคหทฺวาเร ฐิโต อิทานิ มยา อยฺยสฺส เทยฺยธมฺมํ ทาตุํ วฏฺฏตีติ ปุรโต ฐปิตํ ยาคุํ อปเนตฺวา เถรํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา อนฺโตเคเห นิสีทาเปตฺวา ปตฺเต ขีรยาคุํ อากิริตฺวา นวสปฺปึ อาสิญฺจิตฺวา เถรํ วีชมาโน อฏฺฐาสิ. อถสฺส ทีฆรตฺตํ อลทฺธปุพฺพตาย ขีรยาคุํ ปาตุํ พลวา อชฺฌาสโย อโหสิ. เถโร ตสฺสชฺฌาสยํ ญตฺวา ตํ อุปาสก อตฺตโน ยาคุํ ปิวาติ อาห.

๑. ม. คนฺเธ.

โส อญฺญสฺส หตฺเถ วีชนึ ทตฺวา สยํ ยาคุํ ปิวิ. เถโร วีชมานํ ปุริสํ คจฺฉ อุปาสกเมว วีชาหีติ อาห. โส วีชิยมาโน กุจฺฉิปูรํ ยาคุํ ปิวิตฺวา อาคนฺตฺวา เถรํ วีชมาโน ฐตฺวา กตภตฺตกิจฺจสฺส เถรสฺส ปตฺตํ อคฺคเหสิ. เถโร ตสฺส อนุโมทนํ อารภิ. โส อตฺตโน จิตฺตํ เถรสฺส ธมฺมเทสนานุคตํ กาตุํ นาสกฺขิ. เถโร สลฺลกฺเขตฺวา อุปาสก กสฺมา จิตฺตํ เทสนานุคตํ กาตุํ น สกฺโกสีติ ปุจฺฉิ. ภนฺเต มยา ทีฆรตฺตํ กกฺขฬกมฺมํ กตํ พหู มนุสฺสา มาริตา ตมหํ อตฺตโน กมฺมํ สรนฺโต จิตฺตํ อยฺยสฺส เทสนานุคตํ กาตุํ นาสกฺขินฺติ. เถโร วญฺเจสฺสามิ นนฺติ จินฺเตตฺวา กึ ปน ตฺวํ อตฺตโน รุจิยา อกาสิ อญฺเญหิ การิโตสีติ. ราชา มํ การาเปสิ ภนฺเตติ. กึ นุ โข เต อุปาสก เอวํ สนฺเต อกุสลํ โหตีติ. มนฺทธาตุโก อุปาสโก เถเรเนวํ วุตฺโต นตฺถิ มยฺหํ อกุสลนฺติ สญฺญี หุตฺวา เตนหิ ภนฺเต ธมฺมํ กเถถาติ. โส เถเร อนุโมทนํ กโรนฺเต เอกคฺคจิตฺโต หุตฺวา ธมฺมํ สุณนฺโต โสตาปตฺติมคฺคสฺส โอรโต อนุโลมิกํ ขนฺตึ นิพฺพตฺเตสิ. เถโรปิ อนุโมทนํ กตฺวา ปกฺกามิ. อุปาสกํ โถกํ เถรํ อนุคนฺตฺวา นิวตฺตมานํ เอกา ยกฺขินี เธนุเวเสน อาคนฺตฺวา อุเร ปหริตฺวา มาเรสิ. โส กาลํ กตฺวา ตุสิตปุเร นิพฺพตฺติ.

ภิกฺขู ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ โจรฆาตโก ปญฺจ-ปญฺญาส วสฺสานิ กกฺขฬกมฺมํ กตฺวา อชฺเชว ตโต มุตฺโต อชฺเชว เถรสฺส ภิกฺขํ ทตฺวา อชฺเชว กาลกโต กหํ นุ โข

นิพฺพตฺโตติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว ตุสิตปุเร โส นิพฺพตฺโตติ อาห. กึ ภนฺเต วเทถ เอตฺตกํ กาลํ เอตฺตเก มนุสฺเส ฆาเตตฺวา ตุสิตวิมาเน นิพฺพตฺโตติ. อาม ภิกฺขเว มหนฺโต เตน กลฺยาณมิตฺโต ลทฺโธ โส สารีปุตฺตสฺส ธมฺมเทสนํ สุตฺวา อนุโลมญาณํ นิพฺพตฺเตตฺวา อิโต จุโต ตุสิตวิมาเน นิพฺพตฺโตติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" สุภาสิตํ สุณิตฺวาน นคเร โจรฆาตโก
อนุโลมขนฺตึ ลทฺธาน โมทติ ติทิวงฺคโตติ. "

ภนฺเต อนุโมทนากถา นาม น พลวา[๑] เตน กตํ อกุสลกมฺมํ มหนฺตํ กถํ ตตฺตเกน วิเสสํ นิพฺพตฺเตสีติ. สตฺถา ภิกฺขเว มยา เทสิตธมฺมสฺส อปฺปํ วา พหุํ วาติ มา ปมาณํ คณฺหถ เอกวาจาปิ หิ อตฺถนิสฺสิตา เสยฺโยเอวาติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" สหสฺสมปิ เจ วาจา อนตฺถปทสญฺหิตา
เอกํ อตฺถปทํ เสยฺโย ยํ สุตฺวา อุปสมฺมตีติ. "

ตตฺถ **สหสฺสมปีติ** ปริจฺเฉทวจนํ. เอกํ สหสฺสํ เทฺว สหสฺสานีติ เอวํ สหสฺเสน เจปิ ปริจฺฉินฺนา วาจา โหนฺติ ตา จ อนตฺถปทสญฺหิตา อากาสวณฺณปพฺพตวณฺณวนวณฺณาทีนิ[๒] ปกาสเกหิ อนิพฺพานทีปเกหิ อนตฺถเกหิ ปเทหิ สญฺหิตา ยาว

๑. พลวาตีติ ยุตฺตตรํ. ฌ.ว. ๒. อากาสวณฺณน...วณฺณนานีติปิ ทิสฺสติ. สี. ม. ยุ. อากาส-วณฺณนาปพฺพตวณฺณนาวนวณฺณนาทีนิ.

พหุกา โหนฺติ ตาว ปาปิกาเอวาติ อตฺโถ. เอกํ อตฺถปทนฺติ ยํ ปน อยํ กาโย อยํ กายคตา สติ ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา[1] กตํ พุทฺธานํ สาสนนฺติ เอวรูปํ เอกํปิ อตฺถปทํ สุตฺวา ราคาทีนํ วูปสเมน วูปสมฺมติ ตํ อตฺถสาธกํ นิพฺพานปฺปฏิสํยุตฺตํ ขนฺธ-ธาตุ อายตน อินฺทฺริย พลโพชฺฌงฺค สติปฏฺฐานปริทีปกํ เอกํปิ ปทํ เสยฺโยเยวาติ อตฺโถ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ตมฺพทาฐิกโจรฆาตกวตฺถุ.

----

๒. ทารุจีริยตฺเถร วตฺถุ. [๘๒]

สหสฺสมปิ เจ คาถาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ทารุจีริยตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมึ หิ กาเล พหู มนุสฺสา นาวาย มหาสมุทฺทํ ปกฺขนฺทิตฺวา อนฺโตมหาสมุทฺเท ภินฺนาย นาวาย มจฺฉกจฺฉปภกฺขา อเหสุํ. เอโกเวตฺถ เอกํ ผลกํ คเหตฺวา วายมนฺโต สุปฺปารกปฏฺฏนตีรํ โอกฺกมิ. ตสฺส นิวาสนปารุปนํ นตฺถิ. โส อญฺญํ กิญฺจิ อปสฺสนฺโต สุกฺขกฏฺฐทณฺฑกํ[2] วาเกหิ ปลิเวเฐตฺวา นิวาสนปารุปนํ กตฺวา เทวกุลโต กปาลํ คเหตฺวา สุปฺปารกปฏฺฏนํ อคมาสิ. มนุสฺสา ตํ ทิสฺวา ยาคุภตฺตาทีนิ ทตฺวา อยํ เอโก อรหาติ สมฺภาเวสุํ. โส

๑. ม. อนุปฺปตฺโต. ๒. สี. ม. ยุ. สุกฺขกฏฺฐทณฺฑเก.

วตฺเถสุ อุปนีเตสุ สจาหํ นิวาเสสฺสามิ วา ปารุปิสฺสามิ วา. ลาภสกฺกาโร เม ปริหายิสฺสตีติ อานีตานิ๑ ปกฺขิปิตฺวา ทารุจีราเนว ปริทหิ. อถสฺส พหูหิ อรหาติ วุจฺจมานสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ เย โข เกจิ โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา อหํ เตสํ อญฺญตโรติ. อถสฺส ปุราณสาโลหิตา เทวตา เอวํ จินฺเตสิ.

ปุราณสาโลหิตาติ ปุพฺเพ เอกโต กตสมณธมฺมา. ปุพฺเพ กิร กสฺสปทสพลสฺส สาสเน โอสกฺกมาเน สามเณราทีนํ วิปฺปการํ ทิสฺวา สตฺต ภิกฺขู สํเวคปฺปตฺตา ยาว สาสนสฺส อนฺตรธานํ น โหติ ตาว อตฺตโน ปติฏฺฐํ กริสฺสามาติ สุวณฺณเจติยํ วนฺทิตฺวา อรญฺญํ ปวิฏฺฐา เอกํ ปพฺพตํ ทิสฺวา ชีวิเต สาลยา นิวตฺตนฺตุ นิราลยา อิมํ ปพฺพตมภิรุหนฺตูติ วตฺวา นิสฺเสณึ พนฺธิตฺวา สพฺเพปิ ตํ ปพฺพตํ อภิรุยฺห นิสฺเสณึ ปาเตตฺวา สมณธมฺมํ กรึสุ. เตสุ สงฺฆตฺเถโร เอกรตฺตาติกฺกเมเนว อรหตฺตํ ปาปุณิ. โส อโนตตฺตทเห นาคลตาทนฺตกฏฺฐํ ขาทิตฺวา อุตฺตรกุรุโต ปิณฺฑปาตํ อาหริตฺวา เต ภิกฺขู อาห อาวุโส อิมํ ทนฺตกฏฺฐํ ขาทิตฺวา มุขํ โธวิตฺวา อิมํ ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชถาติ. กิมฺปน ภนฺเต อมฺเหหิ เอวํ กติกา กตา โย ปฐมํ อรหตฺตํ ปาปุณาติ เตนาภตํ ปิณฺฑปาตํ อวเสสา ภุญฺชิสฺสนฺตีติ. โน เหตํ อาวุโสติ. เตนหิ สเจ มยํปิ ตุมฺเห วิย วิเสสํ นิพฺพตฺเตยฺยาม สยํ อาหริตฺวา ภุญฺชิสฺสามาติ น อิจฺฉึสุ.

๑. สี. ม. ยุ. ตานิ.

ทุติยทิวเส ทุติยตฺเถโร อนาคามิผลํ ปาปุณิ. โสปิ ตเถว ปิณฺฑปาตํ อาหริตฺวา อิตเร นิมนฺเตสิ. เต เอวมาหํสุ กึ ปน ภนฺเต อมฺเหหิ เอวํ กติกา กตา มหาเถเรน อาภตํ ปิณฺฑปาตํ อภุญฺชิตฺวา อนุตฺเถเรน อาภตํ ภุญฺชิสฺสามาติ. โน เหตํ อาวุโสติ. เอวํ สนฺเต ตุมฺเห วิย มยํปิ วิเสสํ นิพฺพตฺเตตฺวา อตฺตโน ปุริสกาเรน ภุญฺชิตุํ สกฺโกนฺตา ภุญฺชิสฺสามาติ น อิจฺฉึสุ. เตสํ[๑] อรหตฺตปฺปตฺโต ภิกฺขุ ปรินิพฺพายิ อนาคามี พฺรหฺมโลเก นิพฺพตฺติ อิตเร ปญฺจ วิเสสํ นิพฺพตฺเตตุํ อสกฺโกนฺตา สุสฺสิตฺวา[๒] สตฺตเม ทิวเส กาลํ กตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺตา อิมสฺมึ พุทฺธุปฺปาเท ตโต จวิตฺวา ตตฺถ ตตฺถ กุลฆเรสุ นิพฺพตฺตึสุ. เตสุ เอโก ปุกฺกุสาติ ราชา อโหสิ เอโก กุมารกสฺสโป เอโก ทารุจีริโย เอโก ทพฺโพ มลฺลปุตฺโต เอโก สภิโย ปริพฺพาชโกติ. ตตฺถ โย โส พฺรหฺมโลเก นิพฺพตฺตภิกฺขุ ตํ สนฺธายेतํ วุตฺตํ ปุราณสาโลหิตา เทวตาติ.

ตสฺส พฺรหฺมุโน เอตทโหสิ อยํ มยา สทฺธึ นิสฺเสณึ พนฺธิตฺวา ปพฺพตํ อภิรุหิตฺวา สมณธมฺมํ อกาสิ อิทานิ อิมํ ลทฺธึ คเหตฺวา จรนฺโต วินสฺเสยฺย สํเวเชสฺสามิ นนฺติ. อถ นํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวมาห เนว โข ตฺวํ พาหิย อรหา นาปิ อรหตฺตมคฺคํ สมาปนฺโน สาปิ เต ปฏิปทา นตฺถิ ยาย ตฺวํ อรหา วา อสิ อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺโนติ. พาหิโย อากาเส ฐตฺวา กเถนฺตํ มหาพฺรหฺมานํ โอโลเกตฺวา จินฺเตสิ อโห ภาริยํ กมฺมํ กตํ อหํ อรหามฺหีติ

๑. สี. ม. ยุ. เตสุ. ๒. สี. ยุ. เอตฺถนฺตเร ปริสุสฺสิตฺวาติ อตฺถิ.

จินฺเตสึ อยญฺจ มํ น ตฺวํ อรหา นาปิ อรหตฺตมคฺคํ สมาปนฺโนติ วทติ อตฺถิ นุ โข โลเก อญฺโญ อรหาติ. อถ นํ ปุจฺฉิ อตฺถิ นุ โข เอตรหิ เทวเต โลเก อรหา วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺโนติ. อถสฺส เทวตา อาจิกฺขิ อตฺถิ พาหิย อุตฺตเรสุ ชนปเทสุ สาวตฺถี นาม นครํ ตตฺถ โส ภควา เอตรหิ วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โส หิ พาหิย ภควา อรหา เจว อรหตฺตาย จ ธมฺมํ เทเสตีติ. พาหิโย รตฺติภาเค เทวตาย กถํ สุตฺวา สํวิคฺคมานโส ตํขณญฺเญว สุปฺปารกา นิกฺขมิตฺวา เอกรตฺติวาเสน สาวตฺถึ อคมาสิ. สพฺพํ วีสโยชนสติกํ มคฺคํ เอกรตฺติวาเสเนว อคมาสิ คจฺฉนฺโต จ ปน เทวตานุภาเวน คโต. พุทฺธา-นุภาเวนาติปิ วทนฺติเยว. ตสฺมึ ปน ขเณ สตฺถา สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิฏฺโฐ โหติ. โส ภุตฺตปาตราเส[๑] กายาลสิยํ วิโมจนตฺถาย อพฺโภกาเส จงฺกมนฺเต สมฺพหุเล ภิกฺขู กหํ เอตรหิ สตฺถาติ ปุจฺฉิ. ภิกฺขู สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิฏฺโฐติ วตฺวา ตํ ปุจฺฉึสุ ตฺวํ ปน กุโต อาคโตสีติ. สุปฺปารกโต อาคโตมฺหีติ. กทา นิกฺขนฺโตสีติ. หิยฺโย สายํ นิกฺขนฺโตมฺหีติ. ทูรโตสิ อาคโต นิสีท ตาว ปาเท โธวิตฺวา เตเลน มกฺเขตฺวา โถกํ วิสฺสมาหิ อาคตกาเล สตฺถารํ ทกฺขิสฺสสีติ. อหํ ภนฺเต สตฺถุ วา อตฺตโน วา ชีวิตนฺตรายํ น ชานามิ เอกรตฺเตเนวมฺหิ กตฺถจิ อฏฺฐตฺวา อนิสีทิตฺวา วีสโยชนสติกํ มคฺคํ อาคโต สตฺถารํ ปสฺสิตฺวา ว

๑. สี. ยุ. ภุตฺตปาตราโส.

วิสฺสมิสฺสามีติ. โส เอวํ วตฺวา ตรมานรูโป สาวตฺถึ ปวิสิตฺวา ภควนฺตํ อโนปมาย พุทฺธสิริยา ปิณฺฑาย จรนฺตํ ทิสฺวา จิรสฺสํ วต เม โคตโม สมฺมาสมฺพุทฺโธ ทิฏฺโฐติ ทิฏฺฐฏฺฐานโต ปฏฺฐาย โอนตสรีโร คนฺตฺวา อนฺตรวีถิยํ ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา โคปฺผเกสุ ทฬฺหํ คเหตฺวา เอวมาห เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา ธมฺมํ เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ ยํ มมสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. อถ นํ สตฺถา อกาโล ตาว พาหิย อนฺตรวีถึ[๑] ปวิฏฺโฐมฺหิ ปิณฺฑายาติ ปฏิกฺขิปิ. ตํ สุตฺวา พาหิโย ภนฺเต สํสาเร สํสรนฺเตน กวฬิงฺการาหาโร น อลทฺธปุพฺโพ ตุมฺหากํ วา มยฺหํ วา ชีวิตนฺตรายํ น ชานามิ เทเสถ เม ธมฺมนฺติ. สตฺถา ทุติยํปิ ปฏิกฺขิปิเยว. เอวํ กิรสฺส อโหสิ อิมสฺส มํ ทิฏฺฐกาลโต ปฏฺฐาย สกลสรีรํ นิรนฺตรํ ปีติยา อชฺโฌตฺถตํ โหติ พลวปฺปีติเวโค ธมฺมํ สุตฺวาปิ น สกฺขิสฺสติ ปฏิวิชฺฌิตุํ มชฺฌตฺตุเปกฺขาย ตาว ติฏฺฐตุ เอกรตฺเตเนว วีสโยชนสติกํ มคฺคํ อาคตตฺตา ทรโถปิสฺส พลวา โสปิ ตาว ปฏิปฺปสฺสมฺภตูติ ตสฺมา ทฺวิกฺขตฺตุํ ปฏิกฺขิปิตฺวา ตติยํปิ ยาจิโต อนฺตรวีถิยํ ฐิโต ว ตสฺมาติห เต พาหิย เอวํ สิกฺขิตพฺพํ ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐมตฺตํ ภวิสฺสตีติอาทินา[๒] นเยน ธมฺมํ เทเสสิ. โส สตฺถุ ธมฺมํ สุณนฺโตเยว สพฺพาสเว เขเปตฺวา สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ ตาวเทว จ ปน ภควนฺตํ ปพฺพชฺชํ ยาจิ ปริปุณฺณนฺเต

๑. สี. ม. ยุ. อนฺตรฆรํ. ๒. ขุ.อุ. ๒๕/๘๑.

ปตฺตจีวรนฺติ ปุฏฺโฐ น ปริปุณฺณนฺติ อาห. อถ นํ สตฺถา เตนหิ ปตฺตจีวรํ ปริเยสาหีติ วตฺวา ปกฺกามิ. โส กิร วีสติวสฺสสหสฺสานิ สมณธมฺมํ กโรนฺโต ภิกฺขุนา นาม อตฺตนา ปจฺจเย ลภิตฺวา อญฺญํ อโนโลเกตฺวา สยเมว ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏตีติ เอกภิกฺขุสฺสปิ ปตฺเตน วา จีวเรน วา สงฺคหํ นากาสิ. เตนสฺส อิทฺธิมยปตฺตจีวรํ น อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ญตฺวา เอหิภิกฺขุภาเวน ปพฺพชฺชํ นาทาสิ. ตมฺปิ ปตฺตจีวรํ ปริเยสมานเมว เอกา ยกฺขินี เธนุรูเปน อาคนฺตฺวา วามอูรุมฺหิ ปหริตฺวา ชีวิตกฺขยํ ปาเปสิ. สตฺถา ปิณฺฑาย จริตฺวา กตภตฺตกิจฺโจ สมฺพหุเลหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ นิกฺขมนฺโต พาหิยสฺส สรีรํ สงฺการฏฺฐาเน ปติตํ ทิสฺวา ภิกฺขู อาณาเปสิ ภิกฺขเว เอกสฺมึ เคหทฺวาเร ฐตฺวา มญฺจกํ อาหราเปตฺวา อิมํ สรีรํ นครโต นีหริตฺวา ฌาเปตฺวา ถูปํ กโรถาติ. ภิกฺขู ตถา กรึสุ กตฺวา จ ปน วิหารํ คนฺตฺวา สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา อตฺตนา กตกิจฺจํ อาโรเจตฺวา ตสฺส อภิสมฺปรายํ ปุจฺฉึสุ. อถ เนสํ ภควา ตสฺส ปรินิพฺพุตภาวํ อาจิกฺขิตฺวา เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ ภิกฺขูนํ ขิปฺปาภิญฺญานํ ยทิทํ พาหิโย ทารุจีริโยติ เอตทคฺเค[๑] ฐเปสิ. อถ นํ ภิกฺขู ปุจฺฉึสุ ภนฺเต ตุมฺเห พาหิโย ทารุจีริโย อรหตฺตํ ปตฺโตติ วเทถ กทา โส อรหตฺตํ ปตฺโตติ. มม ธมฺมํ สุตกาเล ภิกฺขเวติ. กทา ปนสฺส ตุมฺเหหิ ธมฺโม กถิโตติ. ปิณฺฑาย จรนฺเตน อนฺตรวีถิยํ ฐตฺวาติ. อปฺปมตฺตโก หิ ภนฺเต

๑. องฺ. เอก. ๒๐/๓๒.

ตุมฺเหหิ อนุตรวีถิยํ ฐตฺวา กถิตธมฺโม กถํ โส ตาวตเกน วิเสสํ นิพฺพตฺเตสีติ. อถ เน สตฺถา ภิกฺขเว มม ธมฺมํ อปฺปํ วา พหุ วาติ มา มินาถ๑ อเนกานิปิ หิ คาถาสหสฺสานิ อนตฺถนิสฺสิตานิ น เสยฺโย อตฺถนิสฺสิตํ ปน เอกมฺปิ คาถาปทํ เสยฺโยติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" สหสฺสมปิ เจ คาถา อนตฺถปทสญฺหิตา
เอกํ คาถาปทํ เสยฺโย ยํ สุตฺวา อุปสมฺมตีติ. "

ตตฺถ **เอกํ คาถาปทนฺติ** อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ฯ เป ฯ ยถา มตาติ เอวรูปา เอกา คาถาปิ เสยฺโยติ อตฺโถ. เสสํ ปุริมนเยเนว เวทิตพฺพํ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ทารุจีริยตฺเถรวตฺถุ.

----

๓. กุณฺฑลเกสีเถรี วตฺถุ. [๘๓]

โย จ คาถา สตํ ภาเสติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต กุณฺฑลเกสึ อารพฺภ กเถสิ.

ราชคเห กิร เอกา เสฏฺฐิธีตา โสฬสวสฺสุทฺเทสิกา อภิรูปา อโหสิ ทสฺสนียา. ตสฺมิญฺจ วเย ฐิตา นาริโย ปุริสชฺฌาสยา โหนฺติ ปุริสโลลา. อถ นํ มาตาปิตโร สตฺตภูมิกสฺส ปาสาทสฺส อุปริมตเล สิริคพฺเภ วาเสสุํ เอกเมวสฺสา ทาสึ ปริจาริกํ อทํสุ.๒

๑. สี. มา จินฺตยิตฺถ. ม. มา ปมาณํ คณฺหถ. ๒. ม. ทาสิปริจาริกํ อทํสุ.

อเถกํ กุลปุตฺตํ โจรกมฺมํ กโรนฺตํ คเหตฺวา ปจฺฉาพาหุํ[๑] พนฺธิตฺวา จตุกฺเก จตุกฺเก กสาหิ ปหริตฺวา อาฆาตนํ นยึสุ. เสฏฺฐิธีตา มหาชนสฺส สทฺทํ สุตฺวา กินฺนุ โข เอตนฺติ ปาสาทตเล ฐตฺวา โอโลเกนฺตี ตํ ทิสฺวา ปฏิพทฺธจิตฺตา หุตฺวา ปตฺถยมานา อาหารํ ปฏิกฺขิปิตฺวา มญฺจเก นิปชฺชิ. อถ นํ มาตา ปุจฺฉิ กึ อิทํ อมฺมาติ. สเจ เอตํ โจโรติ คเหตฺวา นียมานํ ปุริสํ ลภิสฺสามิ ชีวิสฺสามิ โน เจ ชีวิตํ เม นตฺถิ อิเธว มริสฺสามีติ. อมฺม มา เอวํ กริ อมฺหากํ ชาติยา จ โภเคน จ สทิสํ อญฺญํ สามิกํ ลภิสฺสสีติ. มยฺหํ อญฺเญน กิจฺจํ นตฺถิ อิมํ อลภมานา มริสฺสามีติ. มาตา ธีตรํ สญฺญาเปตุํ อสกฺโกนฺตี ปิตุโน อาโรเจสิ. โสปิ นํ สญฺญาเปตุํ อสกฺโกนฺโต กึ สกฺกา กาตุนฺติ จินฺเตตฺวา ตํ โจรํ คาหาเปตฺวา คจฺฉนฺตสฺส ราชปุริสสฺส สหสฺสภณฺฑิกํ เปเสสิ อิมํ คเหตฺวา เอตํ ปุริสํ มยฺหํ เทหีติ. โส สาธูติ กหาปเณ คเหตฺวา ตํ มุญฺจิตฺวา อญฺญํ มาเรตฺวา มาริโต เทว โจโรติ รญฺโญ อาโรเจสิ. เสฏฺฐีปิ ตสฺส ธีตรํ อทาสิ. สา[๒] สามิกํ อาราเธสฺสามีติ สพฺพาภรณปฺปฏิมณฺฑิตา สยเมว ตสฺส ยาคุอาทีนิ สํวิทหติ. โจโร กติปาหจฺจเยน จินฺเตสิ กทา นุ โข อิมํ มาเรตฺวา เอติสฺสา อาภรณานิ คเหตฺวา เอกสฺมึ สุราเคเห วิกฺกีณิตฺวา ขาทิตุํ ลภิสฺสามีติ. โส อตฺเถโส อุปาโยติ จินฺเตตฺวา อาหารํ ปฏิกฺขิปิตฺวา มญฺจเก

๑. สี. ม. ยุ. ปจฺฉาพาหํ. ๒. สี.ม.ยุ. เอตฺถนฺตเร ตโต ปฏฺฐายาติ อตฺถิ.

นิปชฺชิ. อถ นํ สา อุปสงฺกมิตฺวา กินฺเต สามิ รุชฺชตีติ ปุจฺฉิ. น กิญฺจิ ภทฺเทติ. กจฺจิ ปน เม มาตาปิตโร ตุยฺหํ กุทฺธาติ. น กุชฺฌนฺติ ภทฺเทติ. อถ กินฺนาเมตนฺติ. ภทฺเท อหํ ตํ ทิวสํ พนฺธิตฺวา นียมาโน โจรปปาเต อธิวตฺถาย เทวตาย พลิกมฺมํ ปฏิสฺสุณิตฺวา ชีวิตํ ลภึ ตฺวํปิ มยา ตสฺสาเอว อานุภาเวน ลทฺธา ตํ เม เทวตาย พลิกมฺมํ ฐปิตนฺติ จินฺเตมิ ภทฺเทติ. สามิ มา จินฺตยิ กริสฺสาม พลิกมฺมํ วเทหิ เกน อตฺโถติ. อปฺโปทกมธุปายาเสน จ ลาชปญฺจมก ปุปฺเผหิ จาติ. สาธุ สามิ อหํ ปฏิยาเทสฺสามีติ. สา สพฺพํ พลิกมฺมํ ปฏิยาเทตฺวา เอหิ สามิ คจฺฉามาติ อาห. เตนหิ ภทฺเท ตว ญาตเก นิวตฺเตตฺวา มหคฺฆานิ วตฺถาภรณานิ คเหตฺวา อตฺตานํ อลงฺกโรหิ หสนฺตา กีฬนฺตา สุขํ คมิสฺสามาติ. สา ตถา อกาสิ. อถ นํ โส ปพฺพตปาทํ คตกาเล อาห ภทฺเท อิโต ปรํ อุโภ ชนา คมิสฺสาม เสสชนํ ยานเกน สทฺธึ นิวตฺเตตฺวา พลิกมฺมภาชนํ สยํ อุกฺขิปิตฺวา คณฺหาหีติ. สา ตถา อกาสิ. โจโร ตํ คเหตฺวา โจรปปาตปพฺพตํ อภิรุหิ. ตสฺส หิ เอเกน ปสฺเสน มนุสฺสา อภิรุหนฺติ. เอกํ ปสฺสํ ฉินฺนตฏํ ปพฺพตมตฺถเก ฐิตา เตน ปสฺเสน โจเร ปาเตนฺติ เต ขณฺฑาขณฺฑํ หุตฺวา ภูมิยํ ปตนฺติ ตสฺมา โจรปปาโตติ วุจฺจติ. สา ตสฺส ปพฺพตสฺส มตฺถเก ฐตฺวา พลิกมฺมนฺเต สามิ กโรหีติ อาห. โส ตุณฺหี อโหสิ. ปุน ตาย กสฺมา สามิ ตุณฺหีภูโตสีติ วุตฺเต ตํ อาห น มยฺหํ พลิกมฺเมน อตฺโถ วญฺเจตฺวา ปน ตํ

อาทาย อาคโตมฺหีติ. กึการณา สามีติ. ตํ มาเรตฺวา ตว อาภรณานิ คเหตฺวา ปลายนตฺถายาติ. สา มรณภยตชฺชิตา อาห สามิ อหญฺจ อาภรณานิ จ เม ตว สนฺตกาเนว กสฺมา เอวํ วเทสีติ. โส มา เอวํ กโรหีติ ปุนปฺปุนํ ยาจิยมาโนปิ มาเรมิเอวาติ อาห. เอวํ สนฺเต กินฺเต มม มรเณน อิมานิ อาภรณานิ คเหตฺวา มยฺหํ ชีวิตํ เทหิ อิโต ปฏฺฐาย มํ มตาติ ธาเรหิ ทาสี วา เต หุตฺวา หตฺถกมฺมํ กริสฺสามีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

อิเม สุวณฺณเกยูรา สพฺเพ เวฬุริยามยา
สพฺพญฺจ คณฺห ภทฺทนฺเต มมํ ทาสิญฺจ สาวยาติ[๑].

ตํ สุตฺวา โจโร เอวํ กเต ตฺวํ คนฺตฺวา[๒] มาตาปิตูนํ อาจิกฺขิสฺสสิ มาเรสฺสามิเยว ตฺวํ มา พาฬฺหํ ปริเทวีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

มา พาฬฺหํ ปริเทเวสิ ขิปฺปํ พนฺธาหิ ภณฺฑกํ
น ตุยฺหํ ชีวิตํ อตฺถิ สพฺพํ คณฺหามิ ภณฺฑกนฺติ.

สา จินฺเตสิ อโห อิทํ กมฺมํ ภาริยํ ปญฺญา นาม น ปจิตฺวา ขาทนตฺถาย กตา อถ โข วิจารณตฺถาย กตา ชานิสฺสามิสฺส กตฺตพฺพนฺติ. อถ นํ สา อาห สามิ ยทา ตฺวํ โจโรติ คเหตฺวา นียสิ ตทา อหํ มาตาปิตูนํ อาจิกฺขึ เต สหสฺสํ วิสฺสชฺเชตฺวา ตํ อานาเปตฺวา เคเห กรึสุ ตโต ปฏฺฐาย อหํ ตุยฺหํ อุปการิกา อชฺช เม สุทิฏฺฐํ กตฺวา อตฺตานํ วนฺทิตุํ

๑. ม. อิทํ สุวณฺณเกยูรํ มุตฺตา เวฬุริยา พหู
สพฺพํ หรสฺสุ ภทฺทนฺเต มํ จ ทาสีติ สาวยาติ.

๒. ยุ. เอวํ กเถตฺวา คนฺตฺวา.

เทหีติ. โส สาธุ ภทฺเท สุทิฏฺจํ กตฺวา วนฺทาหีติ วตฺวา ปพฺพตนฺเต อฏฺฐาสิ. อถ นํ สา ติกฺขตฺตุํ ปทกฺขิณํ กตฺวา จตูสุ ฐาเนสุ วนฺทิตฺวา สามิ อิทํ เม ปจฺฉิมทสฺสนํ อิทานิ ตุยฺหํ วา มม ทสฺสนํ มยฺหํ วา ตว ทสฺสนํ นตฺถีติ ปุรโต จ ปจฺฉโต จ อาลิงฺคิตฺวา ปมตฺตํ หุตฺวา ปพฺพตนฺเต ฐิตํ ปิฏฺฐิปสฺเส ฐตฺวา เอเกน หตฺเถน ขนฺเธ คเหตฺวา เอเกน ปิฏฺฐิกจฺฉาย คเหตฺวา ปพฺพตปปาเต ขิปิ. โส ปพฺพตกุจฺฉิยํ ปฏิหโต ขณฺฑาขณฺฑํ หุตฺวา ภูมิยํ ปติ. โจรปปาตมตฺถเก อธิวตฺถา เทวตา เตสํ ทฺวินฺนํปิ กิริยํ ทิสฺวา ตสฺสา อิตฺถิยา สาธุการํ ทตฺวา อิมํ คาถมาห

" น โส สพฺเพสุ ฐาเนสุ ปุริโส โหติ ปณฺฑิโต
อิตฺถีปิ ปณฺฑิตา โหติ ตตฺถ ตตฺถ วิจกฺขณาติ."

สาปิ โจรํ ปปาเต ขิปิตฺยา [จินฺเตสิ] สจาหํ เคหํ คมิสฺสามิ สามิโก เต กหนฺติ ปุจฺฉิสฺสนฺติ สจาหํ เอวํ ปุฏฺฐา มาริโต เมติ วกฺขามิ ทุพฺพินีเต สหสฺสํ ทตฺวา สามิกํ อานาเปตฺวา อิทานิ นํ มาเรสีติ มํ มุขสตฺตีหิ วิชฺฌิสฺสนฺติ อาภรณตฺถาย มํ โส มาเรตุกาโม อโหสีติ วุตฺเตปิ น สทฺทหิสฺสนฺติ อลํ เม เคเหนาติ ตตฺเถว อาภรณานิ ฉฑฺเฑตฺวา อรญฺญํ ปวิสิตฺวา อนุปุพฺเพน วิจรนฺตี เอกํ ปริพฺพาชกานํ อสฺสมํ ปตฺวา วนฺทิตฺวา มยฺหํ ภนฺเต ตุมฺหากํ สนฺติเก ปพฺพชฺชํ เทถาติ อาห. อถ นํ ปพฺพาเชสุํ. สา ปพฺพชิตฺวาว ปุจฺฉิ ภนฺเต ตุมฺหากํ

ปพฺพชฺชาย กึ อุตฺตมนฺติ. ภทฺเท ทสสุ วา กสิเณสุ ปริกมฺมํ กตฺวา ฌานํ นิพฺพตฺเตตพฺพํ วาทสหสฺสํ วา อุคฺคณฺหิตพฺพํ อยํ อมฺหากํ ปพฺพชฺชาย อุตฺตมตฺโถติ. ฌานนฺตาว นิพฺพตฺเตตุํ อหํ น สกฺขิสฺสามิ วาทสหสฺสํ ปน อุคฺคณฺหิสฺสามิ อยฺยาติ. อถ นํ เต วาทสหสฺสํ อุคฺคณฺหาเปตฺวา อุคฺคหิตํ เต สิปฺปํ อิทานิ ตฺวํ ชมฺพุทีปตเล วิจริตฺวา อตฺตนา สทฺธึ ปญฺหํ กเถตุํ สมตฺถํ โอโลเกหีติ ตสฺสา หตฺเถ ชมฺพุสาขํ ทตฺวา อุยฺโยเชสุํ คจฺฉ ภทฺเท สเจ โกจิ คิหิภูโต ตยา สทฺธึ ปญฺหํ กเถตุํ สกฺโกติ ตสฺเสว ปาทปริจาริกา ภว สเจ ปพฺพชิโต สกฺโกติ ตสฺส สนฺติเก ปพฺพชาหีติ. สา นาเมน ชมฺพุปริพฺพาชิกา นาม หุตฺวา ตโต นิกฺขมิตฺวา ทิฏฺฐทิฏฺเฐ ปญฺหํ ปุจฺฉนฺตี วิจรติ. ตาย สทฺธึ กเถตุํ สมตฺโถ นาม นาโหสิ. อิโต ชมฺพุ-ปริพฺพาชิกา อาคจฺฉตีติ สุตฺวาว มนุสฺสา ปลายนฺติ. สา คามํ วา นิคมํ วา ภิกฺขาย ปวิสนฺตี คามทฺวาเร วาลิการาสึ กตฺวา ตตฺถ ชมฺถุสาขํ ฐเปตฺวา มยา สทฺธึ กเถตุํ สมตฺโถ ชมฺพุสาขํ มทฺทตูติ วตฺวา คามํ ปาวิสิ. ตํ ฐานํ โกจิ อุปสงฺกมิตุํ สมตฺโถ นาม นาโหสิ. สาปิ มิลาตาย ชมฺพุสาขาย อญฺญํ สาขํ คณฺหาติ อิมินา นีหาเรน วิจรนฺตี สาวตฺถึ ปตฺวา คามทฺวาเร สาขํ ฐเปตฺวา วุตฺตนเยเนว วตฺวา ภิกฺขาย ปาวิสิ. สมฺพหุลา ทารกา สาขํ ปริวาเรตฺวา อฏฺฐํสุ.

ตทา สารีปุตฺตตฺเถโร ปิณฺฑาย จริตฺวา กตภตฺตกิจฺโจ

นครา นิกฺขมนฺโต เต ทารเก สาขํ ปริวาเรตฺวา ฐิเต ทิสฺวา
กึ อิทนฺติ ปุจฺฉิ. ทารกา เถรสฺส ตํ ปวตฺตึ อาจิกฺขึสุ.
เตนหิ ทารกา อิมํ สาขํ มทฺทถาติ. ภายาม ภนฺเตติ.
อหํ ปญฺหํ กเถสฺสามิ มทฺทถ ตุมฺเหติ. เต เถรสฺส วจเนน
ชาตุสฺสาหา ตถา กตฺวา นทนฺตา รชํ อุกฺขิปึสุ. ปริพฺพาชิกา
อาคนฺตฺวา เต ปริภาสิตฺวา ตุมฺเหหิ สทฺธึ มม ปญฺเหน
กิจฺจํ นตฺถิ กสฺมา เม สาขํ มทฺทิตฺถาติ อาห. อยฺเยนมฺห
มทฺทาปิตาติ อาหํสุ. ภนฺเต ตุมฺเหหิ เม สาขา มทฺทาปิตาติ.
อาม ภคินีติ. เตนหิ มยา สทฺธึ ปญฺหํ กเถถาติ. สาธุ
กเถสฺสามีติ. สา วฑฺฒมานกจฺฉายาย ปญฺหํ ปุจฺฉิตุํ เถรสฺส
สนฺติกํ อคมาสิ. สกลนครํ สงฺขุภิ ทฺวินฺนํ ปณฺฑิตานํ กถํ
โสสฺสามาติ. นาครา ตาย สทฺธึเยว คนฺตฺวา เถรํ วนฺทิตฺวา
เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. ปริพฺพาชิกา เถรํ อาห ภนฺเต ปุจฺฉามิ
เต ปญฺหนฺติ. ปุจฺฉ ภคินีติ. สา วาทสหสฺสํ ปุจฺฉิ. ปุจฺฉิตํ
ปุจฺฉิตํ เถโร วิสฺสชฺเชสิ. อถ นํ เถโร อาห เอตฺตกา เอว เต
ปญฺหา อญฺเญปิ อตฺถีติ. เอตฺตกา เอว ภนฺเตติ. ตยา พหู
ปญฺหา ปุฏฺฐา มยํปิ เอกํ ปุจฺฉาม วิสฺสชฺเชสฺสสิ โนติ. ชานมานา
วิสฺสชฺเชสฺสามิ[๑] ปุจฺฉถ ภนฺเตติ. เถโร เอกํ นาม กินฺติ ปญฺหํ
ปุจฺฉิ. สา เอวเมส วิสฺสชฺชิตพฺโพติ อชานนฺตี กึ นาเมตํ

๑. สี. ยุ. ชานมานา วิสฺสชฺเชสฺสามีติ. นตฺถิ.

ภนฺเตติ ปุจฺฉิ. พุทฺธมนฺโต[๑] นาม ภคินีติ. มยฺหํปิ ตํ เทถ ภนฺเตติ. สเจ มาทิสา ภวิสฺสสิ ทสฺสามีติ. เตนหิ มํ ปพฺพาเชถาติ. เถโร ภิกฺขุนีนํ อาจิกฺขิตฺวา ปพฺพชาเปสิ. สา ปพฺพชิตฺวา ลทฺธูปสมฺปทา กุณฺฑลเกสีเถรี นาม หุตฺวา กติปาหสฺเสว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ.

ภิกฺขู ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ กุณฺฑลเกสีเถริยา ธมฺมสฺสวนํ พหุํ นตฺถิ ปพฺพชิตกิจฺจมสฺสา มตฺถกํ ปตฺตํ เอเกน กิร โจเรน สทฺธึ มหาสงฺคามํ กตฺวา ชิตฺวา อาคตาติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย มฺนามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว มยา เทสิตธมฺมํ อปฺปํ วา พหุํ วาติ มา มินาถ อนตฺถกํ ปทํ สตํปิ เสยฺโย น โหติ ธมฺมปทํ ปน เอกมฺปิ เสยฺโยว อวเสสโจเร ชินนฺตสฺส จ ชโย นาม น โหติ อชฺฌตฺติเก กิเลสโจเร ชินนฺตสฺเสว ปน ชโย นาม โหตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

" โย จ คาถา สตํ ภาเส อนตฺถปทสญฺหิตา
เอกํ ธมฺมปทํ เสยฺโย ยํ สุตฺวา อุปสมฺมติ.
โย สหสฺสํ สหสฺเสน สงฺคาเม มานุเส ชิเน
เอกญฺจ เชยฺยมตฺตานํ ส เว สงฺคามชุตฺตโมติ. "

ตตฺถ **คาถา สตนฺติ** โย จ ปุคฺคโล สตปริจฺเฉทา

๑. สี. ยุ. พุทฺธปญฺหํ. ม. พุทฺธปญฺโห.

พหู คาถา ภาเสยฺยาติ อตฺโถ. **อนตฺถปทสญฺหิตาติ** อากาส-วณฺณนาทิวเสน อนตฺถเกหิ ปเทหิ สญฺหิตา. **ธมฺมปทนฺติ** อตฺถสาธกํ ขนฺธาทิปฺปฏิสํยุตฺตํ. จตฺตารีมานิ ปริพฺพาชกา ธมฺมปทานิ กตมานิ จตฺตาริ อนภิชฺฌา ปริพฺพาชกา ธมฺมปทํ อพฺยาปาโท ปริพฺพาชกา ธมฺมปทํ สมฺมาสติ ปริพฺพาชกา ธมฺมปทํ สมฺมาสมาธิ ปริพฺพาชกา ธมฺมปทนฺติ[๑] เอวํ วุตฺเตสุ จตูสุ ธมฺมปเทสุ เอกมฺปิ ธมฺมปทํ เสยฺโย.

โย สหสฺสํ สหสฺเสนาติ โย เอโก สงฺคามโยโธ สหสฺเสน คุณิตํ สหสฺสํ มนุสฺเส เอกสฺมึ สงฺคาเม ชิเนยฺย ทส มนุสฺส-สตสหสฺสานิ ชินิตฺวา ชยํ อาหเรยฺย อยํปิ สงฺคามชินตํ อุตฺตโม นาม น โหติ. **เอกญฺจ เชยฺยมตฺตานนฺติ** โย ปน รตฺติฏฺฐาน-ทิวาฏฺฐาเนสุ อชฺฌตฺติกกมฺมฏฺฐานํ สมฺมสนฺโต อตฺตโน โลภาทิกฺ-กิเลสชเยน อตฺตานํ ชิเนยฺย. **ส เว สงฺคามชุตฺตโมติ** โส สงฺคามชินตํ อุตฺตโม ปวโร สงฺคามสีสโยโธติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

กุณฺฑลเกสีเถรีวตฺถุ.

----

๑. องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๓๘.

๔. อนตฺถปุจฺฉกพฺราหฺมณ วตฺถุ. [๘๔]

อตฺตา หเวติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อนตฺถปุจฺฉกพฺราหฺมณํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร พฺราหฺมโณ กึ นุ โข สมฺมาสมฺพุทฺโธ อตฺถเมว ชานาติ อุทาหุ อนตฺถมฺปิ ปุจฺฉิสฺสามิ นนฺติ สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิ ภนฺเต ตุมฺเห อตฺถเมว ชานาถ มญฺเญ โน อนตฺถนฺติ. อตฺถญฺจาหํ พฺราหฺมณ ชานามิ อนตฺถญฺจาติ. เตนหิ เม อนตฺถํ กเถถาติ. อถสฺส สตฺถา อิมํ คาถมาห

" อุสฺสูรเสยฺยํ อาลสฺยํ จณฺฑิกฺกํ ทีฆโสตฺติยํ[๑]
เอกสฺสทฺธานคมนํ ปรทารูปเสวนํ
เอตํ พฺราหฺมณ เสวสฺสุ อนตฺถํ เต ภวิสฺสตีติ."

ตํ สุตฺวา พฺราหฺมโณ สาธุการมทาสิ สาธุ สาธุ คณาจริย คณเชฏฺฐก ตุมฺเหว อตฺถญฺจ ชานาถ อนตฺถญฺจาติ. เอวํ พฺราหฺมณ อตฺถานตฺถชานนโก นาม มยา สทิโส นตฺถีติ. อถสฺส สตฺถา อชฺฌาสยํ อุปธาเรตฺวา พฺราหฺมณ เกน กมฺเมน ชีวสีติ ปุจฺฉิ. ชูตกมฺเมน โภ โคตมาติ. กึ ปน เต ชโย โหติ ปราชโยติ. ชโยปิ ปราชโยปีติ วุตฺเต พฺราหฺมณ อปฺปมตฺตโก เอส ปรํ ชินนฺตสฺส ชโย นาม น เสยฺโย โย ปน กิเลสชเยน อตฺตานํ ชินาติ ตสฺส ชโย เสยฺโย น หิ ตํ ชยํ โกจิ ปราชยํ กาตุํ สกฺโกตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา

๑. ม. ทีฆโสณฺฑิยํ.

ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

" อตฺตา หเว ชิตํ เสยฺโย ยา จายํ อิตรา ปชา
อตฺตทนฺตสฺส โปสสฺส นิจฺจํ สญฺญตจาริโน
เนว เทโว น คนฺธพฺโพ น มาโร สห พฺรหฺมุนา
ชิตํ อปชิตํ กยิรา ตถารูปสฺส ชนฺตุโนติ. "

ตตฺถ **หเวติ** นิปาโต. ชิตนฺติ ลิงฺควิปลฺลาโส. อตฺตโน กิเลสชเยน อตฺตา ชิโต เสยฺโยติ อตฺโถ. **ยา จายํ อิตรา ปชาติ** ยา ปนายํ อวเสสา ปชา ชูเตน วา ธนหรเณน วา สงฺคาเม พลาภิภเวน วา ชิตา ภเวยฺย ตํ ชินนฺเตน ยํ ชิตํ. น ตํ เสยฺโยติ อตฺโถ. กสฺมา ปน ตเทว ชิตํ เสยฺโย อิทํ น เสยฺโยติ. ยสฺมา อตฺตทนฺตสฺส .เป. ตถารูปสฺส ชนฺตุโนติ. อิทํ วุตฺติ โหติ ยสฺมา หิ ยฺวายํ นิกฺกิเลสตาย อตฺตทนฺโต โปโส ตสฺส อนงฺคณสฺส[๑] กายาทีหิ นิจฺจํ สญฺญตจาริโน เอวรูปสฺส อิเมหิ กายสญฺญมาทีหิ สญฺญตสฺส ชนฺตุโน เทโว วา คนฺธพฺโพ วา มาโร วา ปน พฺรหฺมุนา สห อุฏฺฐหิตฺวา อหมสฺส ชิตํ อปชิตํ กริสฺสามิ มคฺคภาวนาย ปหีเน กิเลเส ปุน อุปฺปาเทสฺสามีติ ฆเฏนฺโตปิ ยถา ธนาทีหิ ปราชิโต ปกฺขนฺตโร หุตฺวา อิตเรน ชิตํ ปุน ชินนฺโต อปชิตํ กเรยฺย เอวํ อปชิตํ กาตุํ เนว สกฺกุเณยฺยาติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

อนตฺถปุจฺฉกพฺราหฺมณวตฺถุ.

๑. ม. ยุ. อตฺตทนฺตสฺส.

๕. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส มาตุลพฺราหฺมณ วตฺถุ. [๘๕]

มาเส มาเสติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต สารีปุตฺตตฺเถรสฺส มาตุลพฺราหฺมณํ อารพฺภ กเถสิ.

เถโร กิร ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา อาห กินฺนุ โข พฺราหฺมณ กิญฺจิเทว กุสลํ กโรสีติ. กโรมิ ภนฺเตติ. กึ กโรสีติ. มาเส มาเส สหสฺสปริจฺจาเคน ทานํ ทมฺมีติ. กสฺส เทสีติ. นิคฺคณฺฐานํ ภนฺเตติ. กึ ปตฺถยนฺโตติ. พฺรหฺมโลกํ ภนฺเตติ. กึ ปน พฺรหฺมโลกสฺส อยํ มคฺโคติ. อาม ภนฺเตติ. โก เอวมาหาติ. อาจริเยหิ เม กถิตํ ภนฺเตติ. เนว ตฺวํ พฺรหฺมโลกสฺส มคฺคํ ชานาสิ นปิ เต อาจริยา สตฺถา เอว เอโก ชานาติ เอหิ พฺราหฺมณ พฺรหฺมโลกสฺส เต มคฺคํ กถาเปสฺสามีติ ตํ อาทาย สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา ภนฺเต อยํ พฺราหฺมโณ เอวมาหาติ ตํ ปวตฺตึ อาโรเจตฺวา สาธุ วตสฺส พฺรหฺมโลกมคฺคํ กเถถาติ อาห. สตฺถา เอวํ กิร พฺราหฺมณาติ ปุจฺฉิตฺวา อาม โภ โคตมาติ วุตฺเต พฺราหฺมณ ตยา เอวํ ททมาเนน วสฺสสตํ ทินฺนทานโตปิ มุหุตฺตมตฺตํ ปสนฺนจิตฺเตน มยฺหํ สาวกสฺส โอโลกนํ วา กฏจฺฉุภิกฺขามตฺตทานํ วา มหปฺผลตรนฺติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" มาเส มาเส สหสฺเสน โย ยเชถ สตํ สมํ
เอกญฺจ ภาวิตตฺตานํ มุหุตฺตมปิ ปูชเย
สาเยว ปูชนา เสยฺโย ยญฺเจ วสฺสสตํ หุตนฺติ."

ตตฺถ **สหสฺเสนาติ** สหสฺสปริจฺจาเคน. **โย ยเชถ สตํ สมนฺติ** โย วสฺสสตํ มาเส มาเส สหสฺสํ ปริจฺจชนฺโต โลกิยมหาชนสฺส ทานํ ทเทยฺย. เอกญฺจ **ภาวิตตฺตานนฺติ** โย จ เอกํ คุณวเสน วฑฺฒิตอตฺตานํ เหฏฺฐิมโกฏิยา โสตาปนฺนํ อุปริมโกฏิยา ขีณาสวํ ฆรทฺวาเร สมฺปตฺตํ กฏจฺฉุภิกฺขาทานวเสน วา ยาปนมตฺตาหารทานวเสน วา ถูลสาฏกทานมตฺเตน วา ปูเชยฺย ยํ อิตเรน วสฺสสตํ หุตํ ตโต สาเยว ปูชนา เสยฺโย เสฏฺฐา อุตฺตมาติ อตฺโถ.

เทสนาวสาเน โส พฺราหฺมโณ โสตาปตฺติผลํ ปตฺโต. อญฺเญปิ พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

สารีปุตฺตตฺเถรสฺส มาตุลพฺราหฺมณ วตฺถุ.

----

๖. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส ภาคิเนยฺยพฺราหฺมณ วตฺถุ. [๘๖]

โย จ วสฺสสตํ ชนฺตูติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต สารีปุตฺตตฺเถรสฺส ภาคิเนยฺยํ อารพฺภ กเถสิ.

ตํปิ หิ เถโร อุปสงฺกมิตฺวา อาห กึ พฺราหฺมณ กุสลํ กโรสีติ. อาม ภนฺเตติ. กึ กโรสีติ. มาเส มาเส เอกํ ปสุํ วธิตฺวา อคฺคึ ปริจรามีติ. กิมตฺถํ เอวํ กโรสีติ. พฺรหฺมโลกมคฺโค กิเรโสติ. เกเนวํ กถิตนฺติ. อาจริเยหิ เม ภนฺเตติ. เนว ตฺวํ พฺรหฺมโลกมคฺคํ ชานาสิ นปิ เต อาจริยา เอหิ สตฺถุ สนฺติกํ

คมิสฺสามาติ ตํ สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา ตํ ปวตฺตึ อาโรเจตฺวา อิมสฺส ภนฺเต พฺรหฺมโลกมคฺคํ กเถถาติ อาห. สตฺถา เอวํ กิราติ ปุจฺฉิตฺวา เอวํ โภ โคตมาติ วุตฺเต พฺราหฺมณ วสฺสสตํปิ เอวํ อคฺคึ ปริจรนฺตสฺส ตว อคฺคิปาริจริยา มม สาวกสฺส ขณมตฺตํ ปูชํปิ น ปาปุณาตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" โย จ วสฺสสตํ ชนฺตุ อคฺคึ ปริจเร วเน
เอกญฺจ ภาวิตตฺตานํ มุหุตฺตมปิ ปูชเย
สาเยว ปูชนา เสยฺโย ยญฺเจ วสฺสสตํ หุตนฺติ. "

ตตฺถ **ชนฺตูติ** สตฺตาธิวจนเมตํ. **อคฺคึ ปริจเร วเนติ** นิปฺปปญฺจภาวปฺปตฺถนาย วนํ ปวิสิตฺวาปิ ตตฺถ อคฺคึ ปริจเรยฺย. เสสํ ปุริมสทิสเมวาติ.

เทสนาวสาเน พฺราหฺมโณ โสตาปตฺติผลํ ปาปุณิ. อญฺเญปิ พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

สารีปุตฺตตฺเถรสฺส ภาคิเนยฺยพฺราหฺมณ วตฺถุ.

----

๗. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สหายพฺราหฺมณ วตฺถุ. [๘๗]

ยงฺกิญฺจิ ยิฏฺฐญฺจาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สหายพฺราหฺมณํ อารพฺภ กเถสิ.

ตมฺปิ หิ เถโร อุปสงฺกมิตฺวา กึ พฺราหฺมณ กิญฺจิ กุสลํ

กโรสีติ ปุจฺฉิ. อาม ภนฺเตติ. กึ กโรสีติ. ยิฏฺฐยาคํ ยชามีติ.
ตทา กิร ตํ ยาคํ มหาปริจฺจาเคน ยชนฺติ. อิโต ปรํ เถโร
ปุริมนเยเนว ปุจฺฉิตฺวา ตํ สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา ตํ ปวตฺตึ
อาโรเจตฺวา อิมสฺส ภนฺเต พฺรหฺมโลกมคฺคํ กเถถาติ อาห.
สตฺถา พฺราหฺมณ เอวํ กิราติ ปุจฺฉิตฺวา อามาติ วุตฺเต
พฺราหฺมณ ตยา สํวจฺฉรํ ยิฏฺฐยาคํ ยชนฺเตน โลกิยมหาชนสฺส
ทินฺนทานํ ปสนฺเนน จิตฺเตน มม สาวกานํ วนฺทนฺตานํ อุปฺปนฺน-
กุสลเจตนาย จตุพฺภาคมตฺตํปิ น อคฺฆตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา
ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" ยงฺกิญฺจิ ยิฏฺฐญฺจ หุตญฺจ โลเก
สํวจฺฉรํ ยเชถ ปุญฺญเปกฺโข
สพฺพมฺปิ ตํ น จตุภาคเมติ
อภิวาทนา อุชฺชุคเตสุ เสยฺโยติ. "

ตตฺถ **ยงฺกิญฺจีติ** อนวเสสปริยาทานวจนเมตํ. **ยิฏฺฐนฺติ** เยภุยฺเยน มงฺคลกิริยาทิวเสน ทินฺนทานํ. หุตนฺติ อภิสงฺขริตฺวา กตํ ปาหุนทานญฺเจว กมฺมผลํ สทฺทหิตฺวา กตทานญฺจ. **สํวจฺฉรํ ยเชถาติ** เอกสํวจฺฉรํ นิรนฺตรเมว วุตฺตปฺปการํ ทานํ สกลจกฺกวาเฬปิ โลกิยมหาชนสฺส ทเทยฺย. **ปุญฺญเปกฺโขติ** ปุญฺญํ อิจฺฉนฺโต. **อุชฺชุคเตสูติ** เหฏฺฐิมโกฏิยา โสตาปนฺเนสุ อุปริมโกฏิยา ขีณาสเวสุ. อิทํ วุตฺตํ โหติ เอวรูเปน[๑] ปสนฺเนน จิตฺเตน สรีรํ โอนาเมตฺวา วนฺทนฺตสฺส กุสลเจตนาย ยํ ผลํ ตโต จตุตฺถภาคํปิ สพฺพํ ตํ ทานํ

๑. ม. เอวรูเปสุ.

น อคฺฆติ ตสฺมา อุชฺชุคเตสุ อภิวาทนเมว เสยฺโยติ.

เทสนาวสาเน พฺราหฺมโณ โสตาปตฺติผลํ ปตฺโต อญฺเญปิ พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สหายพฺราหฺมณวตฺถุ.

----

๘. อายุวฑฺฒนกุมาร วตฺถุ. [๘๘]

อภิวาทนสีลิสฺสาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา ทีฆลมฺพิกํ นิสฺสาย อรญฺญกุฏิกายํ วิหรนฺโต ทีฆายุกุมารํ อารพฺภ กเถสิ.

ทีฆลมฺพิกวาสิโน กิร เทฺว พฺราหฺมณา พาหิรกปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา อฏฺจตฺตาฬีส วสฺสานิ ตปจรณํ จรึสุ. เตสุ เอโก ปเวณิ เม นสฺสิสฺสติ วิพฺภมิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา อตฺตนา กตํ ตปปริกฺขารํ ปเรสํ วิกฺกีณิตฺวา โคสเตน เจว กหาปณสเตน จ สทฺธึ ภริยํ ลภิตฺวา กุฏุมฺพํ สณฺฐาเปสิ. อถสฺส ภริยา ทารกํ วิชายิ. อิตโร ปนสฺส สหายโก ปวาสํ คนฺตฺวา ปุนเทว ตํ นครํ ปจฺจาคมิ. โส ตสฺส อาคตภาวํ สุตฺวา ปุตฺตทารํ อาทาย สหายกสฺส ทสฺสนตฺถาย อคมาสิ คนฺตฺวา ปุตฺตํ มาตุ หตฺเถ ทตฺวา สยํ ตาว วนฺทิ. มาตาปิ ปุตฺตํ ปิตุ หตฺเถ ทตฺวา วนฺทิ. โส ทีฆายุกา โหถาติ อาห. ปุตฺเต ปน วนฺทาปิเต ตุณฺหี อโหสิ. อถ นํ กสฺมา ปน ภนฺเต อมฺเห วนฺทิเต[๑] ทีฆายุกา โหถาติ วตฺวา

๑. วนฺทนฺเต (?) สี. อมฺเหหิ วนฺทิโต. ม. ยุ. อมฺเหหิ วนฺทิเต.

อิมสฺส วนฺทนกาเล กิญฺจิ น วเทถาติ อาห. อิมสฺส เอโก อนฺตราโย อตฺถิ พฺราหฺมณาติ. กิตฺตกํ ชีวิสฺสติ ภนฺเตติ. สตฺตาหํ พฺราหฺมณาติ. ปฏิพาหนการณํ อตฺถิ ภนฺเตติ. นาหํ ปฏิพาหน-การณํ ชานามีติ. โก ปน ชาเนยฺย ภนฺเตติ. สมโณ โคตโม ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา ปุจฺฉาหีติ. ตตฺถ คจฺฉนฺโต ตปปริหานิโต ภายามีติ. สเจ เต ปุตฺตสิเนโห อตฺถิ ตปปริหานึ อจินฺตยิตฺวา ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา ปุจฺฉาหีติ. โส สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา สยํ ตาว วนฺทิ. สตฺถา ทีฆายุโก โหหีติ อาห ปชาปติยา วนฺทนกาเลปิ ตสฺสา ตเถว วตฺวา ปุตฺตสฺส วนฺทาปนกาเล ตุณฺหิ อโหสิ. โส ปุริมนเยเนว สตฺถารํ ปุจฺฉิ. สตฺถาปิสฺส ตเถว พฺยากาสิ. โส กิร พฺราหฺมโณ สพฺพญฺญุตญาณํ[1] อปฺปฏิวิชฺฌิตฺวา อตฺตโน มนฺตํ สพฺพญฺญุตญาเณน สํสนฺเทสิ ปฏิพาหนุปายํ ปน น ชานาติ. พฺราหฺมโณ สตฺถารํ ปุจฺฉิ อตฺถิ ปน ภนฺเต ปฏิพาหนุปาโยติ. ภเวยฺย พฺราหฺมณาติ. กึ ภเวยฺยาติ. สเจ ตฺวํ อตฺตโน เคหทฺวาเร มณฺฑปํ กตฺวา ตสฺส มชฺเฌ ปีฐกํ กาเรตฺวา ตํ ปริกฺขิปนฺโต อฏฺฐ วา โสฬส วา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา เตสุ มม สาวเก นิสีทาเปตฺวา สตฺตาหํ นิรนฺตรํ ปริตฺตํ กาเรตุํ สกฺกุเณยฺยาสิ เอวมสฺส อนฺตราโย วินสฺเสยฺยาติ. โภ โคตม มยา มณฺฑปาทีนิ สกฺกา กาตุํ ตุมฺหากํ ปน สาวเก กถํ ลจฺฉามีติ. ตยา เอตฺตเก กเต อหํ มม สาวเก ปหิณิสฺสามีติ. สาธุ โภ โคตมาติ โส อตฺตโน เคหทฺวาเร สพฺพนฺตํ กิจฺจํ

๑. สพฺพญฺญุตา เอว ญาณํ สพฺพญฺญุตญาณํ. อาการสฺส รสฺสตฺตํ. ณสฺส ทฺวิตฺตํ นตฺถิ.

นิฏฺฐาเปตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ อคมาสิ. สตฺถา ภิกฺขู ปหิณิ. เต คนฺตฺวา ตตฺถ นิสีทึสุ. ทารกมฺปิ ปีฐกาย นิปชฺชาเปสุํ. ภิกฺขู สตฺต รตฺตินฺทิวา[๑] นิรนฺตรํ ปริตฺตํ ภณึสุ. สตฺตเม ทิวเส สยํ สตฺถา อาคจฺฉิ. ตสฺมึ คเต[๒] สพฺพจกฺกวาเฬ เทวตา สนฺนิปตึสุ. เอโก ปน อวรุทฺธโก ยกฺโข ทฺวาทส สํวจฺฉรานิ เวสฺสวณํ อุปฏฺฐหิตฺวา ตสฺส สนฺติกา วรํ ลภนฺโต อิโต สตฺตเม ทิวเส อิมํ ทารกํ คณฺเหยฺยาสีติ ลภิ ตสฺมา โสปิ อาคนฺตฺวา อฏฺฐาสิ. สตฺถริ ปน ตตฺถ คเต มเหสกฺขาสุ เทวตาสุ สนฺนิปติตาสุ อปฺเปสกฺขา เทวตา โอสกฺกิตฺวา โอกาสํ อลภมานา ทฺวาทส โยชนานิ ปฏิกฺกมึสุ. อวรุทฺธโกปิ ตเถว ปฏิกฺกนฺโต อฏฺฐาสิ. สตฺถาปิ สพฺพรตฺตึ ปริตฺตมกาสิ. สตฺตาเห วีติวตฺเต อวรุทฺธโก ทารกํ น ลภิ. อฏฺฐเม ปน ทิวเส อรุเณ อุคฺคตมตฺเตเยว ทารกํ อาเนตฺวา สตฺถารํ วนฺทาเปสุํ. สตฺถา ทีฆายุโก โหหีติ อาห. กีวจิรํ ปน โภ โคตม ทารโก ชสฺสตีติ. วีสวสฺสสตํ พฺราหฺมณาติ. อถสฺส อายุวฑฺฒนกุมาโรติ นามํ กรึสุ. โส วุฑฺฒิมนฺวาย ปญฺจหิ อุปาสกสเตหิ ปริวุโต วิจริ.

อเถกทิวสํ ภิกฺขู ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ ปสฺสถาวุโส อายุวฑฺฒนกุมาเรน กิร สตฺตเม ทิวเส มริตพฺพํ อภวิสฺส โส อิทานิ [วีสวสฺสสตฏฺฐายี หุตฺวา] ปญฺจหิ อุปาสกสเตหิ ปริวุโต วิจรติ อตฺถิ มญฺเญ อิเมสํ สตฺตานํ อายุวฑฺฒนการณนฺติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ

๑. ม. สตฺตรตฺตินฺทิวํ. ๒. ม. อาคเต.

ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว น เกวลํ อายุวฑฺฒนเมว อิเม ปน สตฺตา คุณวนฺโต วนฺทนฺตา จตูหิ การเณหิ วฑฺฒนฺติ ปริสฺสยโต มุจฺจนฺติ ยาวตายุกเมว ติฏฺฐนฺตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" อภิวาทนสีลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน
จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลนฺติ. "

ตตฺถ **อภิวาทนสีลิสฺสาติ** วนฺทนสีลิสฺส อภิณฺหํ วนฺทนกิจฺจํ ปสุตสฺสาติ อตฺโถ. **วุฑฺฒาปจายิโนติ** คิหิสฺส ตทหุปฺปพฺพชิเต ทหรสามเณเรปิ ปพฺพชิตสฺส วา ปน ปพฺพชฺชาย วา อุปสมฺปทาย วา วุฑฺฒตเร คุณวุฑฺเฒ อปจายมานสฺส อภิวาทเนน วา นิจฺจํ ปูเชนฺตสฺสาติ อตฺโถ. **จตฺตาโร** ธมฺมาติ อายุมฺหิ วฑฺฒมาเน ยตฺตกํ กาลํ ตํ วฑฺฒติ อิตเรปิ ตตฺตกํ วฑฺฒนฺติเยว. เยน หิ ปญฺญาส วสฺสายุ สํวตฺตนิกํ กุสลํ กตํ ปญฺจวีสติวสฺสกาเลปิสฺส ชีวิตนฺตราโย อุปฺปชฺเชยฺย โส อภิวาทนสีลตาย ปฏิปฺปสฺสมฺภติ. โส ยาวตายุกเมว ติฏฺฐติ. วณฺณาทโยปิสฺส อายุนาว สทฺธึ วฑฺฒนฺติ. อิโต อุตฺตรีปิ เอเสว นโย. อนนฺตราเยน ปวตฺตสฺส ปน อายุโน วฑฺฒนํ นาม นตฺถีติ.

เทสนาวสาเน อายุวฑฺฒนกุมาโร ปญฺจหิ อุปาสกสเตหิ สทฺธึ โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ อญฺเญปิ พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

อายุวฑฺฒนกุมาร วตฺถุ.

----

๙. สงฺกิจฺจสามเณร วตฺถุ. [๘๙]

โย จ วสฺสสตํ ชีเวติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต สงฺกิจฺจสามเณรํ อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิยํ กิร ตึสมตฺตา กุลปุตฺตา ธมฺมกถํ สุตฺวา สตฺถุ สาสเน อุรํ ทตฺวา ปพฺพชึสุ. เต อุปสมฺปทาย ปญฺจวสฺสา หุตฺวา สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา คนฺถธุรํ วิปสฺสนาธุรนฺติ เทฺว ธุรานิ สุตฺวา มหลฺลกกาเล ปพฺพชิตตฺตา คนฺถธุเร อุสฺสาหํ อกตฺวา วิปสฺสนาธุรํ ปูเรตุกามา ยาว อรหตฺตา กมฺมฏฺฐานํ กถาเปตฺวา ภนฺเต เอกํ อรญฺญายตนํ คมิสฺสามาติ สตฺถารํ อาปุจฺฉึสุ. สตฺถา กตรณฺฐานํ คมิสฺสถาติ ปุจฺฉิตฺวา อสุกํ นามาติ วุตฺเต ตตฺถ เตสํ เอกํ วิฆาสาทํ นิสฺสาย ภยํ อุปฺปชฺชิสฺสติ ตญฺจ ปน สงฺกิจฺจสามเณเร คเต วูปสมิสฺสติ อถ เนสํ ปพฺพชิตกิจฺจํ ปาริปูรึ คมิสฺสตีติ อญฺญาสิ.

สงฺกิจฺจสามเณโร นาม สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สามเณโร สตฺตวสฺสิโก ชาติยา. ตสฺส กิร มาตา สาวตฺถิยํ อฑฺฒกุลสฺส ธีตา. สา ตสฺมึ กุจฺฉิคเต เอเกน พฺยาธินา ตํขณญฺเญว กาลมกาสิ. ตสฺสา ฌาปิยมานาย ฐเปตฺวา คพฺภมํสํ เสสมํสํ ฌายิ. อถสฺสา คพฺภมํสํ จิตกา โอตาเรตฺวา ทฺวีสุ ตีสุ ฐาเนสุ สูเลหิ วิชฺฌึสุ. สูลโกฏิ ทารกสฺส อกฺขิโกฏึ ปหริ. เอวํ คพฺภมํสํ วิชฺฌิตฺวา องฺคารราสิมฺหิ ขิปิตฺวา องฺคาเรเหว ปฏิจฺฉาเทตฺวา

ปกฺกมึสุ. คพฺภมํสํ ฌายิ. องฺคารมตฺถเก ปน สุวณฺณพิมฺพสทิโส ทารโก ปทุมคพฺภนิปนฺโน วิย อโหสิ. ปจฺฉิมภวิกสตฺตสฺส หิ สิเนรุนา โอตฺถริยมานสฺสาปิ อรหตฺตํ อปฺปตฺวา ชีวิตกฺขโย นาม นตฺถิ. ปุนทิวเส จิตกํ นิพฺพาเปสฺสามาติ อาคตา ตถานิปนฺนํ ทารกํ ทิสฺวา อจฺฉริยพฺภูตจิตฺตชาตา กถญฺหิ นาม เอตฺตเกสุ ทารูสุ สกลสรีเร ฌาปิยมาเน ทารโก น ฌายิ กินฺนุ โข ภวิสฺสตีติ ทารกํ อาทาย อนฺโตคามํ เนตฺวา[๑] เนมิตฺตเก ปุจฺฉึสุ. เนมิตฺตกา สเจ อยํ ทารโก อคารํ อชฺฌาวสิสฺสติ ยาว สตฺตมา กุลปริวฏฺฏา ญาตกา ทุคฺคตา น ภวิสฺสนฺติ สเจ ปพฺพชิสฺสติ ปญฺจหิ สมณสเตหิ ปริวุโต วิจริสฺสตีติ อาหํสุ. ตสฺส สงฺกุนา อกฺขิโกฏิยา ภินฺนตฺตา สงฺกิจฺโจติ[๒] นามํ กรึสุ. โส อปเรน สมเยน สงฺกิจฺโจติ ปญฺญายิ. อถ นํ ญาตกา โหตุ วุฑฺฒิตกาเล นํ อมฺหากํ อยฺยสฺส สารีปุตฺตสฺส สนฺติเก ปพฺพาเชสฺสามาติ โปสยึสุ. โส สตฺตวสฺสิกกาเล ตว กุจฺฉิยํ วสนกาเล มาตา เต กาลมกาสิ ตสฺสา สรีเร ฌาปิยมาเนปิ ตฺวํ น ฌายีติ กุมารกานํ กถํ สุตฺวา อหํ กิร เอวรูปา ภยา มุตฺโต กึ เม ฆเรน ปพฺพชิสฺสามีติ ญาตกานํ อาโรเจสิ. เต สาธุ ตาตาติ สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สนฺติกํ เนตฺวา ภนฺเต อิมํ ปพฺพาเชถาติ อทํสุ. เถโร ตจปญฺจกกมฺมฏฺฐานํ ทตฺวา ปพฺพาเชสิ.

๑. สี. ม. ยุ. คนฺตฺวา ๒. อญฺเญน ปาเฐน ภวิตพฺพํ. ลทฺธโปตฺถเกสุ ปน น ทิสฺสติ.

โส ขุรคฺเคเยว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ. อยํ สงฺกิจฺจสามเณโร นาม.

สตฺถา เอตสฺมึ คเต ตํ ภยํ วูปสมิสฺสติ อถ เตสํ ปพฺพชิตกิจฺจํ ปาริปูรึ คมิสฺสตีติ ญตฺวา ภิกฺขเว ตุมฺหากํ เชฏฺฐภาติกํ สารีปุตฺตํ โอโลเกตฺวา คจฺฉถาติ อาห. เต สาธูติ วตฺวา เถรสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา กิมาวุโสติ วุตฺเต มยํ สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา อรญฺญํ ปวิสิตุกามา หุตฺวา อาปุจฺฉิมฺหา อถ โน สตฺถา เอวมาห ตุมฺหากํ เชฏฺฐภาติกํ โอโลเกตฺวา คจฺฉถาติ เตนมฺห อิธาคตาติ. สตฺถารา อิเม เอกํ การณํ ทิสฺวา อิธ ปหิตา ภวิสฺสนฺติ กินฺนุ โข เอตนฺติ อาวชฺเชนฺโต ตมตฺถํ ญตฺวา อาห อตฺถิ ปน โว อาวุโส สามเณโรติ. นตฺถิ อาวุโสติ. สเจ นตฺถิ อิมํ สงฺกิจฺจสามเณรํ คเหตฺวา คจฺฉถาติ. อลํ อาวุโส สามเณรํ นิสฺสาย โน ปลิโพโธ ภวิสฺสติ กึ อรญฺเญ วสนฺตานํ สามเณเรนาติ. น อาวุโส อิมํ นิสฺสาย ตุมฺหากํ ปลิโพโธ ภวิสฺสติ อปิจ โข ปน ตุมฺเห นิสฺสาย อิมสฺส ปลิโพโธ ภวิสฺสติ สตฺถาปิ ตุมฺเห มม สนฺติกํ ปหิณนฺโต ตุมฺเหหิ สทฺธึ สามเณรสฺส ปหิณนํ ปจฺจาสึสนฺโต ปหิณิ อิมํ คเหตฺวา คจฺฉถาติ. เต สาธูติ อธิวาเสตฺวา สามเณเรน สทฺธึ เอกตฺตึสชนา เถรํ อปโลเกตฺวา วิหารา นิกฺขมฺม จาริกํ จรนฺตา วีสโยชนสตมตฺถเก เอกํ สหสฺสกุลิกํ คามํ ปาปุณึสุ. มนุสฺสา เต ทิสฺวา ปสนฺนจิตฺตา

สกฺกจฺจํ ปริวิสิตฺวา ภนฺเต กตฺถ คมิสฺสถาติ ปุจฺฉิตฺวา ยถาผาสุกฏฺฐานํ อาวุโสติ วุตฺเต ปาทมูเล นิปชฺชิตฺวา มยํ ภนฺเต อยฺเยสุ อิมํ นิสฺสาย อนฺโตวสฺสํ วสนฺเตสุ ปญฺจ สีลานิ สมาทาย อุโปสถกมฺมํ กริสฺสามาติ ยาจึสุ. เถรา อธิวาเสสุํ. อถ เนสํ มนุสฺสา รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐานจงฺกมนปณฺณสาลํ สํวิทหิตฺวา อชฺช มยํ เสฺว มยนฺติ อุสฺสาหปฺปตฺตา อุปฏฺฐานมกํสุ. เถรา วสฺสูปนายิกาทิวเส กติกวตฺตํ กรึสุ อาวุโส อมฺเหหิ ธรมานก-พุทฺธสฺส สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คหิตํ น โข ปน สกฺกา อญฺญตฺร ปฏิปตฺติสมฺปทาย พุทฺเธ อาราเธตุํ อมฺหากญฺจ อปายทฺวารานิ วิวฏาเนว ตสฺมา อญฺญตฺร ปาโต ภิกฺขาจารเวลาย สายํ เถรุปฏฺฐานเวลาย จ เสสกาเล เทฺว เอกฏฺฐาเน น ภวิสฺสาม ยสฺส อผาสุกํ ภวิสฺสติ เตน คณฺฑิยา ปหฏาย ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เภสชฺชํ กริสฺสาม อิโต อญฺญสฺมึ รตฺติภาเค วา ทิวสภาเค วา อปฺปมตฺตา กมฺมฏฺฐานํ อนุยุญฺชิสฺสามาติ.

เตสุ เอวํ กติกํ กตฺวา วิหรนฺเตสุ เอโก ทุคฺคตปุริโส ธีตรํ อุปนิสฺสาย ชีวนฺโต ตสฺมึ ฐาเน ทุพฺภิกฺเข อุปฺปนฺเน อปรํ ธีตรํ นิสฺสาย ชีวิตุกาโม มคฺคํ ปฏิปชฺชิ. เถราปิ คาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา วสนฏฺฐานํ อาคจฺฉนฺตา อนฺตรามคฺเค เอกิสฺสา นทิยา นหาตฺวา วาลิกาปุลิเน นิสีทิตฺวา ภตฺตกิจฺจํ กรึสุ. ตสฺมึ ขเณ โส ตํ ฐานํ ปตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. อถ นํ เถรา กหํ คจฺฉสีติ ปุจฺฉึสุ. โส ตมตฺถํ อาโรเจสิ. เถรา ตสฺมึ

การุญฺญํ อุปฺปาเทตฺวา อุปาสก อติวิย ฉาโตสิ คจฺฉ ปณฺณํ
อาหร เอกเมกํ เต ภตฺตปิณฺฑํ ทสฺสามาติ วตฺวา เตน ปณฺเณ
อาหเฏ อตฺตนา อตฺตนา ภุญฺชนนิยาเมเนว สูปพฺยญฺชเนหิ
สนฺเนหิตฺวา[๑] เอกเมว ปิณฺฑมทํสุ. เอตเทว กิร วตฺตํ[๒]
โภชนกาเล อาคตสฺส ภตฺตํ ททมาเนน ภิกฺขุนา อคฺคภตฺตํ อทตฺวา อตฺตนา
ภุญฺชนนิยาเมเนว โถกํ วา พหุํ วา ทาตพฺพํ ตสฺมา เตปิ
ตถา อทํสุ. โส กตภตฺตกิจฺโจ เถเร วนฺทิตฺวา ปุจฺฉิ กึ
ภนฺเต อยฺยา เกนจิ นิมนฺติตาติ. นตฺถิ อุปาสก นิมนฺตนํ
มนุสฺสา เทวสิกํ เอวรูปเมว อาหารํ เทนฺตีติ. โส จินฺเตสิ
มยํ นิจฺจกาลํ อุฏฺฐาย สมุฏฺฐาย กมฺมํ กโรนฺตาปิ เอวรูปํ
อาหารํ ลทฺธุํ น สกฺโกม กึ เม อญฺญตฺถ คเตน อิเมสญฺเญว
สนฺติเก ชีวิสฺสามีติ. อถ เน อาห อหํ วตฺตปฺปฏิวตฺตํ
กตฺวา อยฺยานํ สนฺติเก วสิตุํ อิจฺฉามีติ. สาธุ อุปาสกาติ.
โส เตหิ สทฺธึ เตสํ วสนฏฺฐานํ คนฺตฺวา สาธุกํ วตฺตปฺปฏิวตฺตํ
กโรนฺโต ภิกฺขู อติวิย อาราเธตฺวา เทฺวมาสจฺจเยน ธีตรํ
ทฏฺฐุกาโม หุตฺวา สเจ อยฺเย อาปุจฺฉิสฺสามิ น มํ
วิสฺสชฺเชสฺสนฺติ อนาปุจฺฉาว คมิสฺสามีติ เตสํ อนาจิกฺขิตฺวา ว
นิกฺขมิ. เอตฺตกเมว กิรสฺส โอฬาริกํ ขลิตํ อโหสิ ยํ
ภิกฺขูนํ อนาโรเจตฺวา ปกฺกามิ. ตสฺส ปน คมนมคฺเค เอกา อฏวี
อตฺถิ. ตตฺถ ปญฺจสตานํ โจรานํ โย อิมํ อฏวึ ปวิสิสฺสติ
๑. สี. ยุ. สนฺเนตฺวา. ม. สนฺนหิตฺวา. ๒. ม.เอตฺถนฺตเร ยนฺติ อตฺถิ.

ตํ มาเรตฺวา ตสฺเสว มํสโลหิเตน ตุยฺหํ พลิกมฺมํ กริสฺสามาติ เทวตาย อายาจนํ กตฺวา วสนฺตานํ สตฺตโม ทิวโส โหติ ตสฺมา สตฺตเม ทิวเส โจรเชฏฺฐโก รุกฺขํ อารุยฺห มนุสฺเส โอโลเกนฺโต ตํ อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา โจรานํ สญฺญมทาสิ. เต ตสฺส อฏฺฐีมชฺฌํ ปวิฏฺฐภาวํ ญตฺวา ปริกฺขิปิตฺวา ตํ คณฺหิตฺวา คาฬฺหํ พนฺธนํ กตฺวา อรณีสหิเตน อคฺคึ นิมฺมเถตฺวา ทารูนิ สงฺกฑฺฒิตฺวา มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ กตฺวา สูลานิ ตจฺฉึสุ. โส เตสํ ตํ กิริยํ ทิสฺวา สามิ อิมสฺมึ ฐาเน เนว สูกรมิคาทโย ทิสฺสนฺติ กึการณา อิมํ กโรถาติ ปุจฺฉิ. ตํ มาเรตฺวา ตว มํสโลหิเตน เทวตาย พลิกมฺมํ กริสฺสามาติ. โส มรณภยตชฺชิโต ภิกฺขูนํ ตํ อุปการํ อจินฺเตตฺวา เกวลํ อตฺตโน ชีวิตเมว รกฺขมาโน เอวมาห สามิ อหํ วิฆาสาโท อุจฺฉิฏฺฐภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา วฑฺฒิโต วิฆาสาโท นาม กาลกณฺณิโก อยฺยา ปน ยโต ตโต นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตาปิ ขตฺติยาว อสุกสฺมึ ฐาเน เอกตฺตึส ภิกฺขู วสนฺติ เต มาเรตฺวา กมฺมํ กโรถ อติวิย โว เทวตา ตุสฺสิสฺสตีติ. ตํ สุตฺวา โจรา ภทฺทกํ เอส วทติ กึ อิมินา กาลกณฺณินา ขตฺติเย มาเรตฺวา พลิกมฺมํ กริสฺสามาติ จินฺเตตฺวา เอหิ เนสํ วสนฏฺฐานํ ทสฺเสหีติ ตเมว มคฺคเทสกํ กตฺวา ตํ ฐานํ คนฺตฺวา วิหารมชฺเฌ ภิกฺขู อทิสฺวา กหํ ภิกฺขูติ ตํ ปุจฺฉึสุ. โส เทฺว มาเส วสิตตฺตา เตสํ กติกวตฺตํ ชานนฺโต เอวมาห อตฺตโน รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐาเนสุ

สามเณรํ เม อาทาย คนฺตฺวา โจรานํ นิยฺยาทยึสูติ เถโร ครหิสฺสติ ตํ นินฺทํ นิตฺถริตุํ น สกฺขิสฺสาม เตน ตํ น วิสฺสชฺเชสฺสามาติ. ภนฺเต สมฺมาสมฺพุทฺโธ ตุมฺเห มม อุปชฺฌายสฺส สนฺติกํ ปหิณนฺโตปิ มม อุปชฺฌาโย มํ ตุมฺเหหิ สทฺธึ ปหิณนฺโตปิ อิทเมว การณํ ทิสฺวา ปหิณิ ติฏฺฐถ ภนฺเต อหเมว คมิสฺสามีติ. โส ตึสปิ ภิกฺขู วนฺทิตฺวา สเจ เม ภนฺเต โทโส อตฺถิ ขมถาติ วตฺวา นิกฺขมิ. ภิกฺขูนํ มหาสํเวโค อุปฺปชฺชิ อกฺขีนิ อสฺสูหิ ปุณฺณานิ หทยมํสํ ปเวธิ. มหาเถโร โจเร อาห อุปาสกา อยํ ทารโก ตุมฺเห อคฺคึ กโรนฺเต สูลานิ ตจฺฉนฺเต ปณฺณานิ อตฺถรนฺเต ทิสฺวา ภายิสฺสติ อิมํ เอกมนฺเต ฐเปตฺวา ตานิ กิจฺจานิ กเรยฺยาถาติ. โจรา สามเณรํ อาทาย คนฺตฺวา เอกมนฺเต ฐเปตฺวา สพฺพกิจฺจานิ กรึสุ.

กิจฺจปริโยสาเน โจรเชฏฺฐโก อสึ อุพฺพาเหตฺวา สามเณรํ อุปสงฺกมิ. สามเณโร นิสีทมาโน ฌานํ สมาปชฺชิตฺวาว นิสีทิ. โจรเชฏฺฐโก อสึ ปริวตฺเตตฺวา สามเณรสฺส ขนฺเธ ปาเตสิ. อสิ นมิตฺวา ธาราย ธารํ ปหริ. โส น สมฺมา ปหรินฺติ มญฺญมาโน ปุน ตํ อุชุ กตฺวา ปหริ. อสิ ตาลปตฺตํ วิย เวฐยมาโน ถรุมูลํ อคมาสิ. สามเณรํ หิ ตสฺมึ กาเล สิเนรุนา อวตฺถรนฺโตปิ มาเรตุํ สมตฺโถ นาม นตฺถิ ปเคว อสินา. ตํ ปาฏิหาริยํ ทิสฺวา โจรเชฏฺฐโก จินฺเตสิ ปุพฺเพ เม อสิ สิลาถมฺภํ วา ขทิรขานุํ วา กลีรํ วิย ฉินฺทติ อิทานิ เอกวารํ

สามเณรํ เม อาทาย คนฺตฺวา โจรานํ นิยฺยาทยึสูติ เถโร ครหิสฺสติ ตํ นินฺทํ นิตฺถริตุํ น สกฺขิสฺสาม เตน ตํ น วิสฺสชฺเชสฺสามาติ. ภนฺเต สมฺมาสมฺพุทฺโธ ตุมฺเห มม อุปชฺฌายสฺส สนฺติกํ ปหิณนฺโตปิ มม อุปชฺฌาโย มํ ตุมฺเหหิ สทฺธึ ปหิณนฺโตปิ อิทเมว การณํ ทิสฺวา ปหิณิ ติฏฺฐถ ภนฺเต อหเมว คมิสฺสามีติ. โส ตึสปิ ภิกฺขู วนฺทิตฺวา สเจ เม ภนฺเต โทโส อตฺถิ ขมถาติ วตฺวา นิกฺขมิ. ภิกฺขูนํ มหาสํเวโค อุปฺปชฺชิ อกฺขีนิ อสฺสูหิ ปุณฺณานิ หทยมํสํ ปเวธิ. มหาเถโร โจเร อาห อุปาสกา อยํ ทารโก ตุมฺเห อคฺคึ กโรนฺเต สูลานิ ตจฺฉนฺเต ปณฺณานิ อตฺถรนฺเต ทิสฺวา ภายิสฺสติ อิมํ เอกมนฺเต ฐเปตฺวา ตานิ กิจฺจานิ กเรยฺยาถาติ. โจรา สามเณรํ อาทาย คนฺตฺวา เอกมนฺเต ฐเปตฺวา สพฺพกิจฺจานิ กรึสุ.

กิจฺจปริโยสาเน โจรเชฏฺฐโก อสึ อุพฺพาเหตฺวา สามเณรํ อุปสงฺกมิ. สามเณโร นิสีทมาโน ฌานํ สมาปชฺชิตฺวาว นิสีทิ. โจรเชฏฺฐโก อสึ ปริวตฺเตตฺวา สามเณรสฺส ขนฺเธ ปาเตสิ. อสิ นมิตฺวา ธาราย ธารํ ปหริ. โส น สมฺมา ปหรินฺติ มญฺญมาโน ปุน ตํ อุชุํ กตฺวา ปหริ. อสิ ตาลปตฺตํ วิย เวฐยมาโน ถรุมูลํ อคมาสิ. สามเณรํ หิ ตสฺมึ กาเล สิเนรุนา อวตฺถรนฺโตปิ มาเรตุํ สมตฺโถ นาม นตฺถิ ปเคว อสินา. ตํ ปาฏิหาริยํ ทิสฺวา โจรเชฏฺฐโก จินฺเตสิ ปุพฺเพ เม อสิ สิลาถมฺภํ วา ขทิรขาณุํ วา กลีรํ วิย ฉินฺทติ อิทานิ เอกวารํ

นมิโต เอกวารํ ตาลปตฺตเวจโก วิย ชาโต อยํ นาม อสิ อเจตโน หุตฺวาปิ อิมสฺส คุณํ ชานาติ อหํ สเจตโน น ชานามีติ. โส อสึ ภูมิยํ ขิปิตฺวา ตสฺส ปาทมูเล อุเรน นิปชฺชิตฺวา ภนฺเต มยํ ธนการณา อิธ อฏวิยํ ปวิฏฺฐมฺหา อมฺเห ทูรโตว ทิสฺวา สหสฺสมตฺตาปิ ปุริสา ปเวเธนฺติ เทฺว ติสฺโส กถา กเถตุํ น สกฺโกนฺติ ตว ปน จิตฺตุตฺราสมตฺตํปิ นตฺถิ อุกฺกามุเข สุวณฺณํ วิย สุปุปฺผิตกณฺณิการํ วิย จ เต มุขํ วิโรจติ กินฺนุ โข การณนฺติ ปุจฺฉนฺโต อิมํ คาถมาห

" ตาโส เต นตฺถิ น ภยํ[๑] ภิยฺโย วณฺโณ ปสีทติ

กสฺมา น ปริเทเวสิ เอวรูเป มหพฺภเยติ. "

สามเณโร ฌานา วุฏฺฐาย ตสฺส ธมฺมํ เทเสนฺโต อาวุโส คามณิ ขีณาสวสฺส อตฺตภาโว นาม สีเส ฐปิตภาโร วิย โหติ โส ตสฺมึ ภิชฺชนฺเต ตุสฺสเตว น ภายตีติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

" นตฺถิ เจตสิกํ ทุกฺขํ อนเปกฺขสฺส คามณิ

อติกฺกนฺโต ภยํ สพฺพํ ขีณสํโยชโน อิสิ

ขีณา อสฺส ภวเนตฺติ ทิฏฺฐา ธมฺมา ยถา ตถา[๒]

นิพฺภยํ มรณํ โหติ ภารโวโรปนํ ยถาติ. "

โส ตสฺส กถํ สุตฺวา ปญฺจ โจรสตานิ โอโลเกตฺวา อาห ตุมฺเห กึ กริสฺสถาติ. ตุมฺเห ปน สามีติ. มม ตาว

๑. ม. ตสฺส เต นตฺถิ ภีตตฺตํ. ๒. ม. ยุ. ขีณาย ภวเนตฺติยา ทิฏฺฐธมฺเม ยถาตถํ.

เอวรูปํ ปาฏิหาริยํ ทิสฺวา อคารมชฺเฌ กิจฺจํ นตฺถิ อยฺยสฺส
สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามีติ. มยํปิ ตเถว กริสฺสามาติ. สาธุ
ตาตาติ. ตโต ปญฺจสตาปิ โจรา สามเณรํ วนฺทิตฺวา ปพฺพชฺชํ
ยาจึสุ. โส เตสํ อสิธาราหิ เอว เกเส จ วตฺถทสา จ
ฉินฺทิตฺวา ตมฺพมตฺติกาย รชิตฺวา ตานิ กาสายานิ อจฺฉาเทตฺวา
ทสสุ สีเลสุ ปติฏฺฐาเปตฺวา เต อาทาย คจฺฉนฺโต จินฺเตสิ
สจาหํ เถเร อทิสฺวา ว คมิสฺสามิ เต สมณธมฺมํ กาตุํ น
สกฺขิสฺสนฺติ โจรานํ มํ คเหตฺวา นิกฺขนฺตกาลโต ปภูติ เตสํ
เอโกปิ อสฺสูนิ สนฺธาเรตุํ นาสกฺขิ มาริโต นุ โข สามเณโร
โนติ จินฺเตนฺตานํ กมฺมฏฺฐานํ อภิมุขํ น ภวิสฺสติ ตสฺมา
ทิสฺวา ว เต คมิสฺสามีติ. โส ปญฺจสตภิกฺขุปริวาโร ตตฺถ
คนฺตฺวา อตฺตโน ทสฺสเนน ปฏิลทฺธสฺสาเสหิ เตหิ กึ สปฺปุริส
สงฺกิจฺจ ลทฺธนฺเต ชีวิตนฺติ วุตฺเต อาม ภนฺเต อิเม มํ
มาเรตุกามา หุตฺวา มาเรตุํ อสกฺโกนฺตา มม คุเณ ปสีทิตฺวา
ธมฺมํ สุตฺวา ปพฺพชิตา อหํ ตุมฺเห ทิสฺวา คมิสฺสามีติ อาคโต
อปฺปมตฺตา สมณธมฺมํ กโรถ อหํ สตฺถุ สนฺติกํ คมิสฺสามีติ เต
ภิกฺขู วนฺทิตฺวา อิตเร อาทาย อุปชฺฌายสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา
กึ สงฺกิจฺจ อนฺเตวาสิกา เต ลทฺธาติ วุตฺเต อาม ภนฺเตติ
ตํ ปวตฺตึ อาโรเจสิ เถเรน จ คจฺฉ สงฺกิจฺจ สตฺถารํ
ปสฺสาหีติ วุตฺเต สาธูติ เถรํ วนฺทิตฺวา เต อาทาย สตฺถุ
สนฺติกํ คนฺตฺวา สตฺถาราปิ สงฺกิจฺจ อนฺเตวาสิกา เต ลทฺธาติ

วุตฺเต ตํ ปวตฺตึ อาโรเจสิ. สตฺถา เอวํ กิร ภิกฺขเวติ ปุจฺฉิตฺวา อาม ภนฺเตติ วุตฺเต ตุมฺหากํ โจรกมฺมํ กตฺวา ทุสฺสีเล ปติฏฺฐาย วสฺสสตํ ชีวิตโต อิทานิ สีเล ปติฏฺฐาย เอกทิวสมฺปิ ชีวิตํ เสยฺโยติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" โย จ วสฺสสตํ ชีเว ทุสฺสีโล อสมาหิโต
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย สีลวนฺตสฺส ฌายิโนติ. "

ตตฺถ ทุสฺสีโลติ นิสฺสีโล. สีลวนฺตสฺสาติ ทุสฺสีลสฺส วสฺสสตํ ชีวิตโต สีลวนฺตสฺส ทฺวีหิ ฌาเนหิ ฌายิโน เอกทิวสํปิ เอกมุหุตฺตมฺปิ ชีวิตํ เสยฺโย อุตฺตมนฺติ อตฺโถ.

เทสนาวสาเน เต ปญฺจสตาปิ ภิกฺขู สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณึสุ สมฺปตฺตมหาชนสฺสาปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสิ.

อปเรน สมเยน สงฺกิจฺโจ อุปสมฺปทํ ลภิตฺวา ทสวสฺโส หุตฺวา สามเณรํ คณฺหิ. โส ปน ตสฺเสว ภาคิเนยฺโย อธิมุตฺตกสามเณโร นาม. อถ นํ เถโร ปริปุณฺณวสฺสกาเล อามนฺเตตฺวา อุปสมฺปทํ เต กริสฺสามิ คจฺฉ ญาตกานํ สนฺติเก วสฺสปริมาณํ ปุจฺฉิตฺวา เอหีติ อุยฺโยเชสิ. โส มาตาปิตูนํ สนฺติกํ คจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค ปญฺจสเตหิ โจราหิ พลิกมฺมตฺถาย มาริยมาโน เตสํ ธมฺมํ เทเสตฺวา ปสนฺนจิตฺเตหิ น เต อิมสฺมึ ฐาเน อมฺหากํ อตฺถิภาโว กสฺสจิ อาโรเจตพฺโพติ วิสฺสฏฺโจ

ปฏิปเถ มาตาปิตโร อาคจฺฉนฺเต ทิสฺวา ตเมว มคฺคํ ปฏิปชฺชนฺตานํปิ เตสํ สจฺจมนุรกฺขนฺโต นาโรเจสิ. เตสํ โจเรหิ วิเหฐิยมานานํ ตุํปิ โจเรหิ สทฺธึ เอกโต หุตฺวา มณฺเฌ อมฺหากํ นาโรเจสีติ วตฺวา ปริเทวนฺตานํ สทฺทํ สุตฺวา เต มาตาปิตูนํปิ อนาโรจิตภาวํ ญตฺวา ปสนฺนจิตฺตา ปพฺพชฺชํ ยาจึสุ. โสปิ สงฺกิจฺจสามเณโร วิย เต สพฺเพ ปพฺพาเชตฺวา อุปชฺฌายสฺส สนฺติกํ อาเนตฺวา เตน สตฺถุ สนฺติกํ เปสิโต เต อาทาย คนฺตฺวา ตํ ปวตฺตึ สตฺถุ อาโรเจสิ. สตฺถา เอวํ กิร ภิกฺขเวติ ปุจฺฉิตฺวา อาม ภนฺเตติ วุตฺเต ปุริมนเยเนว อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมเมว คาถมาห

" โย จ วสฺสสตํ ชีเว ทุสฺสีโล อสมาหิโต
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย สีลวนฺตสฺส ฌายิโนติ."

อิทํปิ อิมิสฺสา คาถาย [อธิมุตฺตกสามเณรวตฺถุ นาม] วุตฺตเมวาติ.

สงฺกิจฺจสามเณร วตฺถุ.

----

๑๐. ขานุโกณฺฑญฺญตฺเถร วตฺถุ. [๙๐]

โย จ วสฺสสตํ ชีเวติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ขานุโกณฺฑญฺญตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร เถโร สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา อรญฺเญ วิหรนฺโต อรหตฺตํ ปตฺวา สตฺถุ อาโรเจสฺสามีติ ตโต อาคจฺฉนฺโต

อนฺตรามคฺเค กิลนฺโต มคฺคา โอกฺกมฺม เอกสฺมึ ปิฏฺฐิปาสาเณ นิสินฺโน ฌานํ สมาปชฺชิ. อเถกํ คามํ วิลุมฺปิตฺวา ปญฺจสตา โจรา อตฺตโน พลานุรูเปน ภณฺฑิกํ พนฺธิตฺวา สีเสนาทาย คจฺฉนฺตา ทูรํ คนฺตฺวา กิลนฺตรูปา ทูรํ อาคตมฺห อิมสฺมึ ปิฏฺฐิปาสาเณ วิสฺสมิสฺสามาติ มคฺคา โอกฺกมฺม ปิฏฺฐิปาสาณสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เถรํ ทิสฺวาปิ ขานุโก อยนฺติ สญฺญิโน อเหสุํ. อเถโก โจโร เถรสฺส สีเส ภณฺฑิกํ ฐเปสิ. อปโร ตํ นิสฺสาย ภณฺฑิกํ ฐเปสิ. เอวํ ปญฺจสตาปิ โจรา ปญฺจหิ ภณฺฑิกสเตหิ เถรํ ปริกฺขิปิตฺวา สยํปิ นิปนฺนา นิทฺทายิตฺวา อรุณุคฺคมนกาเล ปพุชฺฌิตฺวา อตฺตโน อตฺตโน ภณฺฑิกํ คณฺหนฺตา เถรํ ทิสฺวา อมนุสฺโสติ สญฺญาย ปลายิตุํ อารภึสุ. อถ เน เถโร อาห มา ภายถ อุปาสกา ปพฺพชิโต อหนฺติ. เต เถรสฺส ปาทมูเล นิปชฺชิตฺวา ขมถ ภนฺเต มยํ ขานุกสญฺญิโน อหุมฺหาติ เถรํ ขมาเปตฺวา โจรเชฏฺฐเกน อหํ อยฺยสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามีติ วุตฺเต เสสา มยํปิ ปพฺพชิสฺสามาติ วตฺวา สพฺเพว เอกจฺฉนฺทา หุตฺวา เถรํ ปพฺพชฺชํ ยาจึสุ. เถโร สงฺกิจฺจสามเณโร วิย สพฺเพปิ เต ปพฺพาเชสิ. ตโต ปฏฺฐาย ขานุโกณฺฑญฺโญติ ปญฺญายิ. โส เตหิ ภิกฺขูหิ[๑] สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา สตฺถารา กึ โกณฺฑญฺญ อนฺเตวาสิกา เต ลทฺธาติ วุตฺเต ตํ ปวตฺตึ อาโรเจสิ. สตฺถา เอวํ กิร ภิกฺขเวติ ปุจฺฉิตฺวา อาม ภนฺเต น

๑. สี. ม. ยุ. เอตฺถนฺตเร สทฺธินฺติ อตฺถิ.

อญฺญสฺส เอวรูโป อานุภาโว ทิฏฺฐปุพฺโพ เตนมฺห ปพฺพชิตาติ วุตฺเต ภิกฺขเว เอวรูเป ทุปฺปญฺญกมฺเม ปติฏฺฐาย วสฺสสตํ ชีวิตโต อิทานิ โว ปญฺญาสมฺปทาย วตฺตมานานํ เอกาหํปิ ชีวิตํ เสยฺโยติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" โย จ วสฺสสตํ ชีเว ทุปฺปญฺโญ อสมาหิโต
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปญฺญวนฺตสฺส ฌายิโนติ."

ตตฺถ **ทุปฺปญฺโญติ** นิปฺปญฺโญ. **ปญฺญวนฺตสฺสาติ** สปฺปญฺญสฺส. เสสํ ปุริมสทิสเมวาติ.

เทสนาวสาเน ปญฺจสตาปิ ภิกฺขู สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณึสุ. สมฺปตฺตมหาชนสฺสาปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

ขานุโกณฺฑญฺญตฺเถร วตฺถุ.

----

๑๑. สปฺปทาสตฺเถรวตฺถุ. [๙๑]

โย จ วสฺสตํ ชีเวติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต สปฺปทาสตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิยํ กิเรโก กุลปุตฺโต สตฺถุ ธมฺมเทสนํ สุตฺวา ปพฺพชิตฺวา ลทฺธูปสมฺปโท อปเรน สมเยน อุกฺกณฺฐิตฺวา มาทิสสฺส กุลปุตฺตสฺส คิหิภาโว นาม น ยุตฺโต ปพฺพชฺชาย จตฺวา มรณํปิ เม เสยฺโยติ

จินฺเตตฺวา อตฺตโน มรณุปายํ จินฺเตนฺโต วิจรติ. อเถกทิวสํ ปาโต ว นหาตฺวา กตภตฺตกิจฺจา ภิกฺขู วิหารํ คนฺตฺวา อคฺคิสาลาย สปฺปํ ทิสฺวา ตํ เอกสฺมึ กุเฏ ปกฺขิปิตฺวา กุฏํ ปิทหิตฺวา อาทาย วิหารา นิกฺขมึสุ. อุกฺกณฺฐิตภิกฺขุปิ ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา อาคจฺฉนฺโต เต ภิกฺขู ทิสฺวา กิมิทํ อาวุโสติ ปุจฺฉิตฺวา สปฺโป อาวุโสติ วุตฺเต อิมินา กึ กริสฺสถาติ ฉฑฺเฑสฺสาม นนฺติ เตสํ วจนํ สุตฺวา อิมินา อตฺตานํ ฑํสาเปตฺวา มริสฺสามีติ อาหรถ อหํ นํ ฉฑฺเฑสฺสามีติ เตสํ หตฺถโต กุฏํ คเหตฺวา เอกสฺมึ ฐาเน นิสินฺโน เตน สปฺเปน อตฺตานํ ฑํสาเปติ. สปฺโป ฑํสิตุํ น อิจฺฉติ. โส กุเฏ หตฺถํ โอตาเรตฺวา อิโต จิโต จ อาโลเลติ สปฺปสฺส มุขํ วิวริตฺวา องฺคุลึ ปกฺขิปติ. เนว นํ สปฺโป ฑํสิ. โส นายํ อาสีวิโส ฆรสปฺโปติ ตํ ปหาย วิหารํ อคมาสิ. อถ นํ ภิกฺขู ฉฑฺฑิโต เต อาวุโส สปฺโปติ อาหํสุ. น โส อาวุโส สปฺโป ฆรสปฺโป เอโสติ. สปฺโปเอว อาวุโส มหนฺตํ ผณํ กตฺวา สูสูยนฺโต ทุกฺเขน อมฺเหหิ คหิโต กึการณา ตฺวํ เอวํ วเทสีติ. อหํ อาวุโส เตน องฺคํ ฑํสาเปนฺโตปิ มุเข องฺคุลึ ปกฺขิปนฺโตปิ ตํ ฑํสาเปตุํ นาสกฺขินฺติ. ตํ สุตฺวา ภิกฺขู ตุณฺหี อเหสุํ.

อเถกทิวสํ นหาปิโต เทฺว ตโย ขุเร อาทาย วิหารํ คนฺตฺวา เอกํ ภูมิยํ ฐเปตฺวา เอเกน ภิกฺขูนํ เกเส โอหาเรติ. โส ภูมิยํ ฐปิตํ ขุรํ คเหตฺวา อิมินา คีวํ ฉินฺทิตฺวา มริสฺสามีติ

เอกสฺมึ รุกฺเข คีวํ อุปนิธาย ขุรธารํ คลนาฬิยํ กตฺวา ฐิโต อุปสมฺปทกาลโต ปฏฺฐาย อตฺตโน สีลํ อาวชฺเชนฺโต วิมลจนฺท-มณฺฑลมิว สุโธตมณิขณฺฑมิว จ นิมฺมลํ สีลํ อทฺทส. ตสฺส ตํ โอโลเกนฺตสฺส สกลสรีรํ ผรนฺตา ปีติ อุปฺปชฺชิ. โส ปีตึ วิกฺขมฺภิตฺวา วิปสฺสนํ วฑฺเฒตฺวา สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา ขุรํ อาทาย วิหารมชฺเฌ ปาวิสิ. อถ นํ ภิกฺขู กหํ คโตสิ อาวุโสติ ปุจฺฉึสุ. อิมินา ขุเรน คลนาฬึ ฉินฺทิตฺวา มริสฺสามีติ คโตมฺหิ อาวุโสติ. อถ กสฺมา น มโตสีติ. อิทานิมฺหิ สตฺถํ อาหริตุํ อภพฺโพ ชาโต อหํ หิ อิมินา ขุเรน คลนาฬึ ฉินฺทิสฺสามีติ ญาณขุเรน สพฺพกฺกิเลเส ฉินฺทินฺติ. ภิกฺขู อยํ อภูเตน อญฺญํ พฺยากโรตีติ ภควโต อาโรเจสุํ. ภควา เตสํ วจนํ สุตฺวา อาห น ภิกฺขเว ขีณาสวา นาม สหตฺถา อตฺตานํ ชีวิตา โวโรเปนฺตีติ. ภนฺเต ตุมฺเห อิมํ ขีณาสโวติ วเทถ เอวํ อรหตฺตุปนิสฺสยสมฺปนฺโน ปนายํ กสฺมา อุกฺกณฺฐิโต กิมสฺส อรหตฺตุปนิสฺสยการณํ กสฺมา โส สปฺโป เอตํ น ฑํสีติ. ภิกฺขเว โส ตาว สปฺโป อิมสฺส อิโต ตติเย อตฺตภาเว ทาโส อโหสิ โส อตฺตโน สามิกสฺส สรีรํ ฑํสิตุํ น อุสฺสหีติ. เอวํ ตาว เนสํ สตฺถา เอกํ การณํ อาจิกฺขิ. ตโต ปฏฺฐาย จ โส ภิกฺขุ สปฺปทาโส นาม ชาโต.

กสฺสปพุทฺธกาเล กิเรโก คหปติปุตฺโต[๑] สตฺถุ ธมฺมํ สุตฺวา

๑. สี. ม. ยุ. กุลปุตฺโต.

อุปฺปนฺนสํเวโค ปพฺพชิตฺวา ลทฺธูปสมฺปโท อปเรน สมเยน อนภิรติยา อุปฺปนฺนาย เอกสฺส สหายกสฺส ภิกฺขุโน อาโรเจสิ. โส ตสฺส อภิณฺหํ คิหิภาเว อาทีนวํ กเถสิ. ตํ สุตฺวา อิตโร สาสเน อภิรมิตฺวา ปุพฺเพ อนภิรตกาเล มลคฺคหิเต สมณปริกฺขาเร เอกสฺมึ โสณฺฑิตีเร นิมฺมเล กโรนฺโต นิสีทิ. สหายโกปิสฺส สนฺติเกเยว นิสินฺโน. อถ นํ โส เอวมาห อหํ อาวุโส อุปฺปพฺพชนฺโต อิเม ปริกฺขาเร ตุยฺหํ ทาตุกาโม อโหสินฺติ. โส โลภํ อุปฺปาเทตฺวา จินฺเตสิ อิมินา มยฺหํ ปพฺพชิเตน วา อุปฺปพฺพชิเตน วา โก อตฺโถ อิทานิ ปริกฺขาเร นาเสสฺสามีติ. โส ตโต ปฏฺฐาย กินฺทานิ อาวุโส อมฺหากํ ชีวิเตน เย มยํ กปาลหตฺถา ปรกุเลสุ ปิณฺฑาย จราม ปุตฺตทาเรหิ สทฺธึ อลฺลาปสลฺลาปํ น กโรมาติอาทีนิ วทนฺโต คิหิภาวสฺส คุณํ กเถสิ. โส ตสฺส กถํ สุตฺวา ปุน อุกฺกณฺฐิโต หุตฺวา [จินฺเตสิ] อยํ มยา อุกฺกณฺฐิโตมฺหีติ วุตฺเต ปฐมํ คิหิภาเว อาทีนวํ กเถตฺวา อิทานิ อภิณฺหํ คุณํ กเถสิ กินฺนุ โข การณนฺติ จินฺเตนฺโต อิเมสุ สมณปริกฺขาเรสุ โลเภนาติ ญตฺวา สยเมว อตฺตโน จิตฺตํ นวตฺเตสิ เอวมสฺส กสฺสปพุทฺธกาเล เอกสฺส ภิกฺขุโน อุกฺกณฺฐาปิตตฺตา อิทานิ อนภิรติ อุปฺปนฺนา. โย ปน เตน ตทา วีสติวสฺสสหสฺสานิ สมณธมฺโม กโต สฺวสฺส เอตรหิ อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสโย ชาโตติ.

อิมมตฺถํ เต ภิกฺขู ภควโต สนฺติกา สุตฺวา อุตฺตรึ ปุจฺฉึสุ

ภนฺเต อยํ กิร ภิกฺขุ ขุรธารํ คลนาฬิยํ กตฺวา ฐิตโก ว อรหตฺตํ ปาปุณิ อุปฺปชฺชติ นุ โข เอตฺตเกน ขเณน อรหตฺตมคฺโคติ. อาม ภิกฺขเว อารทฺธวิริยสฺส ภิกฺขุโน ปาทํ อุกฺขิปิตฺวา ภูมิยํ ฐเปนฺตสฺส ปาเท ภูมิยํ อปฺปตฺเตเยว อรหตฺตมคฺโค อุปฺปชฺชติ กุสีตปุคฺคลสฺส หิ วสฺสสตํ ชีวิตโต อารทฺธวิริยสฺส ขณมตฺตมฺปิ ชีวิตํ เสยฺโยติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" โย จ วสฺสสตํ ชีเว กุสีโต หีนวีริโย
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย วิริยํ อารภโต ทฬฺหนฺติ. "

ตตฺถ **กุสีโตติ** กามวิตกฺกาทีหิ ตีหิ วิตกฺเกหิ วีตินามกปุคฺคโล. **หีนวีริโยติ** นิพฺพิริโย. วิริยํ **อารภโต ทฬฺหนฺติ** ทุวิธํ ฌานํ นิพฺพตฺตนสมตฺถํ ถิรํ วิริยํ อารภนฺตสฺส. เสสํ ปุริมสทิสเมว.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

สปฺปทาสตฺเถร วตฺถุ.

----

๑๒. ปฏาจารา วตฺถุ. [๙๒]

โย จ วสฺสสตํ ชีเวติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ปฏาจารํ เถรึ อารพฺภ กเถสิ.

สา กิร สาวตฺถิยํ จตฺตาฬีสโกฏิวิภวสฺส เสฏฺฐิโน ธีตา อโหสิ อภิรูปา. ตํ โสฬสวสฺสุทฺเทสิกกาเล สตฺตภูมิกปฺปาสาทสฺส อุปริตเล รกฺขนฺตา วาเสสุํ. เอวํ สนฺเตปิ สา เอเกน อตฺตโน จูฬุปฏฺฐาเกน สทฺธึ วิปฺปฏิปชฺชิ. อถสฺสา มาตาปิตโร สมชาติกกุเล เอกสฺส กุมารสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา วิวาหทิวสํ จเปสุํ. ตสฺมึ อุปกฺกฏฺเฐ สา ตํ จูฬุปฏฺฐากํ อาห มํ กิร อสุกกุลสฺส นาม ทสฺสนฺติ มม ปติกุลํ คตกาเล มม ปณฺณาการํ คเหตฺวา อาคโตปิ ตตฺถ ปเวสนํ น ลภิสฺสสิ สเจ เต มยิ สิเนโห อตฺถิ อิทาเนว มํ คเหตฺวา เยน วา เตน วา ปลายสฺสูติ. โส สาธุ ภทฺเทติ เตนหิ อหํ เสฺว ปาโตว นครทฺวารสฺส อสุกฏฺฐาเน นาม ฐสฺสามิ ตฺวํ เอเกน อุปาเยน นิกฺขมิตฺวา ตตฺถ อาคจฺเฉยฺยาสีติ วตฺวา ทุติยทิวเส สงฺเกตฏฺฐาเน อฏฺฐาสิ. สาปิ ปาโตว กิลิฏฺฐวตฺถํ นิวาเสตฺวา เกเส วิกฺกีริตฺวา กุณฺฑเกน สรีรํ มกฺเขตฺวา กุฏํ อาทาย ทาสีหิ สทฺธึ คจฺฉนฺตี วิย ฆรา นิกฺขมิตฺวา ตํ ฐานํ อคมาสิ. โส ตํ อาทาย ทูรํ คนฺตฺวา เอกสฺมึ คาเม นิวาสํ กปฺเปตฺวา อรญฺเญ เขตฺตํ กสิตฺวา ทารุปณฺณาทีนิ อาหรติ. อิตรา กุเฏน อุทกํ อาหริตฺวา สหตฺถา โกฏฺฏนปจนาทีนิ กโรนฺตี อตฺตโน ปาปสฺส ผลํ

อนุโภสิ. อถสฺสา กุจฺฉิยํ คพฺโภ สณฺฐาสิ. สา ปริปุณฺณคพฺภา อิธ เม โกจิ อุปการโก นตฺถิ มาตาปิตโร นาม ปุตฺเตสุ มุทุหทยา โหนฺติ เตสํ มํ สนฺติกํ เนหิ ตตฺถ เม คพฺภวุฏฺฐานํ ภวิสฺสตีติ สามิกํ ยาจิ. โส กึ ภทฺเท กเถสิ มํ ทิสฺวา ตว มาตาปิตโร วิวิธานิ กมฺมกรณานิ กาเรยฺยุํ น สกฺกา มยา ตตฺถ คนฺตุนฺติ ปฏิกฺขิปิ. สา ปุนปฺปุนํ ยาจิตฺวาปิ ยาจนํ อลภมานา ตสฺส อรญฺญํ คตกาเล ปฏิวิสฺสเก อามนฺเตตฺวา สเจ โส อาคนฺตฺวา มํ อปสฺสนฺโต กหํ คตาติ ปุจฺฉิสฺสติ มม อตฺตโน กุลฆรํ คตภาวํ อาจิกฺเขยฺยาถาติ วตฺวา เคหทฺวารํ ปิทหิตฺวา ปกฺกามิ. โสปิ อาคนฺตฺวา ตํ อปสฺสนฺโต ปฏิวิสฺสเก ปุจฺฉิตฺวา ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา นิวตฺเตสฺสามิ นนฺติ อนุพนฺธิตฺวา ตํ ทิสฺวา นานปฺปการํ ยาจมาโนปิ นิวตฺเตตุํ นาสกฺขิ. อถสฺสา เอกสฺมึ ฐาเน กมฺมชวาตา จลึสุ. สา เอกํ คจฺฉนฺตรํ ปวิสิตฺวา สามิ กมฺมชวาตา เม จลิตาติ วตฺวา ภูมิยํ นิปชฺชิตฺวา สมฺปริวตฺตมานา กิจฺเฉน ทารกํ วิชายิตฺวา ยสฺสตฺถายาหํ กุลฆรํ คจฺเฉยฺยํ โส อตฺโถ นิปฺผนฺโนติ ปุนเทว เตน สทฺธึ เคหํ อาคนฺตฺวา วาสํ กปฺเปสิ. ตสฺสา อปเรน สมเยน ปุน คพฺโภ ปติฏฺฐหิ. สา ปริปุณฺณคพฺภา หุตฺวา ปุริมนเยเนว สามิกํ ยาจิตฺวา ยาจนํ อลภมานา ปุตฺตํ องฺเกนาทาย ตเถว ปกฺกมิตฺวา เตน อนุพนฺธิตฺวา ทิฏฺฐาปิ นิวตฺติตุํ น อิจฺฉิ. อถ เตสํ คจฺฉนฺตานํ มหาอกาลเมโฆ อุทปาทิ. สมนฺตา

วิชฺชุลตาหิ อาทิตฺตํ วิย เมฆตฺถนิเตหิ ภิชฺชมานํ วิย ธารา-
ปาตนิรนฺตรํ นภํ อโหสิ. ตสฺมึ ขเณ ตสฺสา กมฺมชวาตา
จลึสุ. สา สามิกํ อามนเตตฺวา สามิ กมฺมชวาตา เม จลิตา
น สกฺโกมิ สนฺธาเรตุํ อโนวสฺสกฏฺฐานํ เม ชานาหีติ อาห.
โส หตฺถคตาย วาสิยา อิโต จิโต จ อุปธาเรนฺโต เอกสฺมึ
วมฺมิกมตฺถเก ชาตคุมฺพํ ทิสฺวา ฉินฺทิตุํ อารภิ. อถ นํ
วมฺมิกโต นิกฺขมิตฺวา โฆรวิโส อาสีวิโส ฑํสิ. ตสฺมึ ขเณเยวสฺส
สรีรํ อนฺโต สมุฏฺฐิตาหิ อคฺคิชาลาหิ ฑยฺหมานํ วิย นีลวณฺณํ
หุตฺวา ตตฺเถว ปติ. อิตราปิ มหาทุกฺขํ อนฺภวมานา ตสฺส
อาคมนํ โอโลเกนฺตีปิ ตํ อทิสฺวาว อปรํปิ ปุตฺตํ วิชายิ. เทฺว
ทารกา วาตวุฏฺฐิเวคํ อสหมานา มหาวิรวํ วิรวนฺติ. สา อุโภปิ
เต อุทรนฺตเร กตฺวา ทฺวีหิ ชนฺนุเกหิ เจว หตฺเถหิ จ ภูมิยํ
อุปฺปีเฬตฺวา จิตาว รตฺตึ วีตินาเมสิ. สกลสรีรํ นิลฺโลหิตํ วิย
ปณฺฑุปลาสวณฺณํ อโหสิ. สา อุฏฺฐิเต อรุเณ มํสเปสิวณฺณํ
เอกํ ปุตฺตํ องฺเกนาทาย อิตรํ[๑] องฺคุลิยา คเหตฺวา เอหิ
ตาต ปิตา เต อิโต คโตติ วตฺวา สามิกสฺส คตมคฺเคน
คจฺฉนฺตี ตํ วมฺมิกมตฺถเก กาลํ กตฺวา ปติตํ นีลวณฺณํ
ถทฺธสรีรํ ทิสฺวา มํ นิสฺสาย มม สามิโก ปนฺเถ มโตติ
โรทนฺตี ปริเทวนฺตี ปายาสิ. สา สกลรตฺตึ เทเวน วุฏฺฐตฺตา
อจิรวตึ นทึ ชานุปฺปมาณถนปฺปมาเณน อุทเกน สมฺปริปุณฺณํ

๑. สี. ยุ. เอกํ.

เทโว วสฺสนฺโต ทิฏฺโจติ. ทิฏฺโจ เม ตาต มยฺหเมว โส สพฺพรตฺตึ วุฏฺโจ น อญฺญสฺส มยฺหํ วุฏฺจการณํ ปน เต ปจฺฉา กเถสฺสามิ เอตสฺมึ ตาว เม เสฏฺฐิเคเห ปวตฺตึ กเถหีติ. อมฺม อชฺช รตฺตึ เสฏฺฐิญฺจ เสฏฺฐิภริยญฺจ เสฏฺฐิปุตฺตญฺจาติ ตโยปิ ชเน อวตฺถรมานํ เคหํ ปติ เต เอกจิตกาย ฌายนฺติ เอส ธูโม ปญฺญายติ อมฺมาติ. สา ตสฺมึ ขเณ นิวตฺถวตฺถํ ปตมานํ น สญฺชานนฺตี อุมฺมตฺติกภาวํ ปตฺวา ยถาชิตา ว โรทนฺตี ปริเทวนฺตี

> **" อุโภ ปุตฺตา กาลกตา ปนฺเถ มยฺหํ ปตี มโต**
> **มาตา ปิตา จ ภาตา จ เอกจิตกมฺหิ ฑยฺหเรติ "**

วิลปนฺตี ปริพฺภมิ. มนุสฺสา ตํ ทิสฺวา อุมฺมตฺติกา อุมฺมตฺติกาติ กจวรํ คเหตฺวา ปํสุํ คเหตฺวา มตฺถเก โอกิรนฺตา เลฑฺฑูหิ ปหรนฺติ. สตฺถา เชตวนมหาวิหาเร จตุปริสมชฺเฌ นิสีทิตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต ตํ อาคจฺฉมานํ อทฺทส กปฺปสตสหสฺสํ ปูริตปารมึ อภินีหารสมฺปนฺนํ.

สา กิร ปทุมุตฺตรพุทฺธกาเล ปทุมุตฺตรสตฺถารา เอกํ วินยธรตฺเถรึ พาหาย คเหตฺวา นนฺทนวเน วิย เอตทคฺเค ฐปิยมานํ ทิสฺวา อหํปิ ตุมฺหาทิสสฺส พุทฺธสฺส สนฺติเก วินยธรตฺเถรีนํ อคฺคฏฺฐานํ ลเภยฺยนฺติ อธิการํ กตฺวา ปตฺถนํ ฐเปสิ. ปทุมุตฺตรพุทฺโธ อนาคตํสญาณํ ปตฺถริตฺวา ปตฺถนาย สมิชฺฌนภาวํ ญตฺวา อนาคเต โคตมพุทฺธสฺส นาม สาสเน อยํ ปฏาจารานาเมน วินยธรตฺเถรีนํ อคฺคา ภวิสฺสตีติ พฺยากาสิ.

ตํ เอวํ ปตฺถิตปฺปตฺถนํ อภินีหารสมฺปนฺนํ สตฺถา ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตึ ทิสฺวา อิมิสฺสา มํ ฐเปตฺวา อญฺโญ อวสฺสโย ภวิตุํ สมตฺโถ นาม นตฺถีติ จินฺเตตฺวา ตํ ยถา วิหาราภิมุขึ* อาคจฺฉติ เอวมกาสิ. ปริสา ตํ ทิสฺวา อิมิสฺสาว อุมฺมตฺติกาย อิโต อาคนฺตุํ มา ททิตฺถาติ อาห. สตฺถา อเปถ มา นํ นิวารยิตฺถาติ วตฺวา อวิทูรฏฺฐานํ อาคตกาเล สตึ ปฏิลภ ภคินีติ อาห. สา ตํขณญฺเญว พุทฺธานุภาเวน สตึ ปฏิลภิ. ตสฺมึ กาเล นิวตฺถวตฺถสฺส ปติตภาวํ สลฺลกฺเขตฺวา หิโรตฺตปฺปํ ปจฺจุปฏฺฐาเปตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิ. อถสฺสา เอโก ปุริโส อุตฺตรสาฏกํ ขิปิ. สา ตํ นิวาเสตฺวา สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา สุวณฺณวณฺเณสุ ปาเทสุ ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา ภนฺเต อวสฺสโย เม โหถ เอกํ หิ เม ปุตฺตํ เสโน คณฺหิ เอโก อุทเกน วุฬฺโห ปนฺเถ ปติ มโต มาตาปิตโร เจว ภาตา จ เคเหน อวตฺถฏา เอกจิตกาย ฌายนฺตีติ. สตฺถา ตสฺสา วจนํ สุตฺวา ปฏาจาเร มา จินฺตยิ ตว ตาณํ สรณํ อวสฺสโย ภวิตุํ สมตฺถสฺเสว สนฺติกํ อาคตาสิ ยถา หิ ตว อิทานิ เอโก ปุตฺโต เสเนน คหิโต เอโก อุทเกน วุฬฺโห ปนฺเถ ปติ มโต มาตาปิตโร เจว ภาตา จ เคเหน อวตฺถฏา เอวเมว อิมสฺมึ สํสาเร ปุตฺตาทีนํ มตกาเลเยว ตว โรทนฺติยา ปคฺฆริตอสฺสุ จตุนฺนํ มหาสมุทฺทานํ อุทกโต พหุตรนฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

๑. วิหาราภิมุขินีติ ภวิตพฺพํ. ญ. ว.

" จตูสุ สมุทฺเทสุ ชลํ ปริตฺตกํ
ตโต พหุํ อสฺสุชลํ อนปฺปกํ
ทุกฺเขน ผุฏฺธสฺส นรสฺส โสจโต
กึการณา อมฺม ตุวํ ปมชฺชสีติ."

เอวํ สตฺถริ อนมตคฺคปริยายํ กเถนฺเต ตสฺสา สรีเร โสโก ตนุตฺตมคมาสิ. อถ นํ ตนุภูตโสกํ ญตฺวา ปุน สตฺถา อามนฺเตตฺวา ปฏาจาเร ปุตฺตาทโย นาม ปรโลกํ คจฺฉนฺตสฺส ตาณํ วา สรณํ วา เลนํ วา ภวิตุํ น สกฺโกนฺติ ตสฺมา วิชฺชมานาปิ เต น สนฺติเยว ปณฺฑิเตน ปน สีลํ วิโสเธตฺวา อตฺตโน นิพฺพานคามิมคฺคเมว โสเธตุํ วฏฺฏตีติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

" น สนฺติ ปุตฺตา ตาณาย น ปิตา นปิ พนฺธวา
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ญาตีสุ ตาณตา
เอตมตฺถวสํ ญตฺวา ปณฺฑิโต สีลสํวุโต
นิพฺพานคมนํ มคฺคํ ขิปฺปเมว วิโสธเยติ. "

เทสนาวสาเน ปฏาจารา มหาปจวิยํ ปํสุปริมาเณ กิเลเส ฌาเปตฺวา โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ. อญฺเญปิ พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

สา ปน โสตาปนฺนา หุตฺวา สตฺถารํ ปพฺพชฺชํ ยาจิ. สตฺถา ตํ ภิกฺขุนีนํ สนฺติกํ ปหิณิตฺวา ปพฺพชาเปสิ. สา ลทฺธูปสมฺปทา ปฏิตาจารตฺตา[๑] ปฏาจาราเตฺวว ปญฺญายิ. สา เอกทิวสํ กุเฏน

๑. ปฏิวิรหิตาจารตฺตาติปิ ปาโจ. ฌ. ว.

อุทกํ อาทาย ปาเท โธวนฺตี อุทกํ อาสิญฺจิ. ตํ โถกํ คนฺตฺวา ปจฺฉิชฺชิ. ทุติยวาเร อาสิตฺตํ ตโต ทูรตรํ อคมาสิ. ตติยวาเร อาสิตฺตํ ตโตปิ ทูรตรนฺติ. สา ตเทว อารมฺมณํ คเหตฺวา ตโย วเย ปริจฺฉินฺทิตฺวา มยา ปฐมํ อาสิตฺตํ อุทกํ วิย อิเม สตฺตา ปฐมวเยปิ มรนฺติ ตโต ทูรตรํ คตํ ทุติยวาเร อาสิตฺตํ อุทกํ วิย มชฺฌิมวเยปิ มรนฺติ ตโตปิ ทูรตรํ คตํ ตติยวาเร อาสิตฺตํ อุทกํ วิย ปจฺฉิมวเยปิ มรนฺติเยวาติ จินฺเตสิ. สตฺถา คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโน ว โอภาสํ ผริตฺวา ตสฺสา สมฺมุเข ฐตฺวา กเถนฺโต วิย เอวเมตํ ปฏาจาเร ปญฺจนฺนํ หิ ขนฺธานํ อุทยพฺพยํ อปสฺสนฺตสฺส วสฺสสตํ ชีวิตโต เตสํ อุทยพฺพยํ ปสฺสนฺตสฺส เอกาหํปิ เอกกฺขณํปิ ชีวิตํ เสยฺโยติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" โย จ วสฺสสตํ ชีเว อปสฺสํ อุทยพฺพยํ
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปสฺสโต อุทยพฺพยนฺติ. "

ตตฺถ **อปสฺสํ อุทยพฺพยนฺติ** ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ ปญฺจวีสติยา ลกฺขเณหิ อุทยญฺจ วยญฺจ อปสฺสนฺโต. **ปสฺสโต อุทยพฺพยนฺติ** เตสํ อุทยญฺจ วยญฺจ ปสฺสนฺตสฺส อิตรสฺส ชีวิตโต เอกาหํปิ ชีวิตํ เสยฺโยติ.

เทสนาวสาเน ปฏาจารา สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณีติ.

ปฏาจารา วตฺถุ.

----

๑๓. กิสาโคตมี วตฺถุ. [๙๓]

โย จ วสฺสสตํ ชีเวติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต กิสาโคตมึ อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิยํ กิเรกสฺส เสฏฺฐิสฺส เคเห จตฺตาฬีสโกฏิธนํ องฺคารา เอว หุตฺวา อฏฺฐาสิ. เสฏฺฐี ตํ ทิสฺวา อุปฺปนฺนโสโก อาหารํ ปฏิกฺขิปิตฺวา มญฺจเก นิปชฺชิ. ตสฺเสโก สหายโก เคหํ คนฺตฺวา สมฺม กสฺมา โสจสีติ ปุจฺฉิตฺวา ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา สมฺม มา โสจิ อหํ เอกํ อุปายํ ชานามิ ตํ กโรหีติ. กึ กโรมิ สมฺมาติ. สมฺม อตฺตโน อาปเณ กิลญฺชํ ปตฺถริตฺวา องฺคาเร ราสึ กตฺวา วิกฺกีณนฺโต วิย นิสีท อาคตาคเตสุ มนุสฺเสสุ เย เอวํ วทนฺติ เสสชนา วตฺถเตลมธุผาณิตาทีนิ วิกฺกีณนฺติ ตฺวํ ปน องฺคาเร วิกฺกีณนฺโต นิสินฺโนสีติ เต วเทยฺยาสิ อตฺตโน สนฺตกํ อวิกฺกีณนฺโต กึ กริสฺสามีติ โย ปน ตํ เอวํ วเทติ เสสชนา วตฺถ เตล มธุผาณิตาทีนิ วิกฺกีณนฺติ ตฺวํ ปน หิรญฺญสุวณฺณํ วิกฺกีณนฺโต นิสินฺโนสีติ ตํ วเทยฺยาสิ กหํ หิรญฺญสุวณฺณนฺติ อิทนฺติ จ วุตฺเต อาหร ตาว นนฺติ หตฺเถหิ ปฏิจฺเฉยฺยาสิ เอวํ ทินฺนํ ตว หตฺเถ หิรญฺญสุวณฺณํ ภวิสฺสติ สา ปน สเจ กุมาริกา โหติ ตว เคเห ปุตฺตสฺส นํ อาหริตฺวา[๑] จตฺตาฬีสโกฏิธนํ ตสฺสา นิยฺยาเทตฺวา ตาย ทินฺนกํ วลญฺเชยฺยาสิ สเจ กุมาโร โหติ ตว เคเห วยปฺปตฺตํ ธีตรํ ตสฺส ทตฺวา จตฺตาฬีสโกฏิธนํ ตสฺส นิยฺยาเทตฺวา เตน ทินฺนกํ วลญฺเชยฺยาสีติ.

๑. อาเนตฺวาติ ภวิตพฺพํ.

โส ภทฺทโก อุปาโยติ อตฺตโน อาปเณ องฺคาเร ราสึ กตฺวา วิกฺกีณนฺโต วิย นิสีทิ. เย นํ เอวมาหํสุ เสสชนา วตฺถ เตล มธุ-ผาณิตาทีนิ วิกฺกีณนฺติ ตฺวํ องฺคาเร วิกฺกีณนฺโต นิสินฺโนสีติ เตสํ อตฺตโน สนฺตกํ อวิกฺกีณนฺโต กึ กริสฺสามีติ ปฏิวจนํ อทาสิ. อเถกา โคตมี นาม กุมาริกา กิสสรีรตาย กิสาโคตมีติ ปญฺญายมานา ปริชิณฺณกุลสฺส ธีตา อตฺตโน เอเกน กิจฺเจน อาปณทฺวารํ คตา ตํ เสฏฺฐึ ทิสฺวา เอวมาห กึ ตาต เสสชนา วตฺถ เตล มธุ ผาณิตาทีนิ วีกฺกีณนฺติ ตฺวํ หิรญฺญสุวณฺณํ วิกฺกีณนฺโต นิสินฺโนสีติ. กหํ อมฺม หิรญฺญสุวณฺณนฺติ. นนุ ตฺวํ ตเทว คเหตฺวา นิสินฺโนสีติ. อาหร ตาว ตํ อมฺมาติ. สา หตฺถปูรํ คเหตฺวา ตสฺส หตฺเถ ฐเปสิ. ตํ หิรญฺญสุวณฺณเมว อโหสิ. อถ นํ เสฏฺฐี กตรนฺเต อมฺม เคหนฺติ ปุจฺฉิตฺวา อสุกนฺนามาติ วุตฺเต ตสฺสา อสฺสามิกภาวํ ญตฺวา ธนํ ปฏิสาเมตฺวา ตํ อตฺตโน ปุตฺตสฺส อาเนตฺวา จตฺตาฬีสโกฏิธนํ ปฏิจฺฉาเปสิ. สพฺพํ หิรญฺญสุวณฺณเมว อโหสิ.

ตสฺสา อปเรน สมเยน คพฺโภ ปติฏฺฐหิ. สา ทสมาสจฺจเยน ปุตฺตํ วิชายิ. โส ปทสา คมนกาเล กาลมกาสิ. สา อทิฏฺฐ-ปุพฺพมรณตาย ตํ ฌาเปตุํ นีหรนฺเต นิวาเรตฺวา ปุตฺตสฺส เม เภสชฺชํ ปุจฺฉิสฺสามีติ มตกเลวรํ องฺเกนาทาย อปิ นุ เม ปุตฺตสฺส เภสชฺชํ ชานาถาติ ปุจฺฉนฺตี ฆรปฺปฏิปาฏิยา วิจรติ. อถ นํ มนุสฺสา อมฺม อุมฺมตฺติกาสิ ชาตา มตปุตฺตสฺส

โส ภทฺทโก อุปาโยติ อตฺตโน อาปเณ องฺคาเร ราสึ กตฺวา วิกฺกีณนฺโต วิย นิสีทิ. เย นํ เอวมาหํสุ เสสชนา วตฺถ เตล มธุ-ผาณิตาทีนิ วิกฺกีณนฺติ ตฺวํ องฺคาเร วิกฺกีณนฺโต นิสินฺโนสีติ เตสํ อตฺตโน สนฺตกํ อวิกฺกีณนฺโต กึ กริสฺสามีติ ปฏิวจนํ อทาสิ. อเถกา โคตมี นาม กุมาริกา กิสสรีรตาย กิสาโคตมีติ ปญฺญายมานา ปริชิณฺณกุลสฺส ธีตา อตฺตโน เอเกน กิจฺเจน อาปณทฺวารํ คตา ตํ เสฏฺฐึ ทิสฺวา เอวมาห กึ ตาต เสสชนา วตฺถ เตล มธุ ผาณิตาทีนิ วีกฺกีณนฺติ ตฺวํ หิรญฺญสุวณฺณํ วิกฺกีณนฺโต นิสินฺโนสีติ. กหํ อมฺม หิรญฺญสุวณฺณนฺติ. นนุ ตฺวํ ตเทว คเหตฺวา นิสินฺโนสีติ. อาหร ตาว ตํ อมฺมาติ. สา หตฺถปูรํ คเหตฺวา ตสฺส หตฺเถ ฐเปสิ. ตํ หิรญฺญสุวณฺณเมว อโหสิ. อถ นํ เสฏฺฐี กตรนฺเต อมฺม เคหนฺติ ปุจฺฉิตฺวา อสุกนฺนามาติ วุตฺเต ตสฺสา อสฺสามิกภาวํ ญตฺวา ธนํ ปฏิสาเมตฺวา ตํ อตฺตโน ปุตฺตสฺส อาเนตฺวา จตฺตาฬีสโกฏิธนํ ปฏิจฺฉาเปสิ. สพฺพํ หิรญฺญสุวณฺณเมว อโหสิ.

ตสฺสา อปเรน สมเยน คพฺโภ ปติฏฺฐหิ. สา ทสมาสจฺจเยน ปุตฺตํ วิชายิ. โส ปทสา คมนกาเล กาลมกาสิ. สา อทิฏฺฐ-ปุพฺพมรณตาย ตํ ฌาเปตุํ นีหรนฺเต นิวาเรตฺวา ปุตฺตสฺส เม เภสชฺชํ ปุจฺฉิสฺสามีติ มตกเลวรํ องฺเกนาทาย อปิ นุ เม ปุตฺตสฺส เภสชฺชํ ชานาถาติ ปุจฺฉนฺตี ฆรปฺปฏิปาฏิยา วิจรติ. อถ นํ มนุสฺสา อมฺม อุมฺมตฺติกาสิ ชาตา มตปุตฺตสฺส

ปฏฺฐาย ปุจฺฉนฺตี วิจริ. สา เอกเคเหปิ สิทฺธตฺถเก อลฺคเหตฺวา สายณฺหสมเย จินฺเตสิ อโห ภาริยํ กมฺมํ อหํ มเมว ปุตฺโต มโตติ สญฺญมกาสึ สกลคาเม ปน ชีวนฺเตหิ มตกาเอว พหุตราติ. ตสฺสา เอวํ จินฺตฺยมานาย ปุตฺตสิเนเหน มุทุกํ หทยํ ถทฺธภาวํ อคมาสิ สา ปุตฺตกํ อรญฺเญ ฉฑฺเฑตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. อถ นํ สตฺถา ลทฺธา เต เอกจฺฉรมตฺตา สิทฺธตฺถกาติ อาห. น ลทฺธา ภนฺเต สกลคาเม หิ ชีวนฺเตหิ มตกาเอว พหุตราติ. อถ นํ สตฺถา ตฺวํ มเมว ปุตฺโต มโตติ สลฺลกฺเขสิ ธุวธมฺโม เอส สตฺตานํ มจฺจุราชา หิ สพฺเพ สตฺเต อปริปุณฺณชฺฌาสเย เอว มโหโฆ วิย ปริกสฺสมาโนเยว[๑] อปายสมุทฺเท ปกฺขิปตีติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" ตํ ปุตฺตปสุสมฺมตฺตํ พฺยาสตฺตมนสํ นรํ
สุตฺตํ คามํ มโหโฆว มจฺจุ อาทาย คจฺฉตีติ. "

คาถาปริโยสาเน กิสาโคตมี โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ อญฺเญปิ พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

สา ปน สตฺถารํ ปพฺพชฺชํ ยาจิ. สตฺถา ภิกฺขุนีนํ สนฺติกํ เปเสตฺวา ปพฺพชาเปสิ. สา ลทฺธูปสมฺปทา กิสาโคตมี เถรีติ ปญฺญายิ. สา เอกทิวสํ อุโปสถาคาเร วารํ ปตฺวา ทีปํ ชาเลตฺวา นิสินฺนา ทีปชาลา อุชฺชลนฺติโย จ ภิชฺชนฺติโย จ ทิสฺวา เอวเมว อิเม สตฺตา ทีปชาลา วิย อุปฺปชฺชนฺติ เจว นิรุชฺฌนฺติ จ นิพฺพานํ ปตฺตา เอวํ น ปญฺญายนฺตีติ อารมฺมณํ อคฺคเหสิ. สตฺถา

๑. ม. ปริกฑฺฒมาโน.

คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโน ว โอภาสํ ผริตฺวา ตสฺสา สมฺมุเข นิสีทิตฺวา กเถนฺโต วิย เอวเมว โคตมิ อิเม สตฺตา ทีปชาลา วิย อุปฺปชฺชนฺติ เจว นิรุชฺฌนฺติ จ นิพฺพานํ ปตฺวา เอวํ น ปญฺญายนฺติ เอวํ นิพฺพานํ อปสฺสนฺตานํ วสฺสสตํ ชีวิตโต นิพฺพานํ ปสฺสนฺตสฺส ขณมตฺตํปิ ชีวิตํ เสยฺโยติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" โย จ วสฺสสตํ ชีเว อปสฺสํ อมตํ ปทํ
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปสฺสโต อมตํ ปทนฺติ. "

ตตฺถ อมตํ ปทนฺติ มรณรหิตโกฏฺฐาสํ อมตมหานิพฺพานนฺติ อตฺโถ. เสสํ ปุริมสทิสํ เอว.

เทสนาวสาเน กิสาโคตมี ยถานิสินฺนาว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺเต ปติฏฺฐหีติ.

กิสาโคตมี วตฺถุ.

----

๑๔. พหุปุตฺติกาเถรี วตฺถุ. [๘๔]

โย จ วสฺสสตนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต พหุปุตฺติกํ เถรึ อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิยํ กิเรกสฺมึ กุเล สตฺต ปุตฺตา สตฺต จ ธีตโร อเหสุํ. เต สพฺเพปิ วยปฺปตฺตา เคเห ปติฏฺฐหิตฺวา อตฺตโน ธมฺมตาย สุขปฺปตฺตา อเหสุํ. เตสํ อปเรน สมเยน ปิตา กาลมกาสิ. มหาอุปาสิกา สามิเก นฏฺเฐปิ น ตาว ปุตฺตานํ กุฏุมฺพํ วิภชติ. อถ นํ ปุตฺตา อาหํสุ อมฺหากํ ปิตริ นฏฺเฐ ตุยฺหํ โก อตฺโถ กุฏุมฺเพน กึ มยํ ตํ อุปฏฺฐาตุํ น สกฺโกมาติ. สา เตสํ กถํ สุตฺวา ตุณฺหี หุตฺวา ปุนปฺปุนํ เตหิ วุจฺจมานา ปุตฺตา มํ ปฏิชคฺคิสฺสนฺติ กึ เม วิสุํ กุฏุมฺเพนาติ สพฺพํ สาปเตยฺยํ มชฺเฌ ภินฺทิตฺวา อทาสิ. อถ นํ กติปาหจฺจเยน เชฏฺฐปุตฺตสฺส ภริยา อโห อมฺหากํ อยฺยา เชฏฺฐปุตฺโต เมติ เทฺว โกฏฺฐาเส ทตฺวา วิย อิมเมว เคหํ อาคจฺฉตีติ อาห. เสสปุตฺตานํ ภริยาปิ เอวเมว วทึสุ. เชฏฺฐธีตรํ อาทึ กตฺวา ตาสํ เคหํ คตกาเลปิ นํ เอวเมว วทึสุ. สา อวมานปฺปตฺตา หุตฺวา กึ อิเมสํ สนฺติเก วุตฺเถน ภิกฺขุนี หุตฺวา ชีวิสฺสามีติ ภิกฺขุนูปสฺสยํ คนฺตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ. ตา นํ ปพฺพาเชสุํ. สา ลทฺธูปสมฺปทา พหุปุตฺติกาเถรี นาม ปญฺญายิ. สา อหํ มหลฺลกกาเล ปพฺพชิตา อปฺปมตฺตาย เม ภวิตพฺพนฺติ ภิกฺขุนีนํ วตฺตปฺปฏิวตฺตํ กโรติ[๑] สพฺพรตฺตึ สมณธมฺมํ กริสฺสามีติ เหฏฺฐาปาสาเท เอกํ ถมฺภํ หตฺเถน คเหตฺวา

๑. ม. กโรนฺตี.

ตํ อาวิชฺชมานา[๑] สมณธมฺมํ กโรติ จงฺกมมานาปิ อนฺธการฏฺฐาเน มม รุกฺเข วา กตฺถจิ วา สีสํ ปฏิหญฺเญยฺยาติ รุกฺขํ หตฺเถน คเหตฺวา ตํ อาวิชฺชมานา[๒] สมณธมฺมํ กโรติ. สตฺถารา เทสิตํ ธมฺมเมว กริสฺสามีติ ธมฺมํ อาวชฺเชตฺวา ธมฺมํ อนุสฺสรมานา ว สมณธมฺมํ กโรติ. อถ สตฺถา คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโนว โอภาสํ ผริตฺวา สมฺมุเข นิสินฺโน วิย ตาย สทฺธึ กเถนฺโต พหุปุตฺติเก มยา เทสิตธมฺมํ อนาวชฺชนฺตสฺส อปสฺสนฺตสฺส วสฺสสตํ ชีวิตโต มยา เทสิตธมฺมํ ปสฺสนฺตสฺส มุหุตฺตมฺปิ ชีวิตํ เสยฺโยติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

" โย จ วสฺสสตํ ชีเว อปสฺสํ ธมฺมมุตฺตมํ
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปสฺสโต ธมฺมมุตฺตมนฺติ. "

ตตฺถ ธมฺมมุตฺตมนฺติ นววิธํ โลกุตฺตรธมฺมํ. โส หิ อุตฺตมธมฺโม นาม. โย หิ ตํ น ปสฺสติ ตสฺส วสฺสสตํ ชีวิตโต ตํ ธมฺมํ ปสฺสนฺตสฺส ปฏิวิชฺฌนฺตสฺส เอกาหํปิ เอกกฺขณมฺปิ ชีวิตํ เสยฺโยติ.

คาถาปริโยสาเน พหุปุตฺติกา เถรี สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺเต ปติฏฺฐหีติ.

พหุปุตฺติกาเถรี วตฺถุ.

สหสฺสวคฺค วณฺณนา นิฏฺฐิตา.

อฏฺฐโม วคฺโค.

๑-๒. โปราณโปตฺถเก ปน อาวิชฺฌมานาติ ทิสฺสติ. อาวิญฺชมานาติปิ ทิสฺสติ. ม.อาวิญฺฉมานา ว.